

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MERKEZ BANKASININ ENFLASYONLA MÜCADELEDEKİ
POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fidan GÜNEŞ

Niğde
Temmuz, 2019

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

MERKEZ BANKASININ ENFLASYONLA MÜCADELEDEKİ
POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fidan GÜNEŞ

Danışman : Doç. Dr. Zübeyir TURAN

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Ayberk Nuri BERKMAN

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Ayşe ERGİN ÜNAL

Niğde
Temmuz, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “MERKEZ BANKASININ ENFLASYONLA MÜCADELEDEKİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandığım her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01.07.2019

Fidan GÜNEŞ

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Zübeyir TURAN danışmanlığında **Fidan GÜNEŞ** tarafından hazırlanan “MERKEZ BANKASININ ENFLASYONLA MÜCADELEDEKİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İKTİSAT Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

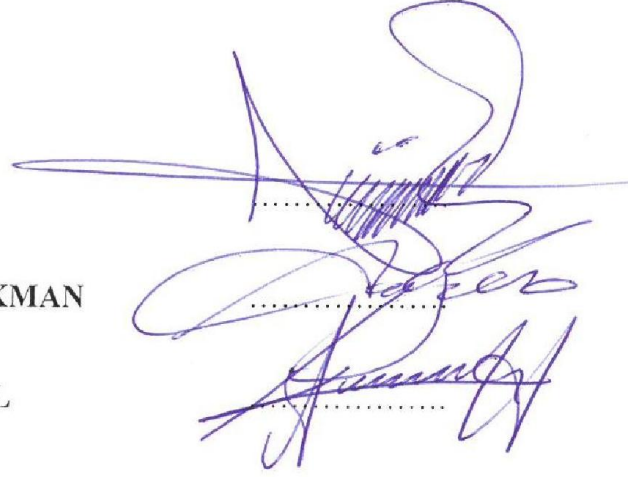
Tarih: 08/07/2019

JÜRİ :

Danışman : **Doç. Dr. Zübeyir TURAN**

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Ayberk Nuri BERKMAN**

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ERGİN ÜNAL**

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Merkez Bankasının Enflasyonla Mücadeledeki Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisini incelediğim çalışmamda ilminden faydalandığım, insani ve ahlaki değerleri ile de örnek edindiğim, öğrencisi olmaktan onur duyduğum ve ayrıca tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörüden dolayı değerli hocam Sayın Doç. Dr. Zübeyir Turan'a ve bu günlere gelmemde büyük pay sahibi olan, her konuda benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MERKEZ BANKASININ ENFLASYONLA MÜCADELEDEKİ
POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ**

GÜNEŞ, Fidan
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Zübeyir TURAN
Temmuz 2019, 121 sayfa

İktisadın en önemli konularından bir tanesi olan enflasyon, çoğu ülkenin çözmek için çaba sarf ettiği sorunlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Enflasyon, kimi görüşe göre büyümeyi gerçekleştiren önemli bir kaynak, kimi görüşe göre ise ekonomik büyüme için önemli bir problemdir. Bu çalışmada, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkisi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada enflasyonla mücadele etmede Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) uyguladığı stratejiler ekonomik büyüme ve enflasyon ilişkisi bağlamında incelenmiştir. İlk olarak enflasyon kavramı detaylı bir şekilde açıklanarak nedenleri ve şekilleri ortaya konmuştur. Olumsuzluk içeren bir kavram olan enflasyonun sonuçları geniş tartışılarak, toplumun sosyal bünyesinde ortaya çıkabilecek olumsuzluklara değinilmiştir. Merkez Bankacılığında detaylı bir şekilde bahsedilmiş ve enflasyonla mücadelede uygulanan istikrar programları incelenmiştir. Ekonomik büyüme kavramı ayrıntılı bir şekilde açıklanarak enflasyon ile ilişkisi anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Enflasyon, Ekonomik büyüme

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

**THE EFFECT OF THE CENTRAL BANK'S INFLATION-FIGHTING
POLICIES ON ECONOMIC GROWTH**

GÜNEŞ, Fidan
Department of Economics
Supervisor: Assoc. Dr. Zübeyir TURAN
July 2019, 121 pages

Inflation, one of the most important issues in the economy, is one of the issues that most countries are trying to solve. In some view, inflation is an important source of growth and in others, inflation is an important problem for economic growth. In this study, the relationship between inflation and economic growth is examined and the effect of inflation on economic growth is explained.

Central Bank of the Republic of Turkey in the fight against inflation in this study (CBT) apply strategies that have been examined in the context of economic growth and inflation. Firstly, the concept of inflation has been explained in detail and its causes and forms have been put forward. The results of inflation, which is a concept containing negativity, are discussed extensively and the negativities that may arise in the social structure of the society are discussed. Central Banking was mentioned in detail and the stability programs implemented in the fight against inflation were examined. The concept of economic growth is explained in detail and its relationship with inflation is explained.

Keywords: Central Bank of the Republic of Turkey, Inflation, Economic Growth

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON KAVRAMI

1.1. ENFLASYON KAVRAMI.....	3
1.2. ENFLASYONUN HESAPLANMASI	5
1.2.1 Fiyat Endeksleri Çeşitleri	7
1.2.1.1 Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)	7
1.2.1.2 Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE).....	9
1.2.1.3 Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) Deflatörü	11
1.2.1.4. Çekirdek Enflasyon.....	12
1.3. ENFLASYONUN ÖLÇÜLMESİNİN EKONOMİDEKİ ÖNEMİ.....	14
1.4. ENFLASYON HEDEFLEMESİ.....	14
1.4.1 Enflasyon Hedeflemesinin Çeşitleri	21
1.4.1.1 Örtük Enflasyon Hedeflemesi Rejimi (2002-2005).....	21
1.4.1.2 Açık Enflasyon Hedeflemesi Rejimi (2006 ve Sonrası).....	24
1.5. ENFLASYONUN TÜRLERİ	28
1.5.1 Kaynaklarına Göre Enflasyon Türleri	29

1.5.1.1 Talep Enflasyonu (Aşırı Talep Enflasyonu)	29
1.5.1.2 Maliyet Enflasyonu	33
1.5.2. Hız ve Şiddet Derecelerine Göre Enflasyon Türleri	36
1.5.2.1 Sürünen (İlımlı) Enflasyon	36
1.5.2.2 Kronik Enflasyon	37
1.5.2.3 Aşırı Enflasyon (Hiper Enflasyon)	38
1.6. ENFLASYONUN NEDENLERİ	39
1.7. ENFLASYONUN EKONOMİK AÇIDAN ETKİLERİ	40
1.7.1. Enflasyonun Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi	40
1.7.2. Enflasyonun Tasarruf Hacmi ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi	41
1.7.3. Enflasyonun Kaynaklar Üzerindeki Etkisi	42
1.7.4. Enflasyonun Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi	43
1.7.5. Enflasyonun Rekabet Ortamına Etkisi	43
1.7.6. Enflasyonun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi	44

İKİNCİ BÖLÜM

MERKEZ BANKACILIĞI

2.1. MERKEZ BANKASININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	45
2.1.1. Merkez Bankasının Doğuşu	45
2.1.2. Merkez Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	46
2.2. MERKEZ BANKACILIĞININ GÖREV VE İŞLEVLERİ	49
2.2.1. Banknot İhracının Gerçekleştirilmesi	51
2.2.2. Para Politikasına Katılımlar	51
2.2.2.1. Para Politikası Amaçlarının Belirlenmesi	52
2.2.2.2. Para Politikasının Araçlarının Seçimi	52
2.2.2.3. Merkez Bankaları'nın Devlete Avansları	52
2.2.3. Hazine Adına Bankacılık İşlemleri Yapmak	53

2.2.4. Finansal Sistemin İstikrarının Temin ve Muhafaza Edilmesi	53
2.2.5. Para Piyasalarını Düzenlenmesi ve Bankalara Kısa Vadeli Kredi Verilmesi	53
2.2.6. Paranın Dağıtılması	53
2.2.7. Mali Altyapının Kurulmasına Katkıda Bulunma.....	54
2.2.8. Devletin Mali Danışmanlığını ve Haznedarlığını Yapma	54
2.2.9. Milli Paranın İç ve Dış Değerini Koruma	54
2.2.10 Ülkenin Altın ve Döviz Rezervlerinin Koruması	54
2.2.11. Ekonomik Gelişmenin Gerçekleştirilmesine Yardımcı Olma	55
2.3. TÜRKİYE’DE MERKEZ BANKACILIĞI	56
2.3.1. Cumhuriyetin İlanından Önceki Dönemde Türkiye’de Merkez Bankacılığı	56
2.3.2. Cumhuriyetin İlanından Sonraki Dönemde Türkiye’de Merkez Bankacılığı	58
2.3.3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dönemi	59
2.4. ENFLASYONLA MÜCADELE YOLLARI	61
2.4.1. Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Uygulanan İstikrar Programları.....	65
2.4.1.1. Ortodoks İstikrar Programları	66
2.4.1.2. Heteredoks İstikrar Programları.....	66
2.4.1.3 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları	67
2.4.1.4 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları	69
2.4.1.5. Enflasyon ile Mücadele Programı.....	72
2.4.1.6. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

3.1. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI.....	82
3.2. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİ.....	84

3.2.1. Klasik Büyüme Modeli.....	85
3.2.2. Marksist Ekonomik Büyüme Modeli	87
3.2.3. Joseph Schumpeter Ekonomik Büyüme Modeli	89
3.2.4. Keynes'in Ekonomik Büyüme Modeli	90
3.2.5. Harrod-Domar Ekonomik Büyüme Modeli.....	91
3.2.6. Neoklasik Ekonomik Büyüme Modeli	92
3.2.7. İçsel Ekonomik Büyüme Modeli.....	94
3.3. EKONOMİK BÜYÜME ORANI VE ÖLÇÜMÜ	95
3.3.1. Milli Gelir Tahmin Yöntemleri	96
3.3.2. Cari ve Sabit Fiyatlarla Milli Gelir.....	97
3.3.3. Ölçümlerde Olası Belirsizlikler	97
3.3.4. Ekonomik Analizlerde Zaman.....	98
3.4. İKTİSAT YAZININDA BÜYÜME VE ENFLASYON İLİŞKİSİ	98
3.5. TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI İZLENEN EKONOMİ POLİTİKALARI.....	99
3.5.1. İthalat, İhracat Rejimi ve Kur Sistemi	99
3.5.2. Sermaye Hareketleri	100
3.5.3. Mali Politika	100
3.5.4. Para Politikası.....	101
3.5.5. Bankacılık Sistemi.....	101
3.6. ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ İNCELEYEN YAKLAŞIMLAR.....	102
3.7. ENFLASYON-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	103
3.7.1. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Negatif Etkilerinin Olduğunu İleri Süren Görüşler	103
3.7.2. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Pozitif Etkilerinin Olduğunu İleri Süren Görüşler	104

3.8. EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON HEDEFLEMESİ VE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI.....	105
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	110
ÖZGEÇMİŞ.....	121

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. TÜFE Enflasyon Oranı Ana Harcama Grupları Ağırlıkları.....	9
Tablo 2. ÜFE Enflasyon Oranı Alt Kalem Ağırlıkları	11
Tablo 3: 1980-1988 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	69
Tablo 4: 1989-1995 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	72
Tablo 5: 1996-2000 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	75
Tablo 6: Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Hedef Ufku ve Gerçekleşmeler	80
Tablo 7: 2001-2006 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	81
Tablo 8. Başlıca Büyüme Teorileri ve Özellikleri	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Talep Enflasyonu.....32

Şekil 2. Maliyet Enflasyonu35

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Tüketici Fiyat Endeksi.....	8
Grafik 2. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi	10

KISALTMALAR DİZİNİ

GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GYSH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İMF	Uluslararası Para Fonu
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKBG	Kamu Kesimi Borçlanma Gereği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜSİAD	Türkiye Sanayici İşadamları Derneği
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşından bu yana, yıllardır çeşitli makroekonomik değişkenler, araştırma konusu olmuşlardır. Bu makroekonomik değişkenler arasında en yaygın konulardan biri enflasyondur. Enflasyon, İkinci Dünya Savaşından bu yana, çok sayıda ülkede finansal krize yol açmıştır. Bu krizlerden kurtulabilmek için dünya ülkeleri, enflasyonu hedef almışlardır. Genellikle, iktisatçılar enflasyonu, fiyatlar genel düzeyin hızlı ve sürekli olarak artması olarak tanımlamışlardır. Pazarda patates satan biri ya da sokakta gezen herhangi bir şahıs, enflasyonun tam olarak ne demek olduğunu bilmesede, piyasa için bir sorun olduğunu düşünmektedir.

Günümüzde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası gibi çoğu merkez bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Bu düşüncenin gelişmesinde enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiye bakılması gerekmektedir. Merkez bankaları fiyat istikrarını sağlamak için çeşitli politikalar gündeme getirmiştir. Merkez bankaları uyguladıkları politikalar ile uzun vadede fiyat istikrarını sağlamaya çalışırken kısa vadede büyümeyi hedeflerler. Fiyat dengesinin oluşturulması ve ekonomik büyümenin sağlanması, iktisat politikasının esas amaçlarını meydana getirmektedir. Bu amaçların yapılması ile toplumun refahı yükselmekte aksi taktirde ise toplumda refah kaybı yaşanabilmektedir. Bu sebeple de bu iki amacın beraber uygulanması oldukça önemlidir. Ancak, bu iki amaç her daim aynı anda uygulanamamaktadır. Her bir ülkenin ekonomik politikasının nihai hedefi fiyat istikrarı ile birlikte sürdürülebilir ekonomik büyüme elde etmektir.

Bu çalışmanın temel amacı enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ve Merkez Bankasının enflasyon ile ilgili uyguladığı politikalarıdır.

Bu çerçevede üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, enflasyonun tanımı, nedenlerine göre enflasyon çeşitleri, büyüklüklerine göre enflasyon çeşitleri, enflasyonun ölçme yöntemleri ve enflasyonun etkilerini açıklayarak enflasyon hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise, merkez bankacılığının doğuşu ve gelişimi, merkez bankacılığının görev ve işleri, Türkiye’de merkez bankacılığı ve son olarak merkez bankasının enflasyonla mücadele yollarından bahsedilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ekonomik büyüme kavramı, ekonomik büyüme modelleri, ekonomik büyüme oranı ve ölçümü, Türkiye’de izlenen ekonomi politikaları, enflasyon ve ekonomik büyüme ile ilgili yaklaşımlardan ve son olarak ekonomik büyüme, enflasyon ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON KAVRAMI

1.1. ENFLASYON KAVRAMI

Enflasyon kavramına değinmeden önce ‘Fiyat İstikrarından’ bahsetmek de fayda vardır. Fiyat istikrarı, ekonominin parasal istikrarının belirlenen fiyat düzeyinde durağanlaştığı vaziyeti göstermektedir. Fiyat istikrarı düşüncesi, enflasyonsuz yani şişkin olmayan ekonomiyi göstermektedir. Fiyatlar, belirli bir düzeyin aşağısında ya da üzerinde sürekli ve çabuk değişiklik gösteriyorsa, fiyatların istikrarsız olduğunu söylemek mümkündür. İstikrarsızlık fiyatlar genel seviyesindeki sürekli ve etkili artışlardır. Fiyat istikrarsızlığı, deflasyon, stagflasyon veya enflasyona çevrilebilir (Akdiş, 2011; 326).

Deflasyon; fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen devamlı azalışlardır. İktisat kuramında deflasyon, enflasyonun tam tersi olarak bilinmektedir. Fakat deflasyon, kendini fiyatlardaki azalma değil de istihdam ve üretimde yaşanan bir azalma gibi açıklar. Deflasyon, çoğalan işsizlik ve parasal gelirle ilişkili bulunabilmesine rağmen, her vakit fiyatların azalış gösterdiği bir ekonomik yapı manasında söylenilmez (Vardari ve Keskin, 2015; 3).

Stagflasyon; işsizliğin, üretim sığasının ve ehliyetsiz ekonomik büyümeyle etkili bir fiyat yükselişinin beraber gözüktüğü ekonomik vaziyetleri anlatmak için kullanılan bir terimdir (Turhan, 1987; 433).

Enflasyon terimi; günlük dilde ve bilimsel olarak ayrı ayrı biçimlerde tanımlanmaktadır. Mikro temelli fiyat yükselişleri, fiyatlar genel düzeyinde yaşanan artış, gelir ve maliyet yükselişleri, paranın değerini yitirmesi, para miktarındaki artma, reel gelir ve faktör açıkları terimleri gibi birtakım terimler enflasyonu anlatmaktadır (Birinci, 1989; 19)

İktisat teorisinde en fazla kabul edilen enflasyon açıklaması şudur; fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen, devamlı ve etkili artışlara enflasyon adı verilmektedir (Kurnaz, 2009; 2).

Bir ülkede yaşanan ve ülkeyi dengesizliklere sürükleyen ekonomik açıdan en önemli problem enflasyondur. Az gelişmiş, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler göz önüne alındığında belirtilen terim sık sık karşımıza çıkabilmektedir. Ülkeler arasında enflasyon yüzdeleri farklı farklıdır. Gelişmiş ülkelerde enflasyon yüzdelerinin çok daha az görüldüğünü ama dünya genelinde incelendiğinde gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde enflasyon oranlarının yukarı düzeylerde görüldüğü ve bu durum problem teşkil etmektedir. Bu problemin şayet müdahalede bulunulmazsa önemli sorunlar oluşturacağı ve ekonomide daralmalara ve önemli krizlere yol açacağı göz ardı edilmemelidir. Bahsi geçen durumdan dolayı ülke ekonomisi donelerine veya ülkedeki ekonomi bünyesine bakılmak istendiğinde ele alınacak en mühim şey enflasyon yüzdeleridir. Enflasyon yüzdelerine bakılarak şiddetli olan enflasyona yönelik önlemler alınmalıdır. Zira yüksek düzeyde olan enflasyon yüzdeleri çok çoğu o ülkede olan yurttaşlara etki etmekte ve gelir düzeyi farkları da zamanla birbirinden uzaklaşmaktadır. Bu durum neticesinde ülkede önemli krizlere, usulsüzlüklere ve ekonomik istikrarın kaybolmasına yol açmaktadır (Ayazlar, 2015: 3).

Başkaca, enflasyon kavramı şişkinlik olarak adlandırılmaktadır; şöyle ki piyasalarda gezinen para hacminin şişmesi denilmektedir. Fakat parasal şişmenin enflasyon terimiyle birleştirilmesi için dolanımdaki paranın talep fazlası ve karşılıksız olması gereklidir. Başka bir deyişle; toplam para arzının, toplam hizmet ve mal arzının üzerinde izlemesi talep edilen miktarı çoğaltıp, arz miktarını düşüreceğinden, hizmet ve mal talep edenlerin yarışı reel kesimde hizmet ve malların fiyatlarında bir artış oluşturarak enflasyonu yükseltecektir (Birinci, 1989: 20).

Şöyle ki; bir ekonomide, parasal, işgücü, dış ticaret ve mal piyasalarında meydana gelen talep fazlalıkları enflasyona neden olmaktadır (Kıvılcım, 1993: 97).

Bu tanımlamalara bakarak fiyatlar genel düzeyindeki artış ilk olarak devamlı gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, yalnızca birtakım malların fiyatlarının devamlı artış yaşaması veya bütün malların fiyatlarının bir kez artış yaşaması enflasyon olarak nitelendirilmez. Fiyattaki artışların enflasyon olarak nitelendirilmesi için şunlar gerekmektedir;

- Fiyatlarda gerçekleşen artışlar ayrı ayrı seviyelerde olsa dahi, hizmet ya da mal fiyatlarının çoğuna etki etmektedir. Bir ülkede yaşanan fiyat artışlarının

enflasyon adıyla anılması, bir ya da birkaç hizmet ve mal fiyatında artış yaşanması değil, genel anlamda hizmet ve mal fiyatlarında artış miktarının ortalamasının alınması ile mümkündür (Kurnaz, 2009; 2).

Mühim olan ortalama fiyatların gösterdiği ilerlemedir. Ortalama fiyatların ilerlemesi, fiyat endeksleriyle kontrol edilmektedir (TUİK, 2008:1).

- Bir ülkede görülen fiyat artışları, genele etki etmesine rağmen, sürekli değil bir defaya mahsus olması şartıyla meydana gelmiş ve sonrasında tekrardan sabit bir durum seyretmişse, enflasyon olarak adlandırılmamaktadır.
- Başka bir ifade ise, fiyatlar genel düzeyindeki artış miktarının ekonomiyi etkileyecek oranda olmalıdır. Yalnız bu duruma net bir oran belirtmek yanlış olur. Fakat fiyatlar genel düzeyindeki %1 ila %2 arası bir artış enflasyon kavramıyla orantılı manaya gelmemektedir (Kurnaz, 2009; 2).

Enflasyon, ekonomide; gelir ve kaynak dağılımını bozduğu, yatırım ve tasarrufları ciddi oranda sınırladığı ve ekonomik ilerlemeyi yavaşlatan bir sürece sebep olduğu için bu kavramın önüne geçilmesinde fayda vardır. Eğer enflasyonun önüne geçilmezse, iktisadi çökmelere, sosyal karışıklıklara ve neticesinde siyasi patlamalara yol açan enflasyonun sebeplerine ve derecesine bakılarak ayrı ayrı bölümlendirmeler ile tanımlandığı görülmektedir (Saraç, 2009; 4).

1.2. ENFLASYONUN HESAPLANMASI

Yazılı medyada ve görsel medyada enflasyon oranlarıyla ilişkili pek çok haber karşımıza çıkmaktadır. Acaba oralarda bahsedilen enflasyon yüzdeleri nasıl hesaplanmaktadır? Enflasyon oranı yıllık ve aylık olarak hesaplanmaktadır. (Bocutoğlu ve Berber, 2013: 53).

Enflasyon, enflasyon haddiyle hesaplanmaktadır. Enflasyon haddi, genel fiyat seviyesinde belli bir dönemde ortaya çıkan yüzde artış oranını göstermektedir. Enflasyonun açıklanmasında bulunan genel fiyat düzeyi terimini ve dolayısıyla enflasyon haddi, fiyat endeksi ile hesaplanmaktadır. Enflasyon oranının aşağı düşmesi genel fiyat düzeyinin düşüşünü değil, genel fiyat düzeyindeki artma oranının

düşüşünü açıklamaktadır. Bu durumda, genel fiyat düzeyindeki düşüğe deflasyon adı verilmektedir (Ünsal, 2005: 96,97).

Enflasyonun hesaplanmasında fiyat endeksleri esas belirtilerdir. Gösterge, belli bir istatistiksel olayla ilgili donelerin yer ve zaman durumunda belirttiği değişme adıyla açıklanabilir. Fiyat endeksi ölçülmesinin gerçekleştirilebilmesi için gereken parametreler şu şekildedir;

- **Mal ve hizmet sepeti:** Göstergelerin hesaplanabilirliği amacıyla fiyatları devamlı izlenen hizmet ve malların toplandığı bileşimdir.
- **Ağırlık:** Gösterge için seçilen hizmet ve malların sepet içerisinde kıymetlerine bakılarak sağladıkları orandır.
- **Esas yıl fiyatı:** Mal ve hizmet sepeti içinde mevcut hizmet ve malların, göstergeye ilk olarak belirtilen yıl içerisindeki fiyatlarının 12 aylık ortalamasıdır.
- **Cari Fiyat:** Sepet içerisinde mevcut malların cari ay ile ilgili derlenmiş fiyatlarıdır. (Çiftçi, 2015: 41).

Fiyat endeksi, seçili hizmet ve malların ortalama fiyatlarının belirli bir zamana göre değişimini hesaplamaktadır. Belirtilen endeksin hesaplanabilmesi amacıyla, ilişkin piyasaya bakılarak bu piyasayı temsil eden bir hizmet ve mal sepeti ortaya çıkartılır. Bahsedilen sepet içerisinde dahil olan maddelerin fiyatları dönemsel olarak izlenir (Abdou Baoua, 2016: 4).

Zaman zaman değişiklik gösteren rastgele bir küme olay için endeks hesaplanabilir. Zaman serilerinde fiyatların mukayese edilmesiyle ilgili olana endekslere fiyat endeksleri, miktarların mukayese edilmesiyle ilgili olan endekslere ise miktar endeksleri adı verilmektedir (Şimşek, 1998: 37, 38).

Yine bahsedildiği gibi fiyatlar genel seviyesindeki devamlı ve önemli miktarlardaki artma olarak da adlandırılan enflasyon kavramını hesaplamak amacıyla fiyat endeksleri meydana getirilmesi zaruri kılmaktadır. Bununla birlikte yine enflasyon kavramının açıklamasında bahsedildiği gibi yalnız bir hizmetin ya da malın fiyatındaki değişim, herhangi bir şey belirtmeyeceğinden belirli bir sisteme bakılarak

meydana getirilmiş birden daha fazla hizmet ya da mal içeren endeksler ele alınmaktadır. (Kurnaz, 2009: 3).

Belirtilen göstergeler Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) deflatörüdür (Eren, 1993: 11).

1.2.1 Fiyat Endeksleri Çeşitleri

Esas olarak enflasyon üç farklı mal sepetine bakılarak hesaplanmaktadır. Şayet mal sepeti bütün malları içine alıyorsa gayri safi milli hasıla deflatörü, tüketicilerin en fazla tükettiği malları içine alıyorsa Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), şayet üreticilerin girdi fiyatlarındaki artmaları seyrediyorsa, Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) gibi ölçülmektedir (Çiftçi, 2015: 42).

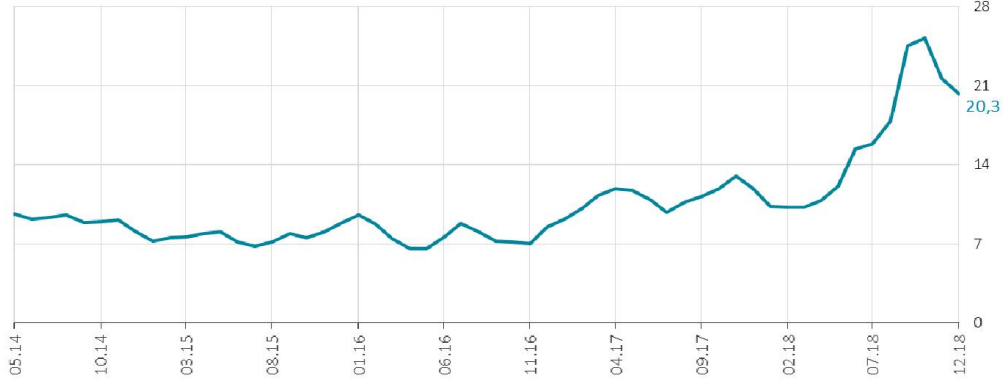
1.2.1.1 Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)

Tüketici Fiyat Endeksi fiyat seviyesinin belirlenmesinde en fazla kullanılan endekslerden birisidir. Tüketicilerin satın almalarını belirten bir durağan hizmet ve mal satın alım maliyetlerini gösteren bir endeks türüdür. Bu durum belirli bir tüketici kümesinin yaşam seviyesini muhafaza edebilmesi amacıyla tüketmesi gereken para miktarındaki değişimleri göstermektedir (Altınok, 2002: 260).

Tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) ölçülürken, ilk olarak tüketicilerin en fazla tükettiği yurtiçi ve yurtdışı hizmet ve malların bir listesi oluşturulur. Bahsedilen listeye mal sepeti adı verilir. Daha sonrasında, bu sepet içerisinde yer alan hizmet ve malların fiyatlarının, bir yıllık bir süreçte nasıl ve hangi yönde değişim gösterdiği ölçülür (Bocutoğlu ve Berber, 2013; 53).

Tüketici Fiyat Endeksi (Yıllık Değişim, %)

Kaynak: TÜİK

TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI

Son gözlem: Aralık 2018

Grafik 1. Tüketici Fiyat Endeksi (Yıllık Değişim, %) (TCMB, 2018)

Yani Tüketici fiyatları endeksi (TÜFE), eğitim-sağlık gibi bir takım hizmetlerden ve dayanıklı tüketim malları ile dayanıksız tüketim mallarından meydana gelen sepet üstünden ölçülen bir fiyat gösterge türüdür (Erdinç, 2013: 74,76).

TÜFE, türlü kısımlarca değişik gayeler amacıyla uygulanmaktadır. İktisatta fiyat değişmelerinin seyredilmesinde, ticari hareketlerin yönetilmesinde, ücret belirtilmesinde ve ülkelerin iktisadi durumlarının çözümlenmesinde uygulanan bir endeks çeşididir (Çiftçi, 2015: 43).

TÜFE farklı gayeler amacıyla kullanılır gayelerden önemlileri aşağıdaki gibidir (Olgun, 2012: 11);

- Makroekonomik açıdan enflasyonun hesaplanması ve başka ülkelerin enflasyonlarıyla mukayese edilmesi,
- Hükümetlerin iktisadi politikalarının belirtilmesi,
- Fiyatların ve ücretlerin belirlenmesi,
- Değer donesinin enflasyondan çıkartılması (deflatör olarak kullanılması)
- Ticari faaliyetlerin yönetilmesi,
- Milli muhasebe hesaplarına belirleyici olması,

- Fiyat çözümlmelerine belirleyici olmasıdır.

Tablo 1. TÜFE Enflasyon Oranı Ana Harcama Grupları Ağırlıkları

Ana Harcama Grupları Ağırlık(%)	Ağırlık(%)
Alkolsüz İçecekler ve Gıda	23,03
Tütün ve Alkollü İçecekler	5,14
Ayakkabı ve Giyim	7,21
Su, Elektrik, Konut, Gaz vb.	14,85
Ev Aletleri, Mobilya ve Ev Bakım Hizmetleri	7,66
Sağlık	2,64
Ulaştırma	17,47
Haberleşme	3,91
Kültür ve Eğlence	3,39
Eğitim	2,67
Oteller ve Lokantalar	7,27
Çeşitli Hizmetler ve Mallar	4,76

Kaynak: TÜİK, Tüketici fiyat endeksi (2003=100) ana grup ve alt ana gruplara göre endeks rakamları, 2003-2018.

1.2.1.2 Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)

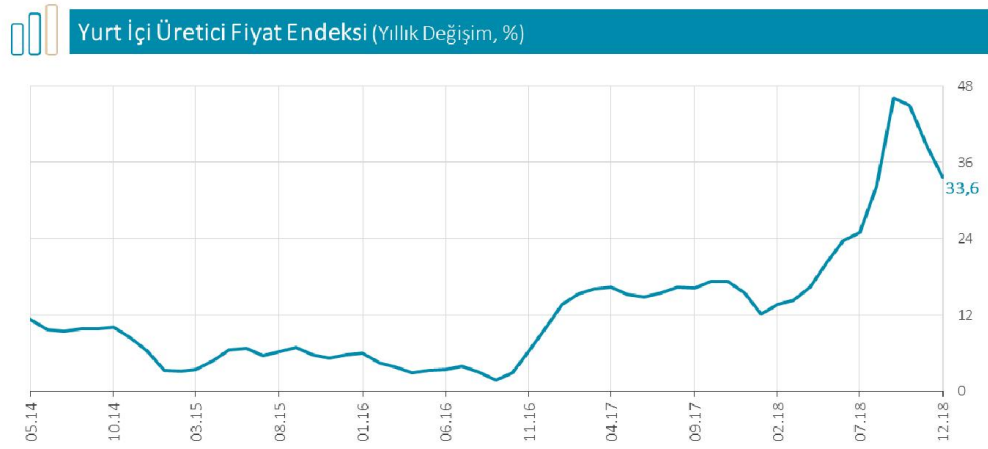
Türkiye enflasyon ile mücadele sürecinde 2005 senesinde yepyeni bir döneme giriş yapmıştır. Fiyat değişikliklerinin hesaplanmasında yeni endeksler ile ölçülme dönemine geçilmiştir. Tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) tekrardan hazırlanmış, 2005 senesi ocak ayında enflasyon değerinin ölçülmesi amacıyla uygulanmış ve bu yeni gösterge ile ilk pay şubatta belirtilmiştir. Bir başka değişimde toplam eşya fiyatları endeksinde yaşanmıştır. Toplam eşya fiyatları endeksinin yerine üretici fiyatları endeksi (ÜFE) geçmiştir. Türkiye’de senelerdir Üretici fiyatları göstergesi yerine, toptan eşya fiyatları göstergesi kullanılmaktaydı. 2004 senesiyle birlikte, Avrupa Birliği’ne uyum sürecine girme amacıyla çabaların artması, beraberinde istatistikler içinde uyum çalışmalarının eş zamanlı olarak bitirilmesi neticesinde, 2005 senesinden bu zamana Türkiye’de üretici fiyatları endeksi (ÜFE) ölçülmektedir (Günel, 2012: 389).

Üretici fiyatları endeksi (ÜFE), ekonomideki fiyat değişikliklerinin ve enflasyonun seyredilmesinde, hükümetlerin ekonomi politikalarının ayarlanmasında, fiyatların ve ücretlerin belirlenmesinde, verimlilik ve üretim ölçümlerinde, muhasebe

hesaplarında, fiyat çözümlenmeleriyle ilgili çalışmalarda, yatırım hükümlerinde uygulanmaktadır (Çiftçi, 2015; 44).

Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), yatırım mallarından ve ara mallarından meydana gelen sepet üstünden ölçümlenen bir fiyat endeksi türüdür (Abdou Baoua, 2016: 6).

Diğer bir ifadeyle, iktisatta üretim süresince girdi adıyla ele alınan maddelerin fiyatlarındaki hareketleri toptancı evresinde ölçen gösterge çeşididir. Bu duruma bakılarak ÜFE, balıkçılık, tarım, imalat sanayi, enerji ve madencilik kesimindeki (gaz, su, elektrik) ürünlerin fiyatlarındaki hareketleri hesaplamaktadır (TCMB, 2013: 10).

Grafik 2. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yıllık Değişim, %) (TCMB, 2018)

Üretici fiyatları endeksi içerisinde olan metallerden meyve halleri, sebze halleri, balık halleri ve borsalar kümesine girenler dışında ötekileri her ayın 5, 15, 25'inci günlerinde toplanır. Sebze halleri, meyve halleri ve balık halleri kümesinde her ayın 27'nci gününe kadar işlem uygulanan fiyatlar, borsalarda ise ay süresince işlem uygulanan maddelerin fiyatları toplanmaktadır. ÜFE içerisinde dahil olan ve ülkede fiyat farklılığı olmayan tütün, şeker pancarı, tahıl ve çay gibi maddelerin fiyatları, şeker ürünleri, Milli Eğitim Bakanlığı yayımları, elektrik, tekel ürünleri gibi maddelerin fiyatları Ankara'dan toplanmaktadır. ÜFE'nin dörtte üç oranında payını imalat sanayi maddeleri meydana getirmektedir (Eğilmez ve Kumcu, 2011: 237, 238).

Farklı amaçlar için uygulanabilecek bir endeks türü olan üretici fiyatları endeksi, aşağıdaki durumlarda karar alıcılara yarar sağlar (Olgun, 2012: 12):

- Ekonomideki fiyat hareketlerinin ve enflasyonun seyredilmesi,

- Hükümetlerin ekonomi politikalarının ayarlanmasında,
- Fiyatların ve ücretlerin belirlenmesinde,
- Verimlilik ve üretim ölçümleri,
- Muhasebe hesapları,
- Fiyat çözümlenmeleriyle ilgili çalışmalar,
- Yatırım hükümleri.

Tablo 2. ÜFE Enflasyon Oranı Alt Kalem Ağırlıkları

Ana Sektörler	Ağırlık(%)
Su Temini	0,98
Taş Ocakçılığı ve Madencilik	3,26
İmalat Sanayi	89,02
Gaz, Elektrik Üretimi ve Dağıtımı	6,74

Kaynak: TÜİK, Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi-Kısım, Bölüm ve Gruplar (2003=100).

1.2.1.3 Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) Deflatörü

Nominal, yani cari fiyatlarla gayri safi milli hasılayı (GSMH), reel, yani fiyat hareketlerinin etkisinden çıkarılmış gayri safi milli hasılaya böldüğümüzde gayri safi milli hasıla zımni deflatörünü ölçeriz. Zımni tabiri de bu endeksin spontane meydana gelmesinden ötürüdür (Olgun, 2012: 13).

Bu açıklamada da belirtildiği gibi gayri safi milli hasıla (GSMH) zımni deflatörü en fazla kapsamlı fiyat endeksi olarak ortaya çıkmaktadır. t yılının cari fiyatlarla GSYH'si 1.200 milyar TL ve reel fiyatlarla GSYH'si 1.000 milyar TL ise, GSYH zımni deflatörü %20 olarak hesaplanmaktadır. Yani t yılında fiyatlar %20 artış göstermiştir (Eğilmez ve Kumcu, 2011: 238).

$$\text{GSMH Deflatör} = (\text{Cari Fiyatlarla GSMH} / \text{Sabit Fiyatlarla GSMH}) \times 100$$

Gayri safi milli hasıla (GSMH) Deflatörü, fiyatlar da meydana gelen değişiklik oranını gösterir. Fiyat endeksleri belli bir mal sepeti esas tutularak ölçülür. Gayri safi milli hasıla, iktisatta belli bir dönem içerisinde üretimi yapılan bütün hizmet ve malların değerini ele aldığı ve fiyatlar seviyesindeki hareketliliği daha net gösterdiği

için gayri safi milli hasıla deflatörü kullanılarak ölçülen enflasyon yüzdesi daha emniyetlidir (Günel, 2012: 391).

Bahsedilen endeks, Paasche endeksidir. Cari fiyatlardan değerlendirilmiş gayri safi milli hasılayı meydana getiren mal bileşimlerinin esas senede meriyette olan fiyatlara bakılarak nispi açıdan fiyatların ne denli arttığını veya ne denli azaldığını belirtir. Belirtilen endeks türünün yetersiz yanı, piyasada fiyatı belirlenmeyen için de örneğin; kamu görevleri gibi itibari fiyatların ele alınması zorunluluğunda tutulmasıdır. Başkaca, hane halkının aracısız ilişkili olmadığı ihraç mallarını ve yatırımı da içine aldığından, ortalama hane halkı için belirtilen endeks paranın değer ölçümünde kullanmak için uygun bir endeks çeşidi değildir (Çiftçi, 2015: 44).

1.2.1.4. Çekirdek Enflasyon

Çekirdek enflasyon enflasyonun gelecekteki seyri ile ilgili oranlama gücü fazla olan, enflasyonun meylini belirten ve para politikasının meydana getirilmesinde etkili olan bir gösterge biçimidir (TÜİK, 2008: 11).

Uygulanmasındaki amaç, fiyatlar genel düzeyindeki hareketliliği devamlı tutan öğeleri belirlemek ve bu duruma elverişli politikaları tespit etmektir (TCMB, 2013: 10).

Ülkelerin durumlarına bakılarak fiyat endekslerinde belli ağırlığa sahip olan bir takım grup fiyatları çekirdek veya “core” enflasyon belirtisi olarak ele alınır. Türkiye’de uzun zaman bu belirti yerine hem endekslerdeki ağırlığı hem de mevsimlik etkilerden fazla etkilenmemesi sebebiyle özel imalat sanayi grubu fiyat endeksi uygulanmıştır (Eğilmez ve Kumcu, 2011: 238).

İktisat politikası uygulayanlar ve karar alıcılar, enflasyonun orta vadeli ve uzun vadeli eğilimin hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Bu amaçla geçici ve mevsimlik etkilerden temizlenmiş fiyat endeksleri de hesaplanmakta ve bu tür endekslerden ölçülen enflasyon çekirdek enflasyon anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle çekirdek enflasyon, enflasyonun arz kaynaklı sansasyonlarını önemsemeyip esas anlamda talep etkilerini ele almaktadır. Enflasyonu bir zaman serisi olarak farz edersek, çekirdek enflasyon bahsedilen zaman serisinin devamlı eğilim kesimini aktarmaktadır (Uygur, 2001: 366).

Çekirdek enflasyon, fiyatlarda görülen geçici etkilerin temizlenmesi neticesinde fiyatlar genel seviyesindeki artma manasını almaktadır. Bahsedilen geçici etkilerin temizlenmesi amacıyla özel kapsamlı fiyat endeksleri ile ölçülme uygulanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) aracılığıyla, 2005 senesi Ocak ayıyla birlikte hesaplanıp yayımlanan “Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri” Türkiye için çekirdek enflasyon belirtileri olarak yayına girmektedir (TÜİK, 2008: 11).

Çekirdek enflasyonu ölçümlemek amacıyla TÜFE içerisine giren çeşitlerden; enerji ve gıda fiyatları, kamu tarafından belirlenen fiyatlar, ipotek faizi ödemeleri, dolaylı vergiler ve ulaşım maliyetlerinin endeksin ölçümünün yapıldığı mal sepetinden ayrıştırılması yolu izlenmiştir (Olgun, 2012: 14).

Bahsi geçen endeksler, ekonomilerin yapısını seyretmek, uygulanan politikaların başarısını tespit etmek, geçmiş zamanların değerlendirmesini ve geleceğe yönelik öngörüler yapılabilmesi amacıyla uygulanan araçların en mühimlerinden bir tanesidir. Göstergelerde, hangi zamanın veya hangi senenin esas tutulacağı, hizmet ve malların hangisinin ele alınacağı ve esas dönemin mi yoksa cari dönemin mi önemseneceği gibi, kuramsal açıdan net cevaplar verilmesi imkanı olmayan problemler meydana getirmektedir. Fiyat endeksleri belirli bir giriş zamanına bakılarak, fiyatların ne oranda değişim yaşadığını gösterirler. Enflasyon haddi, belli mal sepetinin cari yıl fiyatıyla denk mal sepetinin esas bir sene fiyatı arasındaki oranın 100 ile çarpılmasına denk gelen fiyat göstergesindeki değişim oranıyla hesaplanmaktadır (Şimşek, 1998: 40, 41).

Endeksler, kapsam ve cinsine göre ayrı ayrı yöntemler uygulanarak ölçülür. Endeksler, zaman ve yer endeksleri, durağan ve hareketli temelli endeksler, bileşik ve basit endeksler adlarıyla gruplandırılabilir. Her ülkenin ürettiği türlü hizmet ve malların fiyat seviyelerindeki hareketleri seyretmek amacıyla ayrı ayrı fiyat endeksleri oluşmaktadır. Endekslerin en yayılmış olanları yukarıda sözü edildiği gibi: Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE)'dir. Bir başka endeks ise GSMH deflatörüdür. (Erdinç, 2013: 74,75).

Ekonomilerde oldukça fazla sayıda hizmet ve mal üretildiği için bunların tümünün fiyatlarının seyredilmesi imkan dahilinde değildir. Bundan dolayı hane halklarının uyguladıkları tüketim harcamaları içerisinde en çok orana ait olan hizmet

ve mallar kapsam içine girmektedir. Tipik bir hane halkının yaşam maliyetinin işareti anlamında da kullanılabilir.

Örneğin, Tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) ile 2018 yılı için yıllık enflasyon oranını hesaplamak için aşağıdaki formülü kullanabiliriz:

$$\text{Enflasyon Oranı} = ((2018 \text{ yılı TÜFE endeksi} - 2017 \text{ yılı TÜFE endeksi}) / 2017 \text{ yılı TÜFE endeksi}) \times 100$$

Belirtilen formül aracılığıyla Türkiye'nin 2018 yılı enflasyon oranının hesabını yapabiliriz. (Erdinç, 2013: 75,76).

1.3. ENFLASYONUN ÖLÇÜLMESİNİN EKONOMİDEKİ ÖNEMİ

Enflasyon ciddi bir makroekonomik problem halinde olduğu için, hesaplanıp değerlendirilmesi her kesim için önemlidir. Hane halkı, gelirindeki artmaların yanında fiyatlardaki artımları da önemsemektedir. Hane halkının gelir miktarı artış gösterebilir. Ancak, fiyatlarda yaşanan artma miktarı gelirdeki artma miktarından daha çok ise, reel olarak hane halkının gelirinde bir azalma görülecektir. Bunun sonucunda, daha fazla gelir ile daha az hizmet ve mal satın alabileceklerdir. Bilhassa işçiler ve memurlar enflasyon durumunda, fiyatlardaki artış miktarına göre gelirlerindeki artış miktarının nasıl olacağı mevzusunda çok hassastırlar. Toplu sözleşmelerde işçiler enflasyon üstünden zam isterler. Bunlar için enflasyonun ölçülmesi, bilinmesi, değerlendirilmesi ciddi önem üstlenmektedir (Ertek, 2008: 77).

1.4. ENFLASYON HEDEFLEMESİ

Enflasyon hedeflemesi düzeni, fiyat stabilizasyonunu sağlamak ve devam ettirmek amacıyla gerçekleştirilen çağdaş bir para politikası izlemidir. Enflasyon hedeflemesi düzeni yalnızca enflasyon oranının aşağı çekilmesine yardımcı olmaz. Yatırımlardan faiz oranlarına, üretimden kamu harcamalarına ve milli gelire kadar çok parametreye de etki etmektedir. Ayrıca bu parametrelerden de etkilenmektedir (Uysal Şahin, 2014: 115).

Enflasyon hedeflemesinin bir kural mı yoksa iradi politikalara mı yakın olduğu çokça tartışma konusu olmuştur. Para politikasının "sınırlı bir iradi politika etrafında yönetilmesi" olarak akdedilen tarifi oldukça yaygın kullanılmaktadır. Enflasyon

hedeflemesi açıkça bir hedef göstermesi nedeniyle kurallar etrafındadır; ayrıca beklenmeyen dışsal ve içsel şoklara reaksiyon gösterebilecek bir takım esnekliklere olanak sağladığı için Merkez Bankasının iradi hükümlerine de neden olmaktadır. Esnek bir “kural benzeri” açıklaması daha doğrudur. Hükümlere yakın olan tarafı daha ağır basmaktadır: Bir üstlenmede bulunması, bu taahhüdü belirli bir orta ve uzun dönem için tespit etmesi taahhütten dönülmesi durumunda Merkez Bankasına bir takım yaptırımlar uygulanabilmesi (şeffaflık, hesap verme, açıklık), kural tarafını baskın durum halini aldırılmaktadır. Fakat hedeflenmiş enflasyonun bir payda hedeflenmesi, tespit edilen hedef enflasyon endeksinde talep ve arz şoklarının oluşturacağı öğelerin hariç tutulması, kuralda esnekliği ortaya çıkarmaktadır. Bu belirtilen esneklikler iradi ve keyfi politikalara kesinlikle neden olmamaktadır. Yalnızca önceleri tespit edilen bir hareket sahası oluşturmaktadır. Karşıt durumda "zaman tutarsızlığı" sorununa geri dönüş yapılır, bu da enflasyon hedeflemesinin mevcudiyetine zıt olan bir durumdur. Yalın bir kuraldan esas farkı, ekonominin transmisyon zamanına dair teknik bir tahminini meydana getirmesinde, öngörülerle hedef arası dönmelerin önüne geçecek politika alternatifleri oluşturabilmesindedir (Yay, 2006: 8, 9).

Enflasyon hedeflemesinin açıklamasında ele alınan ve genel anlamda kabul görmüş bir takım noktalar; para politikasının en önemli hedefi fiyatların istikrarlı tutulması, net bir biçimde belirtilmiş dönem aralığı ve bahsedilen aralıkta erişilecek sayısal enflasyon hedefinin olması, yüksek seviyede saydamlık ve para otoritesinin hesap verebilir olmasıdır. Bahsedilen izlemde; parasal otorite, merkez bankası ya da her ikisinin beraber belli bir zaman için hedef enflasyon oranını ya da aralığını duyurmaları ve hedef yönünde politika aletlerini ele almaları durumu vardır (Kartal, 2011: 80).

Bir başka ifadeyle enflasyon hedefi, uzun vadeli nihai gayede tehlike görülmediği durumda, kısa vadede hedeften dönmelere olanak sağlayacak, istihdam ve büyüme gibi başka amaçlara da destek veren esnek bir durumda olan bir para politikası düzenidir. Bahsedilen düzende; belirli bir enflasyon oranı amaçlanan parametre olarak belirlenmekte amaca erişme başarısına bakılarak da hesap verebilirlik sistemi sürmekte ve saydamlık ilkesi gereğince para politikasının güvenilirliğine bakılmaktadır (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 80).

Enflasyon hedeflenmesi ile öncelik sağlanan fiyat stabilizasyonunun; ekonomik aktörlerin hükümlerini biçimlendirmeleri sırasında fiyat hareketlerini önemsemedikleri sırada sahip olduğu fikri onaylanmaktadır (Kartal, 2011: 80)

Enflasyon hedeflemesi düzeni öncelikle, 1990 senesinde Yeni Zelanda Merkez Bankası aracılığıyla uygulamaya konulmuştur; sonrasında Şili, Kanada, İsrail ve İngiltere Merkez Bankaları enflasyon hedefleme düzenini yürürlüğe koymuştur. Enflasyon hedefleme düzeninin bahsedilen ülkelerdeki performansı ve 1990'lı senelerin sonlarında görülen mali krizlerle beraber pek çok gelişme gösteren ülkede döviz kuru hedefine bağlı fiyat dengesinin kaybolması beraberinde, gelişmekte olan ülkelerde enflasyon hedeflenmesi düzeninin yaygın olma gücü artış göstermiştir (Akyazı ve Ekinci, 2009: 3).

Az gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmiş ülkelere bakıldığında bu ülkelerin ortak hedefleri büyüyebilme ve kalkınma amacıdır. Ama ülkeler hem fonksiyonel durumları hem de emelleri bağlamında politikalar gerçekleştirirler de bu arzularını ve amaçlarını istekleri doğrultusunda sağlayamayabilir. Gerçekleştirdikleri maliye ve para politikaları ülkeler bakımından ekonomideki istikrarın oluşması ve enflasyon oranlarında bir azalma gerçekleşmesine sebep değildir. İşte ülkeler kırılğan durumlarını aşağı çekebilmek ve enflasyon yüzdelerinde bir denge oluşturup ülkede ılımlı enflasyonun gerçekleştirilebilmesi amacıyla farklı sistemler uygulamaktadırlar. Bu sistemler ilk olarak “enflasyon hedeflemesi” ismiyle ele alınmaktadır (Ayazlar, 2015: 9).

Enflasyon hedefi gerçekleştiren ülkelerde;

- Enflasyon oranı, değişkenliği ve beklentilerinin,
- Faiz değişkenliği ve faizlerinin,
- Üretim değişkenliğinin ve de
- Konjonktürel sansasyonların düşürüldüğü;
- Para politikasının güvenilirliğinin yükseldiği,

büyümenin negatif açıdan etki görmediği ve makroekonomik dengenin de gerçekleştirildiği gibi pozitif neticelere varılmıştır. Diğer taraftan benzer çalışmalarda

meydana gelen bu neticelerin yalnız enflasyon hedeflemesi gerçekleştiren ülkeler için değil; enflasyon hedeflemesi gerçekleştiren pek çok ülke için geçerli olduğu söylenmektedir. Geline durum bakımından, enflasyon hedefleme sistemini başarısız tutacak ya da münakaşalı durum aldırcaak önemli seviyede bir olumsuzluğun da daha meydana gelmediği belirtilmelidir (Akyazı ve Ekinci, 2009: 11).

1990'lı zamanlarda Türkiye ekonomisi, 1994 ve 1999 krizleri gibi, ciddi iktisadi krizlere maruz kalmıştır. Bununla birlikte birçok IMF dayanaklı denge programlarına karşın çeyrek asırdır süren enflasyon ile mücadele mevzusunda da temelli bir başarı yapılamamıştır. Başka bir taraftan, böylesi zamanlarda ekonomi kaynaklarında para talebinin dengesizliği sebebiyle parasal büyüklüklerin seyredilmesinin güçleştiğini ve enflasyon ile parasal büyüklükler arasındaki bağlantının yetersiz kaldığını belirten pek çok deneysel sonuçlar bulunmuştur. Bu durumların bir sonucu olarak, 2000'li senelerin ilk zamanlarına bakıldığında, Türkiye'de enflasyonla mücadele durumunda geleneksel izlem durumunda olan parasal hedefleme izlemi bırakılmış ve döviz kuru hedeflemesi kullanılmaya başlamıştır. Yürütüme koyulan döviz kuru hedeflemesi beraberinde, tüketici fiyatları endeksi enflasyonunda % 69 düzeyinden %39 düzeyine düşüş görülmüş ve böylesi zamanda reel gayri safi yurt içi hasıla % 6.8 artmıştır. Ama sürdürülemez iç borç dinamiği, öncelikle kamu bankaları gibi finansal düzendeki sağlıksız durum ve başka problemlerin temelli neticeye varılamaması 2001 senesinin ilk başlarında ekonomin yeniden küçülmesine sebep tutulmuştur. Neticede 2001 Şubat ayında görülen finansal kriz beraberinde döviz kuruna bağlı denge programı çöküş yaşamıştır. 2001 krizi sonucunda, enflasyon yeniden % 70'ler düzeyine yaklaşmış ve reel gayri safi yurt içi hasılda % 5.7 azalmıştır. Bu durumda Türkiye, hem başka ülke modellerinin başarısı hem de başka alternatif para politikası izlenimlerinin tüketilmesi nedeniyle enflasyon hedefleme izlenimi kullanılmasına yönelik politikalarını biçimlendirmek için harekete geçmiştir. Böylesi durum 2002 senesi başında ilk parasal hedeflemenin başka öge olarak korunması yapıldığı örtük enflasyon hedeflemesine, sonrasında 2006 senesiyle de açık enflasyon hedeflemesi uygulamaya konulmuştur. Bu durumların neticesi olarak enflasyonda bir azalma yaşanmıştır (Akyazı ve Ekinci, 2009: 12).

Merkez bankaları en mühim amaç olarak *fiyat istikrarını* belirlemiştirlerdir. 1990'lı senelerde örtük enflasyon hedefleme sistemi ve sonrasında açık enflasyon

hedeflemesi sistemi uygulanmaya başlamıştır. Diğer taraftan, enflasyon hedeflemesi sistemi uygulamaya başlayan ülkeler ile başlamayan ülkelerde enflasyon birbirine yakın gerçekleşmiştir. Bilhassa sanayileşmiş ülkelerde vaziyet bu durumdadır. 2013 senesiyle enflasyon hedeflemesine geçmeyen 12 sanayileşmiş ülkede ortalama enflasyon % 1.78 olmasına rağmen, enflasyon hedeflemesine geçen 35 sanayileşmiş ülkede enflasyon % 1.62 olarak izlemiştir. Bu zamanlarda gelişmekte olan ülkelerde enflasyon % 6 ve % 4.69 oranındadır (Tatlıyer, 2016: 2).

Enflasyon hedeflemesi izleniminde merkez bankalarının esas amacı en az enflasyon yüzdesinde fiyat stabilizasyonunu oluşturmak ve böylelikle dengeli bir büyüme için ortam oluşturmaktır. Bahsedilen bu amaç, Türkiye’de enflasyon hedeflemesi zamanında görülmüş müdür? Bunun yanıtına ortam oluşturmak amacıyla, enflasyon hedefleme sisteminin başarısına bakılması fayda sağlayacaktır (Akyazı ve Ekinci, 2009: 10).

Merkez Bankası, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nda para politikasını meydana getirirken enflasyon hedeflemesi sistemini gerçekleştireceğini belirtmiştir. Bu durumda, para arzının amaçladığı enflasyonla denk olmak için çalışacaktır (Olgun, 2012: 78).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesi sistemini uygulamasıyla birlikte, para politikasının esas iletişim aracı olarak enflasyon raporu duyurmuştur. Üç ayda bir yayımı yapılan enflasyon raporunda genel makroekonomik gelişmeler ve enflasyon kapsamlı olarak kullanılmakta ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, enflasyonla ilgili tahminlerini ve önceki tahminlerindeki değişiklikleri enflasyon raporu vasıtasıyla kamuoyuna sunmaktadır. Aynı biçimde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası destekleyici amacı olan mali denge bağlamında mali düzeninin tümüyle ilgili düşüncelerini, saydamlık ilkesinin gerektirdiği gibi, yılda iki defa yayımlamakta olduğu finansal istikrar raporuyla ilan etmektedir (Yenipazarlı, 2014: 6).

2001 senesinde enflasyon hedeflemesi sistemi uygulanması beraberinde enflasyon azalmaya başlamış ve 2004 senesiyle tek haneli enflasyon oranları görülmüştür (Yalta, 2011: 158).

Türkiye’de enflasyon hedeflemesinin şartlarını yerine getirebilmek amacıyla 2002–2005 döneminde örtük enflasyon hedeflemesi kullanılmıştır. Merkez Bankası resmi olarak, 2006 senesinde açık enflasyon hedeflemesini kullandığını duyurmuştur. Enflasyon hedeflemesi sistemi beraberinde Türkiye, devamlı durum alan enflasyon problemini halletmeyi hedeflemiştir (Uysal Şahin, 2014: 116)

Enflasyon hedeflemesi politikasının zamanla çok sayıda ülkece kullanılması, fiyat dengesini oluşturma amacıyla bu izlemi gerçekleştiren başarılar kazanması, enflasyon azalışından büyümenin olumsuz etkilenmemesi gibi etkenler 2002 senesiyle Türkiye’de gerçekleştirilen IMF dayanaklı program kapsamında enflasyon hedefleme politikasının kullanılmaya başlamasında etkisi büyüktür (Kartal, 2011: 84).

Enflasyon hedeflemesi sisteminde Türkiye’de ortaya çıkan en önemli birinci şok, 2006 senesi Mayıs ayında uluslararası sermaye şartlarının gelişme gösteren ülkeler aleyhine değişim göstermesi ve neticesinde Türkiye’nin de içinde bulunduğu pek çok ülkeden sermaye çıkışları görülmüştür. Böylesi problemler beraberinde enflasyon artmış ve enflasyon hedeflerin çok üzerinde görülmüştür (Bozdağlıoğlu ve Yılmaz, 2017: 3).

İktisat politikasında, enflasyon hedefinin bir ülkede başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için para politikasının ilk amacının fiyatın dengeli olması, merkez bankasının para politikasını oluşturmada ve gerçekleştirmede tam bağımsızlığının olması, enflasyon hedeflemesinin gerçekleştirileceği ülkede gelişmiş finansal pazarların olması gibi şartlarının olması gerekmektedir. Bu durum etrafında enflasyon hedeflemesi sistemi uygulayacak ülkede para otoritesinin saydamlık, esneklik, hesap verebilirlik, güvenilirlik vb. durumların olması gerekmektedir (Yenipazarlı, 2014: 9).

Türkiye’de enflasyon hedeflemesinin etrafında amaçlanan enflasyon yüzdesinin belirlenmesi 4651 Sayılı TCMB Kanunu’na göre gerçekleştirilmektedir. Bu durumda: “...Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler...” Böylelikle, enflasyon hedefinin hükümet ile TCMB’nin beraber tayin etmesi kararı alınmıştır. Enflasyon hedeflemesinin Merkez Bankası ve hükümetin beraber tayin etmesi, ikisi arasında uzlaşmayı göstermektedir. Hedef saptamasının böyle gerçekleşmesi, hem temsil olarak halkın

tercihlerini duyurması hem de siyasi otoritenin hedefleri gözetlemesi açısından olabildiğince yerinde bir durum olmuştur. Hükümetlerin çoğunlukla kısa vadeli görüşünün olması ve toplum açısından en doğru düzeyin üzerinde bir enflasyon yüzdesini istemeleri, “düzeni” tehdit eden en büyük etkidir. Esasen bu yürütümün bir tarafı da, enflasyonla mücadelenin sosyal maliyeti azaltıcı ve toplum dayanağını yükseltici bir yürütüm olarak gerçekleşmesidir. (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 83).

Merkez bankası uzun yıllar boyunca ekonomideki bir hayli fazla değişkenin gözlenmesinden sorumludur. Yakın tarihe kadar merkez bankalarının istihdamdan büyümeye, sanayileşmeden enflasyona kadar birçok ekonomik hedefe yöneltildiğini görmemiz muhtemeldi. Son zamanlarda merkez bankaları, kendilerine tanınmış olan para basım yetkisiyle limitli vazifelerden sorumlu oldular. Bahsi geçen görev, bastıkları paranın stabilizasyonun sağlanması, yani deflasyon veya enflasyona maruz bırakılmasının önüne geçilmesi vazifesidir.

Günümüzde pek çok merkez bankası sadece yurt içi parayı dengede tutmak için görevli duruma getirilmiştir. Merkez bankaları yurtiçi parayı dengede tutmak amacıyla yola çıktıklarında, bu amaca erişebilmek için bazı belirticileri esas olarak almakta ve bu belirticilere kısıtlama koymaktadırlar (Eğilmez, 2010: 273).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilk başkanı Süreyya Serdengeçti, “Düşen Enflasyon” konulu konuşmasında şunları söylemiştir:

“...30 yıldır yaşamış olduğumuz yüksek enflasyon tecrübesinden ve diğer ülke örneklerinden biliyoruz ki, enflasyon yükseldikçe ortalama büyüme düşmekte ve enflasyon düştükçe ortalama büyüme artmaktadır. Son üç yıldır uygulanmakta olan istikrar programı çerçevesinde enflasyon düşerken ulaştığımız yüksek büyüme oranları bunun bir örneğidir. Fiyat istikrarının sağlanması sürdürülebilir bir büyüme için ön şarttır...”

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın tam bağımsızlığı ve esas amacının fiyat dengesini oluşturmak olduğu fikri ve açık enflasyon hedefi gerçekleştirilmesi; artan enflasyon ve artan enflasyonun meydana getirdiği bilinmezliğin, büyümeyi hangi açıdan etki ettiğiyle ilgili münakaşaları daha büyük önem arz eder durum orta çıkarmıştır. Zira bundan sonra para otoritesi, fiyat dengesini oluşturmak ve

devam ettirmek amacıyla faiz oranı, parasal büyüklükleri veya döviz kurunu değil doğrudan enflasyonu hedeflemeyi tercih etmiş vaziyettedir (Artan, 2015: 114).

Enflasyon hedefi, talep şoklarına para politikası ile cevap vermektedir. Para politikası sıkılaştırılmalıdır. Zira şoklar enflasyon ve hasılayı arttırır. Pek çok ülkede, enflasyon hedefi, dolaylı vergilerin etkilerini azaltmak için türlü yöntemlere müracaat etmektedir. Enflasyon hedeflemesi, gelir hedefine tercih edilmelidir. Bunun nedeni arz şoklarına uyumludur (Yenipazarlı, 2014: 10).

Enflasyon hedefiyle çelişmediği sürece ve ekonomik esaslarla ilgilenmeyen çok fazla değişkenlikler olması durumunda döviz piyasasına karışılabilir. Enflasyon hedeflemesi etrafında dalgalı kur rejiminin gerçekleştiği modellerde fiyat dengesi ve büyüme bakımından olumlu neticeler ortaya çıkabilmiştir (Kartal, 2011: 80)

1.4.1 Enflasyon Hedeflemesinin Çeşitleri

Ülkeler arasında gerçekleştirilen kavramsallık açısından enflasyon hedeflemesi iki ayrı biçimde görülmektedir. Birincisi örtük enflasyon hedeflemesi ikincisi ise açık enflasyon hedeflemesidir (Ayazlar, 2015: 11).

1.4.1.1 Örtük Enflasyon Hedeflemesi Rejimi (2002-2005)

Ülkeler, enflasyon hedeflemesi izlenimi gerçekleştirme istediğinde bazı zamanlarda olması gereken şartlar sağlanamayabilir. Bu şartları gidermek amacıyla belirli bir zamana ve altyapıya gereksinim duyulur. Ülkeler zaman içinde enflasyon hedeflemesi izlenimine girmiş gibi kabul ederek tedbirleri alırlar. Bu dönemde gerçekleştirilen enflasyon hedeflemesi çeşidine “örtük enflasyon hedeflemesi” denilmektedir (Ayazlar, 2015: 11).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2002 senesinde esas amacı olan fiyat dengesini oluşturmak amacıyla örtük enflasyon hedeflemesi düzenini gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bu zamanda açık enflasyon hedeflemesi sistemine geçmek amacıyla şartların tesisini istemiş, para politikasının kurumsal alt yapısının iyi duruma getirilmesi hususunda ciddi hamleler yapmıştır. Bu zaman içerisinde TCMB, kurumsal çerçevesini aktifleştirmiş, iletişim kurma

politikasını anlaşılır biçimde göstermiştir, bilgi setini büyütmüş ve enflasyon tahmin metotlarını daha iyi hale getirmiştir (TCMB, 2013: 16).

Örtük enflasyon hedeflemesi düzeninin ilk başlarında para politikasıyla ilgili kararlar Merkez Bankası Başkanınca alınmış ve kararların ne zaman alınacağıyla ilgili kamuoyuna öncesinden bir açıklamada bulunulmamıştır. Başkaca Merkez Bankası, başlarken ki belirsizliklere dikkat ederek para politikasının ve enflasyonun sonralardaki ilerleyişinin iletişimde açıkça bir dil kullanmamayı seçmiş ve dili zaman içerisinde geliştirme izlemini seyretmiştir (Kara ve Orak, 2008: 44).

Enflasyon hedeflemesini gerçekleştiren ülkelerde Merkez Bankası her koşulda hesap verilebilir ve bağımsız bir kurum görevi üstlenmektedir. Fakat örtük enflasyon hedeflemesi gerçekleştirildiği zamanda ilan edilen hedeflerde bir şaşırma yaşanmasında Merkez Bankasının hesap verme sistemi yoktur. Bu durumda Merkez Bankası yalnızca bir aracı kurum gibi farz edilebilir (Ayazlar, 2015: 11).

2002 senesine parasal hedefleme ile başlanılmış, "gelecek dönem" enflasyona odaklanan örtük enflasyon hedefi ve 2005 senesinin bitimine dek yürütülen bir para politikası gerçekleşmiştir. 2002 senesinde enflasyon %35 olarak amaçlanmıştır, meydana gelen enflasyon yüzdesi %29,7 olarak görülmüştür. 2003 senesinde de resmi olarak duyurulmamış enflasyon hedeflemesi olarak açıklanabilecek "örtük enflasyon hedeflemesi" başarı ile ortaya konulmuştur (Engin, 2011: 50,51).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2002-2005 senelerinde gerçekleştirdiği örtük enflasyon izlemi etrafında faiz oranlarını esas politika vasıtası olarak belirlemiş, para tabanını da ilave bir çapa olarak seçerek enflasyon hedeflerinin güvenilirliğini yükseltmeyi hedeflemiştir. Parasal tabana ve faiz oranlarına ek olarak bankacılık kesiminin tekrardan düzenlenmesi neticesinde meydana gelen likidite çokluğunu bankalar ve açık piyasalar arası para piyasası işlemleri ile çekmek için uğraşmıştır. Belirtilen zamanda TCMB, bağımsızlığın yanında oluşturduğu hesap verme sorumluluğu etrafında gerçekleşen politikaların aktifliğini oluşturmak amacıyla saydamlığı çoğaltıcı politikalar seyredilmiştir, faiz oranlarına ve para politikasıyla ilgili kararlar ve bu kararların gerekçeleri ayrıntılı basın ilanlarıyla belirtilmiştir (TCMB, 2013: 16,17).

Türkiye’de 2000 senesinde gerçekleştirilen “Döviz Kuruna Dayalı İstikrar Programı”, 2001’in Şubatında ülkenin en yoğun ekonomik kriziyle neticelenmiştir. Bahsi geçen zamanda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz kurlarını sansasyon içine bırakmış ve senelerce devamlılaştıran enflasyon sorununu halletmek amacıyla enflasyon hedeflemesi düzenini gerçekleştirmeyi istemiştir. Fakat kriz bitiminde de devam eden belirsizlik sebebiyle başarılı bir enflasyon hedeflemesi düzeni gerçekleşmesi için gereken şartların önemli bir kısmı oluşmadığından, enflasyon hedeflemesi düzeni kademeli olarak kullanılmasına kararı alınmış ve ilk “örtük enflasyon hedeflemesi düzeni” olarak isimlendirilen bir ara düzen yürütüme girmiştir (Kara ve Orak, 2008: 37).

2002 senesiyle, faiz oranları vasıtasıyla enflasyon yüzdesinin denetleme içine girmesi ve döviz kurlarının serbestçe sansasyonunu gerektiren örtük enflasyon hedeflemesi düzeni gerçekleşmiştir. Böylesi durumda da hükümetle beraber enflasyon hedefleri belirlenmiştir. Enflasyon hedefleri elde edilmiş, güvenilirlik artış göstermiş, enflasyon beklentileri hedeflere yakınsamış, kamu borç stokunun çevrilebilirliğiyle ilgili münakaşalar azalmıştır, finansal disiplinin devamlılığı durumundaki tasalar önemli oranda hafiflemiş, mali piyasaların derinliği çoğalma sürecine ve kırılabilirliği ise hafifleme sürecinde olmuştur ve portföy tercihlerinde TL türünden yatırımların etkisi artış göstermiştir (Saraç, 2009: 68).

Örtük enflasyon hedeflemesinde başkaca gerçekleştirilen para politikaları yeterince şeffaflık belirtmemişlerdir. Alınan kararlar arzu edildiği vakit kamuoyuna bildirilmemiştir. Esneklik ve özgürlük durumu vardır. Bu vaziyette merkez bankasına duyulan güveni sarsacak bir durumu da söz konusudur (Ayazlar, 2015: 11).

Örtük enflasyon rejimiyle birlikte, hareketli kur düzenine uyum artış göstermiş ve enflasyon hedeflemesi düzenini uygulamak geçiş için uygun ortamın meydana gelmesine ilişkin ciddi mesafeler koyulmuştur. Merkez Bankası 2006 senesiyle birlikte açık enflasyon hedeflemesi düzenine girmiştir (Olgun, 2012: 79).

Açık enflasyon hedeflemesi için hazırlık döneminin sonu olarak belirtilen 2005 senesindeki örtük enflasyon hedeflemesi devrinin son bulduğunu ortaya çıkarmaktadır. Böylesi durum ise TCMB’nin geçmişe nispeten enflasyon hedeflemesinin sağlanması durumunda daha çok sorumluluk taşıdığı manasını

almaktadır. 2005 senesinde enflasyon hedefinin istenen düzeyin aşağısında olması bir başarı olarak görülmesine rağmen, açık enflasyon hedeflemesinde hedefin aşağısında ve hedefin yukarısında görülmelere aynı oranda önemseneyeceği belirtildiği simetrik yaklaşım, Merkez Bankası'nın sorumluluğunu ciddi oranda çoğaltacaktır. Merkez Bankası'nın gelişme gösteren ülkelerde tercihen hedef üstü oluşmalara daha çok ağırlık sağlamak biçimindeki asimetrik yaklaşımı kabullenmemiş olması durumu, enflasyon gibi dezenflasyonun da önemsendiğini göstermektedir. (Yiğit, 2006: 99).

Örtük enflasyon hedeflemesi düzeni Türkiye'de enflasyon hedeflemesi uygulanmasına karar verilen 2001-2005 yılları arasında gerçekleşmiş bir rejimdir. Enflasyon hedeflemesi uygulanabilmesi için bu dönemlerde alt yapı meydana getirilmek için uğraşılmış ve sonrasında açık enflasyon hedeflemesi uygulanmıştır (Ayazlar, 2015: 11).

Özetle örtük enflasyon hedefleme düzeni;

- Örtük enflasyon, enflasyon hedeflemesi düzenine yakınsama izlemidir.
- Örtük enflasyonun enflasyon hedeflemesinden ayrımı, enflasyon hedefinin yanında işaret bakımından diğer hedeflerin de ele alınabilmesidir.
- TCMB'nin enflasyon hedeflemesi mevzusunda tecrübe edinmiştir.
- Bu dönemde, para politikasının işleyişini daraltan faktörlerin ekonomi üstündeki etkilerinin zayıflaması istenmiştir (TCMB, 2013: 18).

1.4.1.2 Açık Enflasyon Hedeflemesi Rejimi (2006 ve Sonrası)

Enflasyon hedeflemesi izlemine gerçekleştirecek olan ülkelerde şartların sağlanarak her şeyin eksiksiz olduğu bundan sonra Merkez Bankasının bütün kontrolü içinde şeffaflık ve hesap verilebilirlik prensiplerine bağlı olarak gerçekleştirilen politikaya “açık enflasyon hedeflemesi” denilmektedir (Ayazlar, 2015: 12).

Merkez Bankası, örtük enflasyon hedeflemesi düzeni zamanında sahip olunan çarpıcı başarıdan aldığı cüretle, açık enflasyon hedeflemesi düzenini uygulamak için gereken şartlarda ciddi iyileşme elde edildiğini de bilerek, 2006 senesinde açık enflasyon hedeflemesi düzeni gerçekleştirmeye başlamıştır (Kara ve Orak, 2008: 48).

2006 senesinde "açık enflasyon hedeflemesi" uygulanmıştır. Ekonomik düzen örtük enflasyondan daha şeffaf bir durum almıştır. Para Politikası Kurulu'nun toplantı özetlerinin bildirilmesi, faiz kararlarının verilmesinde kurul üyelerinin görüşlerinin alınması, enflasyon raporlarının periyodik ve devamlı bildirilmesi şeffaflığa yarar sağlamıştır (Engin, 2011: 51).

Açık enflasyon hedeflemesi düzeni uygulanan 2006 senesinde, enflasyon kestirimleri, bir buçuk yıllık bir zamanı kaplayacak bir biçimde bildirilmiştir. Kestirim ufku, enflasyon hedeflemesi düzenini gerçekleştiren başka ülkelerde 1 ila 4 yıl arasında değişimin yanında, genel anlamda ülkelerin önemli bir kesiminde 2 yıl olarak belirtilmiştir. 2007 senesiyle, Merkez Bankası da, kestirimlerin 2 yıl için verilmesini kararını almıştır (Kara ve Orak, 2008: 50).

Türkiye ekonomisinde 2005 senesi sonrasında örtük enflasyon hedeflemesi düzeni bırakılarak onun yerine açık enflasyon hedeflemesi düzeni gelmiştir. Gereken alt yapı çalışmaları bu dönemlerde sağlanmıştır ve 2005 senesi sonrasında Merkez Bankası daha disiplinli bir durum haline gelmiştir. Yılın her üç ayında bir enflasyon oranları bildirilerek istenilen hedefler çerçevesinde ne vaziyette olduğu ifade edilmiştir ve bu raporlar her kesimin erişebileceği resmi internet sitesinde bulunmaktadır. Böylelikle Merkez Bankasına olan güven artış göstermiştir. Bütün çalışmalarda ve gerçekleşen para politikalarında şeffaflık durumu vardır (Ayazlar, 2015: 12).

Açık enflasyon hedeflemesinin Türkiye düzeninde, enflasyon hedefleri, yıllık tüketici fiyatları endeksi enflasyonu üstünden ve nokta hedef olarak belirtilmektedir. Bu şekilde belirtilmesi, nokta hedeflerin kamuoyu aracılığıyla kolayca anlanabilir ve iletişim bakımından yararlı olmasındandır. Başka bir yandan, hedeflenen gösterge olarak tüketici fiyatları endeksinin kullanılmasının sebebi ise, bu endeksin toplumdaki herkesçe rahatlıkla takibe alabiliyor ve günlük yaşam maliyetini iyi oranda hesaplayabiliyor oluşundandır (Kara ve Orak, 2008: 49).

Açık enflasyon hedeflemesinin gerçekleştirildiği senelerde para politikasının denetlenmesi haricindeki etkenlere, enerji ve gıda fiyatlarının yükselişi, küresel ekonomiyle ilgili belirsizliklerin çoğaltmıştır. 2008 yılında daha da belli hale gelen küresel kriz nedeniyle, Merkez Bankası enflasyon hedefini sağlayamaması, hedefin

yenilenmesi münakaşalarını oluşturmuş ve bu durum neticesinde Merkez Bankası güvenilirlik problemiyle uğraşmak zorunda kalmıştır (Olgun, 2012: 79).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, açık enflasyon hedeflemesi düzenini uygulamak için para politikasının kurumsal alt yapısının sağlanması bakımından ciddi hamleler yapmıştır. Bu zaman içerisinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, kurumsal çerçevesini aktifleştirmiş, iletişim politikasını daha anlaşılır biçimde kullanmıştır, enflasyon tahmin metotlarını ilerletmiştir (TCMB, 2013: 16).

Açık enflasyon hedeflemesini gerçekleştiren ülkelerde ilk olarak Merkez Bankası şeffaflık ve tam bağımsızlığını kazanmış olması, hesap verilebilirlik durumunun olması lazımdır. Belirtilen hedeflerde şayet sapmalar gerçekleşirse bu durumdan Merkez Bankası sorumlu tutulmaktadır. Bunu kamuoyuna bildirerek sebebini yazılı olarak açıklamada bulunmak zorunda tutulmaktadır (Ayazlar, 2015: 12).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2006 senesinde, enflasyon hedeflemesi düzeni için gereken şartların ciddi oranda yerine gelmesini göz önünde tutarak açık enflasyon hedeflemesi düzenini gerçekleştirmiştir.

Açık enflasyon hedeflemesi düzeni uygulanması beraberinde;

- Enflasyon hedeflemesi olarak tüketici fiyatları endeksi yıllık yüzde değişimi ile ölçülen sene sonu enflasyon yüzdesinin ele alınması kararına bağlanılmıştır.
- Enflasyon hedeflemesi, hükümetle beraber orta vadeli bakma ve üç senelik hedef anlayışıyla nokta hedef olarak belirtilmiştir.
- Para politikasının denetimi haricindeki faktörler sebebiyle enflasyonun bazı zamanlarda hedeflemelerden ciddi oranda sapabileceğini dikkate alarak iki yönde de 2 yüzde puanlık belirsizlik mesafesi meydana getirmiştir.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, hesap verebilirlik ve şeffaflık prensipleri açısından, enflasyon hedeflerinin dışına çıkılması ya da dışına çıkma ihtimalinin meydana gelmesi durumunda, bahsi geçen sapmanın sebeplerinin ve uygulanması gereken tedbirlerin hükümete iletilmesi ve kamuoyuna bildirilmesi amacıyla “Açık Mektup” düzenlemiştir. Sene sonu

enflasyon hedefinin çok fazla dışına çıkmasında sapmaya sebep olan ve uygulanması gereken tedbirler Enflasyon Raporu yoluyla kamuoyuna bildirilmektedir.

- Para politikasına güvenilirliğin kaybolmaması ve böylelikle enflasyon hedeflerinin istekleri etkileme kuvvetinin düşmemesi için belirtilen hedeflerde değişikliğe gidilmemesi temeldir. Bunun yanında, geniş çaplı savaş ve doğal afet gibi olağanüstü durumlara ya da para politikasının denetimi haricindeki faktörlere dayalı hedeflerden çok fazla ve uzun müddetli sapmalar yaşanacağı belirtilmesi durumunda hedeflerin yine TCMB ve hükümetin ortak kararlarıyla tekrardan tayin edilmiş kararına bağlanmıştır.
- Faiz oranıyla alakalı hükümler Para Politikası Kurulu aracılığıyla, evvelce kamuoyuna bildirilmiş bir takvim etrafında gerçekleşen aylık toplantılarda oylanarak alınmıştır (TCMB, 2013: 17).

2006 senesinde açık enflasyon hedeflemesi düzeni uygulanması beraberinde, Merkez Bankası'nın karar verme sistemi şeffaflaşma ve kurumsallaşma tarafında önemli gelişme göstermiştir. Bu noktada, para politikası hükümlerinde Para Politikası Kurulu fikir veren durumundan, hüküm verici durumuna girmiştir. Para Politikası Kurulu toplantılarında faiz oranlarıyla alakalı verilen kararlar, kararı kısa bir yazı vasıtasıyla kamuoyuna bildirilmektedir (Kara ve Orak, 2008: 51).

Açık enflasyon hedeflemesi kuralcı ve daha fazla disiplinli bünyeden meydana gelmektedir. İstenilen hedeflerde ülkenin çıkarları ve ciddiyet dikkate alınmaktadır. Ülkeler açık enflasyon hedeflerinin şartlarına bütün olarak sağladıklarında enflasyon ile mücadele etmede başarılı bir durum izleyecektir (Ayazlar, 2015: 12).

Özetle açık enflasyon hedefleme düzeni;

- Para politikasının fiyat dengesini oluşturmaya ve devam ettirmek için kurumsallaştığı bir para politikası düzenidir.
- Döviz kurunun ya da parasal büyüklüklerin hedeflendiği düzenlerin tersine, bir ana hedef uygulamadan, direk olarak enflasyonun hedeflendiği izlemdir.

- Merkez bankaları bir enflasyon amacı oluşturarak bu amaca erişme mevzusunda etkili bir taahhüt vererek ve hedefe erişilememesinde kamuoyuna hesap vermekle sorumlu tutulmaktadır.
- Para politikası hükümlerinin ekonomiye etki etmesi belirli bir süre istediğinden, merkez bankaları gelecek yıllardaki enflasyonu denetim altında tutabilmekte, bu doğrultuda belli zaman aralıklarıyla enflasyon kestirimleri ortaya çıkarmakta ve bu kestirimleri kamuoyuna sunmaktadır (TCMB, 2013: 18).

1.5. ENFLASYONUN TÜRLERİ

Enflasyonun hakim görüldüğü ekonomilerde, belirli bir genel fiyat düzeyinde, toplam arz ile toplam talep arasında olan istikrar bazı sebeplerden dolayı kaybolmuştur. İstikrar neden kaybolur?

Yukarıda ki soruyu yanıtlamak için enflasyonun görülmediği zamana bakalım. Öncelikle belli bir genel fiyat düzeyinde ekonomideki toplam arz ile toplam talep arasında bir istikrarın olduğunu ve enflasyonun görülmediğini düşünelim. Bahsedilen istikrarın kaybolması için öncelikle 2 adet olasılık vardır. Bunlar;

- Toplam arz durağanken toplam talep artış göstermiştir. (Talep Şoku)
- Toplam talep durağanken toplam arz azalma göstermiştir. (Arz Şoku)

Buradaki asıl durum, toplam arzın toplam talebe yetersiz kalmasıdır. Toplam arz toplam talebe yetebilecek oranda olmaması durumunda, arz talep kanuna bakarak, toplam arzı meydana getiren hizmetlerin ve malların fiyatları (fiyatlar genel düzeyi) artış gösterecektir. İlk başlarda fiyatlarda yaşanan bu artış enflasyon olmaz. Fakat önlemlerle;

- Toplam talebi toplam arz düzeyine çekmezsek ya da
- Toplam arzı toplam talep düzeyine ulaştırmazsak

Ekonomide yaşanan fiyat yükselmeleri devamlı bir hal alır ve ekonomi enflasyon sorunuyla karşı karşıya kalır (Berber ve Bocutoğlu, 2010: 56).

Enflasyon ekonomilerde görülen bir problemdir ve tek bir sebepten dolayı meydana gelmez. Enflasyona sebep olan etkenler; yukarıda bahsedildiği gibi, parasal

olacağı gibi, mal piyasasındaki istikrarsızlıklarda bir nedendir. Aynı zamanda enflasyon yurt içi sebeplerden de etkileneceği gibi, yurt dışında ortaya çıkan türlü sebeplerden de meydana gelebilir. Enflasyona neden olanların birbirlerinden ayrı olması, ekonomide görülebilecek enflasyon çeşitlerine de farklı isimlerin koyulmasına sebeptir. Bu demek ki, enflasyonun çeşitleri kendilerine yol açan sebeplerle beraber ele alınmaktadır. Enflasyonun çeşitleri, enflasyona yol açan etmenler açısından ve fiyatlar gene seviyesindeki devamlı artışın büyüklüğü açısından, iki farklı şekilde söylenebilir. Şu şekildedir (Ardıç, 2011: 189, 190, 192):

- Enflasyona yol açan sebepler bakımından enflasyonun türleri; Enflasyona neden olan etkenler açısından çeşitleri, talep enflasyonu (aşırı talep enflasyonu), maliyet enflasyonu (ücret-fiyat sarmalı) dur.
 - Talep Enflasyonu
 - Maliyet Enflasyonu
- Enflasyonun fiyatlar genel seviyesinde oluşturduğu etkinin büyüklüğü bakımından hız ve şiddet derecelerine göre türleri; enflasyonun tanımını anımsarsak, fiyatlar genel seviyesinin devamlı artış göstermesiydi. Enflasyonun, fiyatlar genel düzeyinde sebep olduğu büyüklüklerin oranları açısından türleri vardır. Belirtilenler sürünen enflasyon, kronik enflasyon ve aşırı enflasyon (hiper enflasyon) olarak üç şekildedir.
 - Sürünen (İlımlı) Enflasyon
 - Kronik Enflasyon
 - Aşırı Enflasyon (Hiper Enflasyon)

1.5.1 Kaynaklarına Göre Enflasyon Türleri

1.5.1.1 Talep Enflasyonu (Aşırı Talep Enflasyonu)

Ekonomide toplam talepte oluşan yükselişe bağlı fiyatlar genel düzeyinde oluşan yükselişe talep enflasyonu denilmektedir. Başka bir ifadeyle, üretilen mal ve hizmetlerin toplam talebe yetmemesine bağlı olarak fiyatlar genel düzeyinde oluşan artışlara talep enflasyonu denilmektedir (Yılmaz, 2010: 47).

Daha geniş bir tanımını yapacak olursak, iktisatta devletin açık finansman politikası seyretmesi (karşılığı olmadan para basılması), kredi hacminin artması, bireylerin ve kuruluşların öncesinde elde bulundurdukları paralarını tedavüle

koymaları. Ödemeler dengesi çokluğundan ortaya çıkan gelirin artışı gibi sebeplerle, cari fiyat düzeyinde toplam talebin artarak toplam arzı geçmesi halinde oluşan sürekli fiyat yükselişlerine talep enflasyonu adı verilmektedir (Bocutoğlu ve Berber, 2013: 50).

Üretim olmadan talep miktarında daha fazla artış yaşamasıyla birlikte talep enflasyonu ortaya çıkacaktır. Talep enflasyonu, talep yükselişinin enflasyona yol açmasıdır. Ekonomi tam istihdama gelirken, talepte görülen artış talep enflasyonuna sebeptir. Eksik kapasite halinde talep artışı enflasyon sebebi olarak gösterilmez. Zira, talep artışına üretim, artış göstererek cevap verir (Bostan ve Özdemir, 2011: 88).

Talep artışından doğan enflasyon, toplam talebi arttıran etkenlerden birinde oluşacak bir değişmeye bağlı olarak meydana gelebilmektedir. Bu noktada bir ekonomide toplam talep çoğunlukla emisyon hacmindeki artmadan, kamu harcamalarındaki artmadan ya da ihracat çizgili dış dünyadaki fiyatlar genel seviyesindeki artmanın yanında reel gelir artışlarından da etkilenmektedir (Çoban, 2009: 132).

- **Merkez Bankasının para arzını arttırması:** Merkez bankası para arzında artışa giderek faizleri aşağı çekebilir. Bu durumda tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları yükselir. Tasarruflar düşer. Sonuç olarak toplam talep yükselir. Bütçe açıklarının görüldüğü ekonomilerde, bu açıklar para basılarak finanse edilebilir. Böylelikle para arzı da yükselebilir.
- **Kamu bütçesinin açık vermesi:** Hükümetler yeterince gelir elde edemediğinde harcamaları çoğaltırsa piyasaya daha çok gelir koyar ve bu durumda toplam talebi yükseltir. Vergilerin yeteri kadar konulmaması, konulmuş olan vergilerin alınmaması, kayıt dışı ekonominin artış yaşaması devletin gelirlerinde azalma gösterir. Başka bir taraftan, seçim zamanlarında kamu çalışanlarına zam uygulanması, tarıma karşılık beklemeden destekte bulunulması, KİT'lerin zararlarının giderilmesi, transfer ödemelerinin fazlaştırılması ve seyredilen popülist politikalarla kamu harcamaları yükselir. Bu durumda toplam talep seviyesinde artış gösterir
- **İhracatta artışların olması:** Bir ülkenin mallarına karşı dış talep artış gösterebilir. Ödemeler bilançosu çokluğu meydana gelebilir. Bu durumda üretilen mallar dış ülkelere gideceğinden, yurt içindeki talep

karşılanamayacaktır. Talep yurtiçi arza nazaran daha fazla görülecektir. İç istikrarın oluşması için fiyat yükselişleri görülür. Fakat ithalatın da benzer oranlarda arttığı zamanlarda talep enflasyonu meydana gelmez (Yılmaz, 2010: 48).

Talep enflasyonunun sebepleri, bir hayli çok görülen enflasyon durumlarıdır. Bu sebeple aşağıda belirtilen biçimiyle talep enflasyonunun sebeplerinin bilinmesi büyük manada önemlidir. Bir ekonomide görülen talep enflasyonunun arkasında şu sebepler bulunmaktadır (Özdurak, 2012: 134);

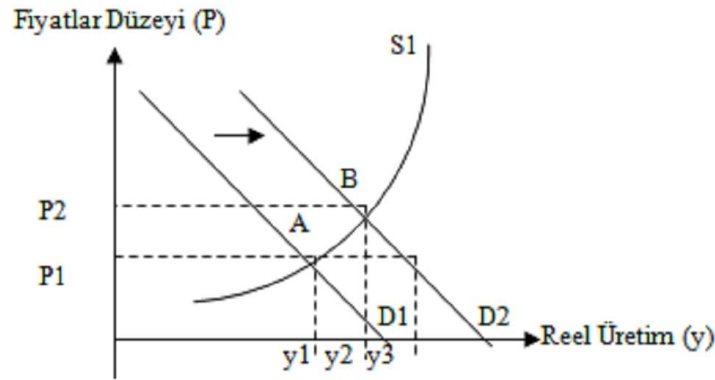
- Devletin açık finansman politikası seyretmesi, başka bir ifadeyle devletin bütçe açıklarını para basarak finanse etmesi,
- Devletin kamu harcamalarını üretilen mal ve hizmet oranından daha çok arttırması
- Devletin para arzını üretilen mal ve hizmet oranından daha çok arttırması,
- Ekonomide kredi hacminin genişlemesi, başka bir deyişle banka kredilerinin desteklediği özel harcamalarda ortaya çıkan yükseliş,
- Hem kişilerin hem de firmaların atıl paraları tedavüle sunmaları,
- Ödemeler bilançosunda ortaya çıkan çokluktan dolayı gelir artışı,
- Ekonomideki hem kişilerin hem de firmaların fiyatların daha çok artış göstereceği beklentisine girerek harcamalarını mal arzından daha çok arttırması,
- Ekonominin rastgele bir nedenle örnek verirsek; doğal afet ya da savaş sebepleriyle pozitif talep şokunun meydana gelmesi.

Bu hallerde yükselen talep, arz yetersizliği sebebiyle karşılanamazsa enflasyonist baskı meydana gelir. Arzın bu karşılayamama durumu stok yetersizliği, kapasite yetersizliği ve darboğazlar sebebiyle ortaya çıkabilir. Bu şekilde enflasyonist baskı tek bir tarafta ortaya çıkıp bütün ekonomiye de uzanabilir (Unay, 2001: 322).

Keynesgil talep enflasyonu kuramı, fiyat seviyesindeki değişimleri enflasyonist açıkla açıklamaktadır. Tam istihdamda olan bir ekonomide, toplam talepteki yükseliş, pek çok mala piyasada çok fazla talep oluşturacak ve fiyatlar yükselme yaşayacaktır. Hizmet ve mal talebindeki artma, etken talebinde bir artmaya sebep olacak ve bunların fiyatlarında yükselme görülecektir. Böylelikle ekonomi

dengedeysen, hem hizmet ve mal piyasasında hem de üretim faktörleri piyasasındaki toplam talep yükselişi enflasyona yol açmaktadır. Neredeyse bütün iktisatçılar aşırı toplam talebin, enflasyonun önemli sebebi görüldüğünü ve görüleceğini söylemektedir. Bütün talep enflasyonu fikirleri sebebinin toplam talepteki kaymalar olduğunu kabul etmesi beraberinde, toplam talep eğrisinin neyin kaydırıldığı mevzusunda birbirlerinden farklılık göstermektedir. Monetarist iktisatçılara göre toplam talepteki yükselişlerin esas sebebi para arzındaki genişlemelerdir. Neo Keynesgil iktisatçılara göre de parasal genişleme, enflasyonun en önemli sebebi olması beraberinde, talep enflasyonuna kalıcı olmayarak, yatırım, tüketim ve devlet harcamalarındaki kaymalarda sebep olabilir. Bu durumda para arzı genişleme göstermese de enflasyon ortaya çıkar (Parasız, 1998: 260).

Talep enflasyonu, toplam harcamaların, iç üretim ve ithalatın yükselmesinden meydana gelir. Harcamalardaki bu istikrarsız yükselme, çoğunlukla para arzındaki genişlemeyle alakalıdır. Parasal genişleme, iç piyasaya sunulan mal fazlalığından çoksa, mal fiyatları artış gösterir. İç piyasaya yapılan arzın yetersiz kalması, ihracat yükselişinden de olabilir (Bostan ve Özdemir, 2011: 88).

Şekil 1. Talep Enflasyonu (Ayazlar, 2015: 4)

Piyasalarda ortaya çıkan hareketlilik ve çok fazla para basımı ekonomide dirilik oluşmasına ve bireyler sahip olduğu para miktarının da artmasına sebeptir. Bu artış beraberinde bireylerde ortaya çıkan sonu olmayan arzular piyasadaki üretilen malların fiyatlarında ortaya çıkan artımlara sebep görülmekte ilk başta bir güçlülük oluyor gibi olsa da enflasyona neden olmaktadır. Talep enflasyonunu şekil ile gösterdiğimizde şekilden anlaşıldığı gibi toplam talepte ortaya çıkan artma enflasyona

yol açmaktadır. Ekonomi ilk başta A noktasında istikrardayken, fiyat seviyesi Y1'dir. İstikrarda ve enflasyonun görülmediğini düşünürsek bu halde ekonomide yapılan harcamaların aniden yükseldiğini varsayalım. Öncelikle D1'de olan talep eğrisi de D2 ye doğru kayacaktır. P1 fiyat seviyesindeyken Y1-Y3 arası aşırı talep artışı ortaya çıkacaktır. Ekonomide bu halde bir hareketlilik durumu yaşanacak fiyatlarda artış görülecek, üretim ise ilk durumda A noktasında iken B noktasına çıkacaktır. Fiyatların ise P1'den P2'ye çıkması ile "Talep Enflasyonu" ortaya çıkacaktır (Ayazlar, 2015: 4-5).

1.5.1.2 Maliyet Enflasyonu

Ekonomide yut dışından ve içinden karşılanan hammadde ve girdi (enerji) fiyatlarıyla emek piyasasındaki işgücü fiyatlarının artış göstermesi neticesinde maliyetlerinde artması ve üretimin karlılığının düşmesi sebebiyle, cari fiyat düzeyinde toplam arzın düşerek toplam talebin altına inmesi neticesinde meydana gelen devamlı fiyat yükselişlerine maliyet enflasyonu (arz enflasyonu) adı verilmektedir. Maliyet enflasyonunda, üretimin maliyetlerinin artması ve kar yüzdelerinin azalması sebebiyle fiyatlar artış yaşar. Kâr yüzdesini azaltmamak amacıyla, üretim maliyetlerindeki yükseliş fiyatlara da uygulanırsa fiyatlar tekrar artış yaşar (Bocutoğlu ve Berber, 2013: 50).

Üretimde rol oynayan girdilerin fiyatlarındaki yükselmeler neticesinde yükselen firma maliyetlerinin firmalar aracılığıyla fiyatları etkilemesi neticesinde ortaya çıkan enflasyon türüdür (Ceylan, 2012: 139).

Maliyet enflasyonu, gelir-ücret mücadelesi, ithal ve yerli girdi malları (petrol gibi) fiyatlarının artması gibi sebeplerle ortaya çıkar. Hızına göre üç tür enflasyon vardır: (1) Sürünen enflasyon, (2) Hiper enflasyon ve (3) Basamaklı enflasyondur (Eğilmez ve Kumcu, 2010: 267).

Bir ekonomide arz şokları, maliyetlerden, dış alemden ve piyasadaki rekabet sürecinin aksaklığından ortaya çıkmaktadır.

- **Maliyetten Kaynaklanan Enflasyon:** Firmalar üretimde kullandıkları üretim unsurlarına bir değer ödemektedirler. Bahsedilen değer firmalar bakımından maliyeti yaratmaktadır. Üretimde kullanılan girdilerin fiyatlarının

yükselmesine ilişkin üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları da yükselecek ve bu süreç enflasyona sebep olacaktır.

- **Dış Alemden Kaynaklanan Enflasyon:** Bir ekonomide ithal edilen esas girdilerin fiyatlarındaki yükseliş, bu girdileri kullanan kesimlerde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını yükselterek, enflasyona yol açmaktadır. Bu duruma dış alemden kaynaklanan enflasyon adı verilmektedir. Özellikle Türkiye gibi büyük oranda enerjide dışa bağlı olan ekonomilerde, doğal gaz ve petrol fiyatlarındaki yükselmeler enflasyonist süreçlerin oluşmasının en ciddi kaynağını ortaya çıkarmaktadır.
- **Rekabetin Aksamasından Kaynaklanan Enflasyon:** Bir ekonomide refah seviyesinin yükselmesi, kaynakların en aktif biçimde tahsisini gerektirmektedir. Kaynakların tahsisinde aktifliğin en ciddi öğelerinden birisi rekabettir. Rekabetin aktif biçimde ilerlemediği piyasa durumlarında firmalar zamanla monopolistik güç sağlayabilmekte ve bu monopolistik güçlerine bağlı olarak rantlarına (üretici rantı) yükseltmek amacıyla üretmiş oldukları hizmet ve malların fiyatlarını yükseltebilmektedir. Bu biçimde firmaların monopol güçlerine bağlı olarak bir ekonomide fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen enflasyona rekabetin aksamasından kaynaklanan enflasyon adı verilmektedir (Yılmaz, 2010: 49).

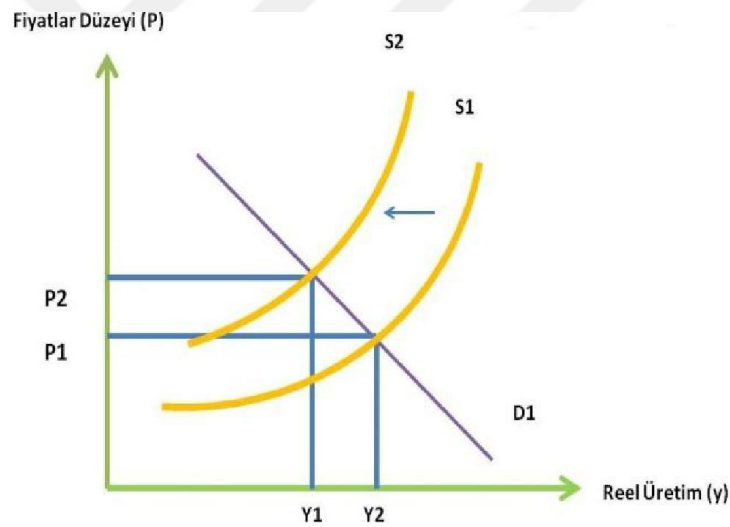
Ekonomide maliyet yükselişleri bildiğimiz gibi ücretlerin artmasına, girdi fiyatlarındaki artışa, bazı hizmet ve malların fiyatlarındaki yükselmeye, ithalatın daha pahalı hale gelmesine, emeğin marjinal faydasının düşmesine vb. bağlı olarak meydana gelebilir (Berberoğlu, 2000: 219).

Maliyet artışları beraberinde toplam arz eğrisinin sola doğru kayması bir yandan üretimin düşmesine yol açarken, başka bir yandan da fiyatları yükseltici etki yapacaktır. Enflasyonun maliyet veya talep enflasyonu olmasının çok bariz belli ve ayrı etkisi vardır. Talep enflasyonlarında gayri safi milli hasılda artma ortaya çıkarken, maliyet enflasyonlarında azalma görülmektedir (Tunca, 2011: 260-261).

Bir takım iktisatçılar bir ekonomide maliyet enflasyonunun kolay kolay yaşanmayacağı görüşündedirler. Bu iktisatçılara göre, ekonomide devamlı maliyet artışlarının yaşanması halinde talepte herhangi herhangi bir artış yaşanmazsa, maliyet artışları sadece durgunluğa ve işsizliğe neden olmaktadır. Fakat kolaylıkla devamlı

fiyat artışlarına sebep değildir. Böyle bir halde ekonomide yeni satın alma gücü oluşturulmazsa devamlı fiyat artışları görülmez (Berberoğlu, 2000: 219).

Maliyet enflasyonu iki durumdan meydana gelmektedir. İlki sendikaların veya firmaların monopol gücü ile ilişkili olarak fiyatlarda yaşanan yükselmelerdir, ikincisi de hammadde fiyatlarında yaşanan aniden yükselmelerle, maliyetlerin aniden yükselip arz şokları oluşturmasıdır. Bir takım iktisatçılar hizmet ve mal fiyatlarındaki yükselmeleri monopolcü güçlerle ilişkilendirmektedir. Bu görüşün iki açıklaması mevcuttur. Biri üretim piyasasındaki satıcı monopolleriyse, öbürü ise emek tekeli yaratan sendikaların gücü ile alakalıdır. Bu tür monopol güçleri fiyatların düşüş esnekliğinin önüne geçmektedir. Bilindiği üzere, monopol gücü olan firmalar ya ürettikleri miktarı ya da ürettikleri malların fiyatlarını belirlerler, Şöyle ki arzı kısarak, fiyatları arttırabilir ve gelirlerini yükseltebilirler (Tunca, 2011: 262).

Şekil 2. Maliyet Enflasyonu (Ayazlar, 2015: 6)

Şekilde maliyet enflasyonuna baktığımız zaman ilk başta ekonomi D1 seviyesinde dengededir. Sonrasında maliyetlerde ortaya çıkan yükselme ekonomiyi S1 'den S2 ye kaydırmıştır. Fiyatlarda ilk olarak P1 seviyesindeyken P2 seviyesine yükselmektedir. Bu demek ki maliyetlerde meydana gelen bir yükseliş enflasyon oranlarını arttırmıştır (Ayazlar, 2015: 6).

1.5.2. Hız ve Şiddet Derecelerine Göre Enflasyon Türleri

1.5.2.1 Sürünen (ılımlı) Enflasyon

Sürünen enflasyon fiyat yükselme oranlarının oldukça az ve yavaş yavaş tırmanması durumudur. Çoğunlukla yüzde 30'un aşağısında olan genel fiyat seviyesi sürünen (ılımlı) enflasyon olarak bilinmektedir. Fakat bu konuda net ve açık sınırlar beklemek doğru değildir. Zamana ve ülkeden ülkeye göre bu oranın manası etkilerine bağlı olarak farklılık belirtmektedir (Oktay, 2006: 206, 207).

Esas olarak yüzde 7 ye kadar görülen enflasyon oranına sürünen (ılımlı) enflasyon adı verilmektedir. Bir takım iktisatçılar yüzde 10'luk bir enflasyona kadar görülen enflasyona sürünen enflasyon adını vermektedirler. Sürünen enflasyonun en büyük özelliği iktisatta türlü gruplar arasında önemli bölüşüm problemlerine olanak sağlanmaksızın olabildiğince büyük bir büyüme oranının yaşanmasını sağlamasıdır (Parasız, 1998: 271).

Bazı kaynaklarda da, yıllık yüzde 3-4 gibi devamlı fiyat yükselmelerine sürünen enflasyon adı verilmektedir. Böylesi enflasyonun ekonomik etkinliği teşvik ettiği ve bu sebeple de yararlı görüldüğü düşünülmektedir (Unay, 2001: 320).

Yüzde 2 ya da yüzde 5 gibi tek haneli olan fiyat artışları, halkta paraya olan güveni zedelemeyebilir (Özdurak, 2012: 133).

Sürünen enflasyon sinsi enflasyon olarak da isimlendirilmektedir. Bu tür enflasyonist süreçlerde iktisadi karar birimleri fiyatlar genel seviyesindeki değişimleri çok fazla hissetmemektedirler. Sürünen enflasyonda fiyatlar genel seviyesi yeterince küçük oranlarda yükseldiğinden ötürü genel manada ekonomide bir dirilik görülmektedir. Başka bir yandan paranın satın alma gücündeki düşüşler faiz yüzdelerinin aşağısında olduğu müddetçe sürünen enflasyon ekonomi bakımından bir problem meydana getirmeyecektir (Çoban, 2009: 133, 134).

ılımlı enflasyon halinde bireyler paradan kaçmazlar. Şu nedenle ki ılımlı enflasyon durumunda reel faizler çok düşük olmazlar. Hatta ılımlı enflasyonun görüldüğü ekonomilerde oldukça istikrarlı görünür (Bostan ve Özdemir, 2011: 92).

Böyle düşük oranlı bir enflasyon ekonomiye zarar vermez. Üstelik dinamizm kazandırır. Az bile olsa enflasyonun var olması firmalara olumlu açıdan etki eder. Ücret, kira gibi giderleri sözleşme ile sene boyu sabit olan firmaların mallarının fiyatlarındaki yükselmeler karlılığı çoğaltır. Bu yatırımlar teşvik eder. Öbür ekonomik bölümlere de çok fazla zarar vermez (Ceylan, 2012: 139,140).

1.5.2.2 Kronik Enflasyon

Kronik enflasyon, enflasyonun devamlı olmasından ötürü bu ismi almıştır. Bu terimde paranın satın alış gücündeki düşme çok hızlı gerçekleşmez. Fakat sürekli bir karakter göstermektedir. Fiyat değişiklikleri çoğunlukla yükselme seyrindedir. Ancak bu yükselişlerde düzen yoktur. Piyasadaki hizmet ve malların hepsi aynı anda ve aynı derecede pahalalmaz (Gürler vd., 2013: 138).

Kalıcı enflasyon olarak da adlandırılmakta olan kronik enflasyon, özellikle ekonomideki belirli yapısal problemler sebebiyle görülen ve enflasyonun ekonominin mekanizmasında doğal bir çark durumunu aldırان bir enflasyon türüdür (Ardıç, 2011: 193).

Kronik enflasyon, müzmin enflasyon olarak da adlandırılmaktadır. Bir ekonomide fiyatlar genel seviyesinde çift haneli yükselişlerin görülmesi ve bu oranların 15-20 yıl gibi uzunca zaman devam etmesi durumudur (Çoban, 2009: 134).

Gelişmekte olan ülkelerde %10 oranlarında bir enflasyon çok yüksek bir enflasyon olarak değilken, gelişmiş ülkelerde %10 oranlarında bir enflasyon oldukça yüksek bir enflasyon olarak kabul edilmektedir (Ceylan, 2012: 140).

Kronik enflasyon yaşayan ülkelerde, bireylerin tasarruflarını koruma altına almak amacıyla altın gömüdüğü arsa, bina, arazi gibi taşınmaz malları satın aldıkları görülmektedir. Böylesi meyil git gide yaygın hale gelir. Bankaların tasarruf mevduatına ödemesini yaptıkları faizler çoğunlukla enflasyon hızının aşağısında olur (Gürler vd., 2013: 138).

Kalıcı enflasyona neden olan faktörler, genel anlamda, ekonomide toplam arz toplam talep dengesine etki edebilecek durumda olan kalıcı hallerdir. Bu durumun yanında, iktisatta toplam talebe etki eden ekonomik politikalar, firmalar ve bireylerin

beklentileri ve başka bazı tesadüfi etkiler, kalıcı enflasyona neden olabilmektedir (Ardıç, 2011: 193).

Bu enflasyonun görüldüğü zamanlarda ekonomilerde para değişim aracı olma işlevini kaybetmektedir. Ekonomik karar birimleri tasarruflarını para türünden tutmak yerine gayrimenkul ya da altın gibi yatırımlar yapmaktadır (Yılmaz, 2010: 51).

Kronik enflasyon ekonomileri; günün ihtiyaçlarını önceki yılların tasarruflarını bozarak karşılama gibi bir neticeye götürür. Zaman geçtikçe tasarruflar aşınmayla karşı karşıya kalır (Gürler vd., 2013: 138).

Kronik enflasyonun sebepleri şu şekildedir (Gürler vd., 2013: 138);

- Devamlı bütçe açıkları
- Kamu işletmelerinin zararları
- Sosyal refah ve sosyal güvenlik harcamalarının hız alması
- Altyapı ve kalkınma yatırımlarının hız alması
- Kredi talebinin ve spekülasyon meyilerinin güçlenmesi
- Bazen döviz girdilerinin artış göstermesi.

1.5.2.3 Aşırı Enflasyon (Hiper Enflasyon)

Hiper enflasyon çok yüksek oranlı bir enflasyon türüdür. Savaş, ihtilal durumu ya da normal olmayan durumlarda meydana gelir (Unay, 2001: 322).

Hiper enflasyonlar büyük bütçe açıklarına yol açmaktadır. Hiper enflasyonlar özellikle karşılıksız para (*fiat money*) sistemlerinde meydana gelmektedir (Parasız, 1998: 270-271).

Hiper enflasyon dörtüncü enflasyon olarak da adlandırılmaktadır. Enflasyonun yüksek görülmesi, tüketicilerin harcama eğilimlerinin daha fazla yükselmelerinden olmuş ise bu duruma aşırı enflasyon denilmektedir. Bu enflasyon çeşidinde paranın değer düşüşü güçlü biçimde görülmektedir. Hiper enflasyon özellikle savaş ve sonlarında yaşanmaktadır. Bu sebeple ülkeler yeni para birimlerine geçmek zorunda olmaktadır (Bostan ve Özdemir, 2011: 92).

Olağan üstü hallerde meydana gelen ve enflasyon oranının bir yıl boyunca her ay %50'yi geçtiği, yıllık toplamda ise %3000, %5000 gibi durumlardır. Hiper enflasyonun, enflasyon oranının bir yıl boyunca her ay %50'yi geçtiğiyle ilgili tanımı Philip Cagan tarafından geliştirilerek makroekonomiye kazandırılmıştır (Özdurak, 2012: 133).

1914-1923 yıllarında Almanya'da hiper enflasyon görülmüştür. Belirtilen yıllarda Almanya'da fiyatlar bir milyon kat artış yaşamıştır. E. Waceman'ın hesaplamalarına bakılarak, bir milyon markla 1919'da bir fabrika alınıyorken, 1920'de bir villa alınıyor, 1921'de küçük bir ev alınıyordu ve 1923'de yalnızca takım elbise satın alınabilmiştir. 1923'ün son zamanlarında ise mark bir paçavra durumunu almış ve restoranlarda yemek fiyatları günde 3-5 kez değişiklik göstermiştir (Unay, 2001: 322).

Aşırı enflasyonlar bir bütçe şoku sonrasında enflasyon oranının devamlı daha yüksek bir seviyeye çıktığı enflasyon oranı değildir. Hiper enflasyonlar dengenin kurulmasına kadar enflasyon oranlarının şişerek patlamaya gittiği bir durumdur. Hiper enflasyonlar ender görülen ve beklenmedik durumlardır. Bu sebeple hiper enflasyon sırasında enflasyon oranı çok büyük hızla yükseldiğinden, enflasyonist beklentiler cari fiyat yükselişinin arkasında kalır (Parasız, 1998: 271).

Aşırı enflasyonun sebebi konusunda makroekonomide net bir görüş yoktur. Ancak, Monetaristlere göre, özellikle kamu bütçe açığının gayri safi yurtiçi hasılaya oranının %10'dan daha çok olduğu bir halde, bu açığın para basımı yapılarak finanse edilmesi çoğunlukla hiper enflasyona yol açmaktadır. Paranın değerini tümüyle kaybettiği en yüksek enflasyon türü olan hiper enflasyon neticesinde, ulusal para düzeni yıkılarak yabancı paralar ulusal para gibi kullanımı yapılır. Belirtilen duruma para ikamesi (dolarizasyon) adı verilmektedir. Hiper enflasyona birinci dünya savaşının sonlarında Almanya'da, 1945'te Macaristan'da, 1985'de Bolivya'da, 1990'da Nikaragua'da, 1990'da Peru'da görülmüştür (Özdurak, 2012: 133).

1.6. ENFLASYONUN NEDENLERİ

- Açık finansman,
- Seçim ekonomisi politikaları,

- Verimliliğin üstünde devamlı ücret artımları görülmesi,
- Kişilerin yaptığı gömülemenin piyasaya girmesi,
- İthal malların fiyatlarındaki devamlı artmalar,
- İklim şartları sebebiyle tarım ürünleri arzının talebe yetmemesi,
- Toplam arzın toplam talepten düşük olması durumu,
- Yüksek faiz dereceleri,
- Şuursuzca uygulanan devalüasyon,
- Zarara uğrayan kamu kurumları,
- Yatırımların tasarruflardan daha çok olması,
- Dolaşımdaki para miktarının seri bir biçimde çoğalması,
- Yüksek tabanlı fiyat politikaları,
- Doğru yapılmayan iktisat politikaları,
- Tarımsal ürünlerin devlet tarafından yüksek fiyatlarla satın alınması,
- Kamu sektöründe savurganlık ve israf,
- Kamu İktisadi Teşebbüslerin ürünlerine uygulanan aşırı zamlar,
- Bütçe açıkları, borç yüklü ve enflasyona yol açan faktörler olarak gösterilebilir (Kurnaz, 2009: 12).

1.7. ENFLASYONUN EKONOMİK AÇIDAN ETKİLERİ

1.7.1. Enflasyonun Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Ekonomiye enflasyonun çoğunlukla negatif etkileri vardır ve bu etkiler oldukça çoktur. Enflasyonun yol açtığı olumsuz etkilerin ilki gelir dağılımı eşitsizliğidir. Memur ve işçi kesimi sabit gelirliler olduğundan hareketli fiyatlara ayak uyduramamaktadır. Halbuki imalatçılar, esnaflar vb. serbest meslek grupları, piyasadaki fiyat değişmelerine göre, sundukları hizmet ve malların fiyatında diledikleri gibi değişim uygulayabilmektedir. Bu hal neticesinde enflasyon nedeniyle, işçi ve memur kesimi gibi sabit gelirliler git gide yoksullaşırken, zengin taraf ise daha

fazla zenginleşmektedir. Bu durum nedeniyle enflasyonun gelir dağılımı üstünde ki en önemli etkisi, fakiri daha fakir, zengini daha zengin oldurmasıdır (Türk, 1997: 392).

Öngörülemeyen enflasyon en fazla, gelirlerini makroekonomik endekslere göre belirleyemeyen, sabit gelirlileri etkileyecektir. Ücret gelirlerindeki artma her defasında bir evvelki yılın göstergelerine bakılarak belirlenmesinden dolayı, sabit gelirliler, emeklerinin bedellerini gecikmeli olarak almaktadır. Fakat kazançları da her sene reel açıdan değerini yitirmektedir. Fiyattaki artımları gelirlerine hemen aktarabilen sermaye sahiplerinin gelirleri de reel açıdan değerlenecektir. Enflasyonist süreçte gelir dağılımı az bir kesimin yararına bozulma göstermektedir. Böylesi ortamda toplumun çoğunluğunun alım gücünün az olması, toplam talebe olumsuz açıdan etki edecektir. Talebin yok olması de arzı etkileyemeyecek ve iktisatta bir canlılık oluşturmayacaktır (Harman, 2007: 14).

Enflasyonda yaşanan yükselmeye gelirlerini adapte etmeyen sabit gelirlilerden, enflasyonda yaşanan yükselmeye gelirlerini adapte edebilenlere bir gelir aktarımı meydana gelir. Gelir dağıtımında meydana gelen eşitsizliğin oranına göre sosyal, siyasi ve ekonomik problemler ortaya çıkabilir (Saridoğan, 2006: 4).

Bir başka yandan gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artış yaşaması, giderek toplumdaki orta gelirlilerin toplum dışına itilmesine, manevi ve ahlaki değerlerin yıpranmasına, rüşvet, yolsuzluk ve suçların yükselmesine ve ayrıca aile ilişkilerinin incelenerek boşanmaların artmasına da sebeptir (Aykırı, 2008: 50).

1.7.2. Enflasyonun Tasarruf Hacmi ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

Tasarruflar üstünde de enflasyonun olumsuz etkileri görülmektedir. Kişiler git gide değer yitiren paradan uzaklaşarak, sahip oldukları parayla hizmet ya da mal almak istemektedir. Bu hal neticesinde talep daha da artış göstererek fiyatların tekrardan artmasına yol açmaktadır (Pekin, 1993: 218).

Gelirlerinde kayıp görülen kişiler, hayatlarını sürdürme ve refah kaybı yaşamama düşüncesiyle, tüketime daha çok meyilli hale gelmektedir. Artan bu tüketim meylinin yanında gelirin tasarruf için ayrılan kesimi düşük düzeyde olmaktadır (Berksoy, 1998: 13).

Ayrıca ekonomide paranın sık sık değer yitirmesi, iş etrafında itimsizlik, hammadde maliyetinin yanında, hammaddeyi bulmada görülecek olan belirsizlik ve gelecek zamanlarda ülke ekonomisinde meydana gelen belirsizlikler sebebiyle yatırım yapmak isteyen kişiler spekülâtif yatırımlara yönelecektir (Türk, 1997: 394).

Diğer yandan, enflasyon beraberinde paralarına para katan yüksek gelirli sınıfın tasarruf eğilimleri zamanla artış yaşayacaktır. Fakat bu sınıf yaptıkları tasarruflarını reel kesimlerde değil, altın, döviz ve gayrimenkul gibi daha çok servetin el değiştirmesiyle neticelenen spekülâtif amaçlı sahalara kayacaktır. Neticede enflasyon, ekonomide tasarruf hacmindeki azalmaya, yapılan tasarrufların spekülâtif alanlara kaydırılmasına, üretken yatırımların düşmesi beraberinde ekonomik büyümedeki azalmaya ve işsizliğin daha da büyümesine sebeptir (Aykırı, 2008: 50).

Yerli para, yüksek enflasyon görülen uluslarda, enflasyondan negatif biçimde etki görmektedir. Enflasyonun yaşandığı uluslarda, yurtiçi para sıkça kıymetini yitirerek yabancı paranın değerini arttırması sağlanmaktadır. Şu yüzden ki, yabancı ülkelerden alınan mallar, yurt içerisinde üretimi yapılan mallardan daha ucuz olacağı için ithalat artar ve diğer bir ekonomik istikrarsızlık faktörü olarak görülen dış ticaret açığı vermek zorunda olmaktadır. Başkaca enflasyon ile mücadelede bulunan uluslarda refah kaybının çok olmasından ötürü, ithalattan çok, ülkeye gelir temini yapacak olan ihracata yönlendirilmesi gerekir (Türk, 1997: 395).

Enflasyonun ekonomik etkileri yalnızca makro açıdan değil, işletme bakımından da mikro ekonomik etkileri vardır. Enflasyonun görüldüğü uluslarda; işletmelerin etkin durumu bozulmaktadır, çok fazla finans sorunu görülmektedir. Maliyetler devamlı bir artma yaşamaktadır. (Kardeş, 2001: 99).

1.7.3. Enflasyonun Kaynaklar Üzerindeki Etkisi

Kaynaklar üstünde enflasyonun etkisi, enflasyonun yol açtığı belirsizlik ile meydana gelmektedir. Bahsedilen bu belirsizlik ise, ekonomiye farklı açılardan etki etmektedir. Belirsizlik, bilhassa faiz oranlarının uzun dönemde artmasına ve iktisadi parametrelerinin beklenen oranlarındaki belirsizliğin yükselmesine yol açtığından piyasaları olumlu etkilememektedir (Oltulular ve Terzi, 2006: 2).

Enflasyondaki devamlı yükselme, giderek hizmetler-mal ve etken fiyatlarının göreceli bünyesinde çarpıklıklara neden olur. Böylesi durum ise ekonomik birimlerin kaynaklarının dağıtımının yanlış yapılmasına neden olarak, uzun ve orta vadede ekonomide olumsuzluklara neden olmaktadır. Başka bir yandan, enflasyon tasarrufların getirisini azaltacağı için tasarrufların azalmasına, bunun neticesinde de sermaye birikiminin yavaşlamasına neden olur (Saridoğan, 2006: 4).

1.7.4. Enflasyonun Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Yaşanan enflasyon zamanlarında, iç fiyatlar artarken dış alımı yapılan malların fiyatlarında bir değişiklik yaşanmaması halinde dış alımı yapılan fiyatları düşmektedir. Başkaca, bir malı yurt içerisinden satın almak yabancı uluslardan satın almaya göre daha fiyatlı olmaktadır. Hal böyle olunca, şayet dış alımı yapılan malların fiyatlarında bir yükseliş yaşanmaması halinde, ithalat artış yaşamaktadır ihracat ise azalış yaşamaktadır ve dış ticaret istikrarı bozulma yaşamaktadır. Dış ticaret açığı meydana gelince, ithalatı düşürmek veya yerli paranın dış değerini azaltmak icap etmektedir. Devalüasyon olarak adlandırılan yerli paranın dış değerinin azaltılması durumunda, dış alım pahalı hale gelmekte, ihracat ise ucuz hal almaktadır. Dış alımın yaşadığı pahalılaşıma, ithal hammaddelerin temin edilmesini güçleştirmekte ve üretimde ithal girdi uygulayan milli endüstrilerin negatif yönde etki görmesine yol açmaktadır. Böylece, toplam arz azalma yaşayabilmekte ve fiyatlar artış yaşamaktadır (Bocutoğlu, 2007: 95).

1.7.5. Enflasyonun Rekabet Ortamına Etkisi

Ekonomi enflasyonist bir dönemde ise, belli başlı endüstrilerin karlılıklarında yükselmeler yaşansa da, hızlı enflasyon, ekonominin tamamı bakımından ortalama kar yüzdelerinin azalmasına neden olmaktadır. Böylelikle, serbest girişimciliğe uzanan serbest piyasa ekonomilerinde yatırımlara negatif yönde etki etmektedir. Bu etkilemeleri özetlersek, yıpranma payları, yıpranma yatırımlarına denk gelmeyecek kadar küçülüp sermaye malları stokunu daha önceki seviyede tutmak amacıyla ayrılmış olan amortismanlardan daha büyük bir kaynağa gereksinimin ortaya çıkacağı denilebilir. Diğer taraftan enflasyondan ortaya çıkan talep yükselmelerine denk gelebilmek amacıyla kapasite artırımına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak firmaların müracaat edecekleri kaynakların maliyeti, enflasyonun etkisiyle yükselmektedir.

Böylesi durumla karşılaşan şirketler, iç kaynaklara başvurmak zorunda olabilmektedir (Akdiş, 2011: 334).

İç kaynaklarda yetersizlik görüldüğünde, şirketler başka şirketlerle birleşim yoluna girebilmektedir. Belirtilen bileşimlerde, nihai etapta sermayenin tekelleşmesine yol açabilmektedir. Bu durumun neticesi olarak da piyasada oligopostik bir bünye ortaya çıkabilmekte ve iktisattaki rekabet seviyesi azalabilmektedir (Şişik, 1982: 51).

Enflasyonist durum, oluşturduğu belirsizlikle ulusun başka uluslarla rekabet gücünü azaltır, dış ticaret dengesini bozar. Öte taraftan ülkeye giren yabancı sermayenin baskın olarak kısa vadeli gerçekleşmesine neden olur ve iktisattaki kırılabilirliği çoğaltır. Neticede, büyümeye ve istihdama destek verecek uzun vadeli doğrudan yatırımlar ülkeye ulaşmaz (TCMB, 2004: 8).

1.7.6. Enflasyonun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi

Bir enflasyon ortamında bir takım vergiler; tahsilatla tahakkuk zamanındaki zaman ayırımı sebebiyle kıymet kaybı yaşamaktadır. Bilhassa gelir vergileri, getirilerin meydana geldiği seneyi seyreden senede gerçekleştirilmekte ve taksit taksit ödenmek istenmektedir. Böylesi vaziyette, bilhassa yüksek enflasyon sürecinde toplanan verginin reel kıymeti azalmaktadır. Olivera-Tanzi Etkisi olarak adlandırılan bu olgu sebebiyle, kamu gelir kaybı yaşamaktadır (Paya, 2001: 406).

Devletin bir taraftan vergi gelirlerinin reel değerinin düşmesine, para ikamesi nedeniyle senyoraj gelirlerinin düşmesine, başka bir taraftan da kamu finansman maliyetlerindeki yükselişe bağlı kamu finansman istikrarında önemli seviyede bozulmalara enflasyon neden olur (Saridoğan, 2006: 5).

İKİNCİ BÖLÜM

MERKEZ BANKACILIĞI

2.1. MERKEZ BANKASININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

2.1.1. Merkez Bankasının Doğuşu

Merkez bankaları bilhassa 1. Dünya Savaşı sonrasında para politikasını kullanan en mühim kuruluşlar haline ulaşmışlardır. Açık piyasa işlemleri, kağıt para ihracı, reeskont oranlarının ve mevduat karşılıklarının tayin edilmesi gibi yetkinliği olan merkez bankaları, diğer kuruluşların ve ticari bankaların mevduat ve kredi hacmine etki etmektedir. Başkaca merkez bankaları türlü yöntemlerle bu kredinin ekonominin bölümlerine dağıtılmasına etki etmektedir. Kamu sektörüne doğrudan kredi verebilme olanağı olan bir para politikası kuruluşu boyutuna sahip olabilmektedir (Alkinoğlu, 2000: 76).

Merkez Bankası denildiğinde ilk aklımızda beliren şey para çıkarma yetkinliğinin var olduğu banka, bütün bankaların bankası durumundadır. Tarih süresince para basmak, iktidarın ve devletin mühim simgelerinden biridir. Bunun ilk örnekleri, en eski zamanlarda hükümdarların bastıkları değerli madenlerden yapılmış sikkelerdir. Giderek kağıt paraların basılıp dolanım içine girmesi ile kağıt paraların madeni paralardan daha fazla kullanıma uygun oldukları belirlenmiştir. Zamanla paranın işlevlerinin ve ekonomik hayattaki faaliyetinin artış göstermesi merkez bankalarının ortaya çıkışına uygun ortam yaratmıştır. Devletler, paranın emisyon ve dolanımı yapmak, bankacılık çalışmalarını sistemli olarak denetim altında tutmak, devlet borçlarını daha basit, sistemli ve en düşük giderle gidermek amaçlarıyla Merkez bankası inşa etme yoluna girmişlerdir (Abdullayev, 2002: 3).

1856 senesinde kurulmuş olan ve 1863 senesinde devlet bankası boyutuna sahip olan Fransız-İngiliz sermayeli Osmanlı Bankası ilk olarak Osmanlı Hükümeti'nin dış borçlarının ödemesi yapılması konusunda aracı olma vazifesi verilmiş; sonlarında banknot basma tekeli ve ayrıcalığı kazanmıştır. 1917 senesinde yurtiçi sermayeye bağlı olarak inşa edilen İtibar-ı Millî Bankası'nın uzun vadeli olmaması sebebiyle Osmanlı Bankası mevcudiyetini devam ettirebilmiştir (Delice, 2015: 24).

Osmanlı Bankası'nın başlıca yapılış amacı, Osmanlı Devleti'nin dış borçlanmasına aracılık yapmak biçiminde tayin edilmişti. Bu manada tam anlamıyla Merkez Bankası işlevi yoktu. Fakat Banka'nın uyguladığı işlevler, Türk Hükümeti üstünde ciddi bir baskı kurmasına yol açmış; Türk para düzeninin denetimi, yurtdışındaki parasal çevrelerin politikalarına uyulmuştur (Tekeli ve İlkin, 1997: 58,59).

2.1.2. Merkez Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

19.yy'da Merkez Bankasının ortaya çıkışı meydana geldi. Bu dönemler "bırakın yapsınlar" felsefesinin etkili olduğu zamanlardır. Bu sebeple devlet arka planda kalmıştır. Bankalar öteki zamanlara göre daha fazla bağımsızlık kazanmışlardır. Bu durum diğer ülkelerde farklılık gösterse de genel anlamda aynıdır. Gerçekleşen depresyonlar, savaşlar, siyasal değişiklikler giderek Merkez Bankalarının bağımsızlık eğilimini tersine çevirmişlerdir. 1847, 1856, 1866 senelerinde ki finansal krizler sebebiyle hükümetlerin müdahalesi olmuştur veya bazı zamanlar Merkez Bankalarının hükümete danışma gereksinimi olmuştur. Birinci Dünya Savaşıyla hükümetlerin Merkez Bankalarını etkileme arzusu ve hatta etkisi yükselmiştir. Böylelikle ilk olarak, liberal ekonomi felsefesinin var olduğu zamanlarda oldukça bağımsızlığı olan Merkez Bankaları zamanla bu özelliklerini yitirmişlerdir (Abdullayev, 2002: 4).

1926 senesinden itibaren merkez bankası kuruluşu yoluna girilir. 1930 senesinde diğer ülke tecrübelerinden de yararlanılarak tasarlanan 1715 sayılı Kanun etrafında "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası" adında özel hukuk tüzel kişiliğine sahip bir anonim ortaklık olarak banka inşa edilir. 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyete girer. Bankanın esas amacı yasada, ulusun iktisadi kalkınmasına fayda sağlamaktır. Banka'nın ilk çalışması 1931 yılının Aralık ayında Türk parasının dövize ve altına bakılarak değerini belirlemek ve duyurmaktır. İlk olarak yönetim kurulu başkanı, dönemdeki Danıştay Başkanı Nusret Meyta ve ilk genel müdürü ise Ziraat Bankası Genel Müdür Yardımcısı Selahattin Çam olmuştur (Delice, 2015: 27).

1930 senelerinde genel manada Merkez Bankasının bağımsız olması ön planda, enflasyonun ise düşük seviyelerde tutulduğu senelerdir. 1940 seneleriye İkinci Dünya Savaşı'nın negatif etkilerinin görüldüğü ve kamu finansmanının Merkez

Bankasından temin edilmesinin ilk yapıldığı senelerdir. Belirtilen zamanda Türkiye’de Merkez Bankası, böylesi meylin etkisinde bağımsız bir para politikası gerçekleştirmekten ziyade, kamu sektörünün finansman açığını giderme doğrultusunda uygulamalar yapmıştır. Bu sebeple fiyatlar genel seviyesi, 1938-1948 senelerinde üç kattan daha çok yükseliş yaşamıştır. 1950 senelerinde, büyüme ve kalkınma amaçlarının göz önünde tutulduğu ve ekonomik büyümenin finansmanının Merkez Bankasından temin edildiği zamandır. Bu yıllarda Kanun’da bir takım değişiklikler gerçekleştirilerek hazineye kısa vadeli avans temin edilmesi doğrultusunda Merkez Bankası kaynakları kamunun kullanılmasına sunulmuştur. Planlı ekonomiye girişin olduğu 1960’lı senelerde Merkez Bankası iktisadi şartlara ve sanayinin gelişmesine koşut durumda genişletici para politikaları seyrederek kamuya kaynak teminini sürdürmüştür. Böylesi zamanda başkaca, kambiyo denetimiyle ilgili yürütümlerin ciddi bir kısmı Merkez Bankasına aktarılmıştır (TCMB, 2011: 5, 6)

Merkez Bankasının faaliyetlerini çoğaltmaya müteveccih icraatlar 1960’lı senelerde hızlanmış ve 1970 senesinde yeni bir kurucu kanunun kabulüyle Merkez Bankası tarihinde yeni bir döneme girilmiştir. Bahsedilen Kanun ile Merkez Bankası, zamanın hem merkez bankacılığı alanında hem de iktisadi alanda görülen değişikliklerini kısmen de olsa ileten bir bünyeye sahip olmuştur. 14 Ocak 1970 tarihinde kabul alan 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu ile Bankanın yasal pozisyonunda, organizasyon bünyesinde, görev ve yetkilerinde ciddi yenilikler yapılmıştır. Yapılan mühim yeniliklerinden bir tanesi “Umum Müdür” yerine Başkanlık mevkisi meydana getirilerek dış temsil ve bağlantılarda denklik ve protokolde eşitliğin oluşturulmasıdır. Belirtilen bu değişim ile Başkan unvanı verilen ilk kişi Naim Talu’dur (TCMB, 2008a: 8, 9)

1980’li seneler hem Merkez Bankası, hem de Türkiye ekonomisi bakımından dönüm noktası olarak adlandırılabilir değişikliklerin görüldüğü senelerdir. 24 Ocak 1980 senesinde verilen hükümlerle Türkiye ekonomisinde bir dönüşüm olmuştur. Fiyatların piyasa mekanizması etrafında olması amacıyla serbest dış ticaret politikasına geçiş yapılmıştır (Delice, 2015: 36).

1990 senesinde Banka, gerçekleştireceği para programını kamuoyuna ilk kez ilan etmiş ve programla döviz kurlarındaki dengeye ve faiz oranlarına zarar vermeden piyasanın likidite gereksinimini karşılık olmayı amaçlamıştır. Fakat 1991 senesinde

Körfez Savaşı'nın parasal kesim üstünde oluşturduğu baskı, politik dengesizlik, maliye politikasının yeteri kadar sıkı olmayışı ve bankacılık kesiminin kırılğan oluşu gibi problemler 1994 senesinin ilk çeyreğinde bir mali krizin ortaya çıkmasına sebeptir. 2000 senesinde döviz kuruna bağlı yeni bir iktisadi program yürürlüğe koyulmuştur. Fakat ekonomik programın öngördüğü yapısal değişikliğin arzulanan seviyede gerçekleşmemesi sebebiyle 2000 senesinin sonlarında ekonomide bir güven zedelenmesi görülmüştür. Güven zedelenmesiyle oluşan 2001 Krizi sonucunda döviz kuruna bağlı denge programı bitirilmiştir (TCMB, 2008a: 8, 9).

2001 senesinde görülen ekonomik kriz sonrasında 22 Şubat 2001 senesinde dalgalı kur sistemine girilmiştir. Böylelikle iktisatta yapısal dönüşüm süreci ortaya çıkmıştır. 2001 senesi enflasyonla mücadele için de dönüm noktası durumundadır. Türkiye'de 2001 senesinden önce oldukça yüksek enflasyon görülmüş, fakat gerçekleştirilen politikalar ve uygulanan tedbirler enflasyonu aşağı çekmeye yetmemiştir. Bu durumun sebepleri;

- Para politikasının esas amacının tayin edilmemesi,
- Merkez Bankasına birbirleriyle tutarsız farklı görevler yüklenmesi,
- Merkez Bankasının hazineye kısa vadeli avans vermesiydi.

Değişikliklerin en mühimi 25 Nisan 2001 senesinde yapılan, Merkez Bankası'nın "esas amacının fiyat dengesini sağlamak" olduğunun Kanun'da belirtilmesi olmuştur. Esas amaç olan fiyat dengesi yönünde 2002 senesinden itibaren, "enflasyon hedefleme rejimi" uygulamasına girilmiştir. Türk parasının saygınlığını arttırmak ve yüksek kupürlü paranın istatistik ve muhasebe kayıtları, ödeme düzenleri gibi birden fazla alanda yol açtığı problemleri yok etmek amacıyla 1 Ocak 2005 yılından sonra TL'den altı sıfır silinmiştir (TCMB, 2018b: 14, 15, 16).

2007 senesinde ABD'de ortaya çıkan ve 2008 senesinde Lehman Brothers Yatırım Bankası'nın iflasıyla küresel bir boyuta sahip olan finans krizi, uzun süreli ve derin bir hasara neden olmuştur. 2008 yılında görülen finansal kriz bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Gelişmekte olan ülkelerde, içerisinde olan Türkiye'de ekonomileri üstünde ciddi yansımaları görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları alternatif politika arayışlarına yönelmiştir. Böylesi arayışlar Merkez Bankası gerçekleştirmekte olduğu enflasyon hedeflemesi düzenini 2010 senesinden

sonra ekonomik dengeyi de koruyacak biçimde tekrar gözden geçirmiştir. (Delice, 2015: 47).

Ağustos 2015 senesinde yeni bir yol izlenme yolun gidilmiştir. Merkez Bankası faiz koridorunun daraltılmasına ve Merkez Bankasının diğer bankalara temin ettiği fonlamanın kolay bir çerçevede olması doğrultusunda bir politika gerçekleştirme yolu izlenmiştir (TCMB, 2018b: 16).

Merkez bankalarının günümüzdeki durumlarına erişmeleri uzun bir gelişme süreci sonucunda olmuştur. Başlangıçta merkez bankalarının özel sermayenin idaresi altında bulunması problem oluşturmamıştır. Zira o zamanda banknot, madeni paraların 1/1 oranında temsilini yapmıştır. Sonlarında banknotun temsil ettiği madeni paralardan bağımsız ödeme halini alması banknotları oluşturan kurumların vaziyetinin tartışılmasına neden olmuştur. Ekonomistlerin bir kesimi; özel kurumların banknot sürümünde kar amacıyla harekette bulunacaklarını öne sürerek, yapılan işin para yatırması olduğunu ve devletin tekelinde olması gerektiğini öne sürmüştür. Bir takım ekonomistler ise devlet gelirlerinin yeterli olmadığını ve devletin banknot sürümünde bulunarak ekonomik istikrarlara zarar verdiğini ortaya atarak, merkez bankalarının devletin denetimi altında olmamasını istemişlerdir. Merkez bankalarının birçoğu devlet idaresinde özerk kurumlar durumuna gelirken bir kesimi de devlet bankası olma özelliğine devam etmektedir (Alkinoğlu, 2000: 76).

“...Merkez Bankasının başından beri müstakil bir müessese olmasını, diğer hususi bankalarla ilişkisi olmak şöyle dursun, Devlete karşı da, bizzat Maliye Vekaletine karşı da vazifesinin icab ettirdiği dürüstlük ve sertlikle çalışması gerektiğini biliyordum. Bunun için uğraştım....” (Başbakan İsmet İnönü)

2.2. MERKEZ BANKACILIĞININ GÖREV VE İŞLEVLERİ

Merkez bankaları ilk zamanlarda yalnızca devletin kasası görevine sahipken, ekonomik konjonktürün değişiklik yaşamasıyla ve banka sayılarının artış yaşamasıyla yetki ve görevler de değişiklik yaşamıştır. Bilhassa 1. ve 2. Dünya Savaşları sonlarında dengeli büyümenin öneminin artış göstermesi, 1970’li senelerde bütün dünyada enflasyon yüzdelerinin artması merkez bankalarının bünyelerinin yeniden ele alınmasına yol açmıştır. Şimdilerde bağımsız durumda olan merkez bankalarının fiyat

dengesini kurmada daha başarı göstereceği görüşü vardır ve bankaların yetki ve görevleri bu duruma bakılarak biçimlenmiştir (Gediz ve Sağın, 2015: 97).

Genel manada merkez bankalarının esas işlevi kredi ve para arzının denetimini yapmaktır. Merkez Bankaları, bankacılık tekniği bakımından ticari bankalarla bir takım benzer özellikleri vardır. Örnek olarak ticari bankaların ve merkez bankalarının bilançolarında bulunan karların bir çoğu ortaktır. Ancak bu benzerliklere karşın, merkez bankaları ile ticari bankaların bünyesi büyük oranda farklılık göstermektedir. Ticari bankalar kar amacıyla işlevde bulunurlar ancak merkez bankalarında durum böyle değildir. Merkez bankaları paranın istikrarını sağlamayı ve korumayı amaçlayan kamu kurumlarıdır. Merkez bankalarının işlevleri görev niteliğindedir. Zira, merkez bankaları kamunun hizmetinde olan, ekonomik amaçları yerine getirme hedefiyle finansal kesimi denetleyici ve düzenleyici görevleri taşıyan kurumlardır (Oktar, 1996: 37,38).

Merkez bankası günlük önemli çalışmaları şöyledir (Parasız, 2011: 81);

- Finansal stres zamanında ödünç vermek,
- Ödemeler düzeninin yönetimini yapmak,
- Ticari bankaları ve finansal düzeni gözlemler.

Günümüzde modern finansal düzenlerde, merkez bankalarının esas fonksiyonu “ekonominin para ve kredi arzını kontrol etme” işlevidir bunun yanında da başka mühim görevleri vardır. Merkez bankalarının emisyon ayrıcalığının olması ve devletin hazine işlemlerini yapması, bankalara kredi temin eden nihai kuruluş olması doğrultusunda bankanın işlev ve etkileri de çok yönlü olmak durumundadır (Aktan vd., 1998: 110).

Ülkenin gelişmişlik seviyesine, merkez bankası kanununun bağımsızlığın bağlı olarak, diğer ülkelerin merkez bankaları hedefleri ve görevleri bakımından farklı olabilmektedir. Gelişmiş ülkelerin merkez bankası kanunlarında fiyat dengesi oluşturulması merkez bankasının esas amaçları arasındadır. Ancak az gelişmiş ülkelerin merkez bankası yasaları, hedefler mevzusunda bir ayrımda bulunmaktadırlar. Bunlar (Yüksel, 1993: 5);

- Orta ve kısa vadede parasal dengeyi amaçlayan konjonktürel amaçlar,
- Kalkınma veya stratejik hedeflerdir.

Tüm farklılıklara karşın, gelişme seviyeleri nasıl olursa olsun hemen hemen bütün ülkelerde merkez bankalarının temelde üstlendikleri görevler ortaklık göstermektedir (Abdullayev, 2002: 7).

Bu görevleri şu şekilde söyleyebiliriz;

2.2.1. Banknot İhracının Gerçekleştirilmesi

Banknot emisyonu Merkez Bankalarının en eski görevlerinde bir tanesidir. Merkez bankalarının kurulma sebebinin para ihracatına bağlı olduğunu söylenmektedir. Giderek madeni paraların yerine kağıt para kullanılmaya başlandığı dönemlerde kağıt para ihracatını yapma yetkinliğinin tek bankada toplanması merkez bankacılığını ortaya çıkartan faktör durumundadır. Banknot basımı yetkisinin tek bir bankada olması, parada tekdüzeliği oluşturmak, kredi ve para hacmini ekonominin gereksinimlerine bakılarak yapma arzusundan kaynaklanmıştır. Günümüzde gerçekleştirilen kağıt para düzeni banknot ihracına hakim olan kriterlerde değişikliğe neden olmuştur. Bu düzende banknotların altına çevrimi yapılma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Şimdilerde para arzının düzene sokulmasında (Oktar, 1996: 40);

- Genel fiyat seviyesinin dengesi,
- Tam istihdamın oluşturulması,
- Ekonomik kalkınmanın basitleştirilmesi,
- Dış ödemeler istikrarının oluşturulması

gibi ekonomik hedeflere erişme arzusunda göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.2. Para Politikasına Katılımlar

Para politikası amaçlarının belirlenmesi, para politikası araçlarının belli hale gelmesinden ve devlete sağlanan avanslardan meydana gelmektedir. Para politikası oluşmasında merkez bankalarının kendi başına karar yeri olmasının yanında hiç söz

sahibi olmadıkları ve hükümetle birlikte karar verdikleri de anlaşılmaktadır (Abdullayev, 2002: 8-9).

2.2.2.1. Para Politikası Amaçlarının Belirlenmesi

Amaçları bakımından bağımsız merkez bankası para politikasının oluşturulmasında esas amacı kendisi belirler. Merkez Bankası'nın bu zamanda hiç söz sahibi olmadığını görmekte olası durumdur. Genel manada kabul edilen, esas amacın hükümetle merkez bankası arasında ortak karara bağlanmasıdır (Abdullayev, 2002: 9).

2.2.2.2. Para Politikasının Araçlarının Seçimi

Para politikasının amaçları arasında olduğu gibi araçların da seçimi özerklik sorunun başını çekmektedir. Ülkenin iktisadi ve mali yapısına göre, para politikası amaçlarına erişmek için seçilen araçlar farklı olabilir. Genel manada kabul edilen, Merkez Bankasının ve hükümetin birlikte belirlediği para politikası amaçlarına erişmek amacıyla, para politikası araçlarının belli hale gelmesinde ve gerçekleştirilmesinde Merkez Bankasının bağımsızlığıdır. Genel manada Merkez Bankasının para arzını kontrolünde tutmak istediği için uyguladıkları para politikaları araçları şöyledir (Abdullayev, 2002: 9);

- Reeskont Politikası
- Açık Piyasa İşlemleri Politikası
- Zorunlu Karşılıklar Politikası
- Kredi Tavanları Politikası
- Faiz Oranları Politikası
- Disponibilite Oranları Politikasıdır.

2.2.2.3. Merkez Bankaları'nın Devlete Avansları

Kurulumundan bu yana merkez bankalarının para sürümünde tekelliğine karşılık, devlete avans vermesi mecbur duruma gelmiştir. Böylesi durumda Merkez Bankası'nın banknot emisyon tekelinin dayandığı durum olarak algılanmıştır (Onaran, 1995: 66).

Devlete verilen avanslar amaçlarından saptığında, ekonomiye olumsuz etki etmektedir. Avans kullanımına belirli bir sınırlamada bulunulmamış bir merkez bankası yasanın, özerklik bakımından yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Merkez bankasının bağımsızlığının görüldüğü uluslarda merkez bankasının devlete avans vermesi gibi bir şey yoktur (Kahraman, 2007: 28).

2.2.3. Hazine Adına Bankacılık İşlemleri Yapmak

Şimdilerde merkez bankalarının birçoğu hükümete bazı bankacılık hizmetleri vermektedir. Merkez bankalarının birçok kısmı hazinenin ana hesabını yaparak hükümetin haznedarı ve parasal ajanı olarak harekette bulunmaktadır (Abdullayev, 2002: 20).

2.2.4. Finansal Sistemin İstikrarının Temin ve Muhafaza Edilmesi

Parasal düzeninin dengesinin kurulup ve korunması merkez bankalarının önemli görevleri arasındadır. Aktif bir parasal politika için güvenilir ve sağlam para önemlidir. Bu durum için de düzenin yerli yerinde olması esas koşuldur. Merkez bankaları da bu sistemin düzenlenmesi görevindedir (Abdullayev, 2002: 20).

2.2.5. Para Piyasalarını Düzenlenmesi ve Bankalara Kısa Vadeli Kredi Verilmesi

Merkez bankaları, bankacılık düzeninin kredi gereksinimini karşılamalıdır. Bu durum Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununda “Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür” maddesiyle açıkça belirtilmektedir. Bu hüküm Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu 4. Maddesinin II numaralı fıkrasının (e) bendinde ifade edilmektedir (TCMB Kanunu, 1970: 2).

2.2.6. Paranın Dağıtılması

Merkez Bankası bütün paraların toplandığı ve düzene uygun olarak dağıtımını yaptığı bir merkez konumundadır. Merkez bankaları diğer bankaların ve devletin kasası durumundadır (Onaran, 1995: 67).

2.2.7. Mali Altyapının Kurulmasına Katkıda Bulunma

Parasal politikaların bir sistem içerisinde ve etkin bir şekilde uygulanabilmesi için sağlam parasal altyapının kurulması gerekmektedir. Bu sağlam parasal altyapının kurulmasında merkez bankalarının görevi büyüktür (Abdullayev, 2002: 21-22).

2.2.8. Devletin Mali Danışmanlığını ve Haznedarlığını Yapma

Merkez Bankası'nın en eski görevlerinden bir tanesi de devletin mali danışmanlığını ve haznedarlığını yapmaktır. Merkez bankaları ekonomi politikalarının düzenlenmesinde ve ilgili kararların verilmesinde devlete danışmanlık görevini yapar. Merkez bankaları, devletin hazine işlerini de yürütür. Bu doğrultuda Devlet namına tahsilat toplamasını yapar ve devlete ilişkin ödemelerin karşılmasını yapar, devlet tahvillerinin kayıt işlemlerini yaparlar. Başkaca, devletin dış ve iç borçlarıyla alakalı faiz ve anapara ödemeleri de merkez bankaları aracılığıyla yapılır (Oktar, 1996: 41).

2.2.9. Milli Paranın İç ve Dış Değerini Koruma

Yurtiçi paranın yabancı paralar karşısında ki kıymetini koruma görevini Merkez Bankası üstlenir. Bunun için gereken tedbirleri alma görevindedir. Bu durumum Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nda "Hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak " maddesiyle açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu hüküm Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu 4. maddesinin I numaralı fıkrasının (b) bendinde hükme bağlanmıştır (TCMB Kanunu, 1970: 2).

2.2.10 Ülkenin Altın ve Döviz Rezervlerinin Koruması

Yurtiçine yabancı sermaye giriş çıkışlarındaki tahavvül sebebiyle, milli paranın satın alma gücünde ortaya çıkabilecek hareketliliğin düşürülmesi ve milli paranın kıymetinin korunması amacıyla ve dış ödemelerin yapılabilmesi için merkez bankalarının gerek seviyede döviz rezervi bulundurması gerekir. Merkez bankaları,

ülkenin altın ve döviz gibi değerlerini saklar ve korurlar. Hem döviz rezervi hem de altın stoku yurtiçi paraya olan güveni sağlamakta ve paranın dengesinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Abdullayev, 2002: 23).

2.2.11. Ekonomik Gelişimin Gerçekleştirilmesine Yardımcı Olma

Ekonominin gelişimine katkıda bulunmak, tam istihdamı sağlamak, kredi ve para politikalarının kalkınmaya uygun bir biçimde yürütülmesi gibi Merkez Bankasının vazifeleri vardır. Gelişmekte olan merkez bankaları için bu vazifeler daha önemlidir (Abdullayev, 2002: 23).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 1211 sayılı kanunu da Merkez Bankası'na ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak amacıyla kredi ve para politikasını, kalkınma planlaması ve yıllık program göz önüne alınarak, ekonominin gereksinimlerine göre ve fiyat dengesini oluşturacak biçimde yürütmek, temel vazifesini üstlenmiştir. Bu görev Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu 4. maddesinin II numaralı fıkrasının (c) bendinde açık bir şekilde belirtilmektedir (TCMB Kanunu, 1970: 2).

4651 sayılı kanun ile yapılan değişiklikler neticesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın esas amacı fiyat istikrarının oluşturulması olarak düzenlendi. Bu değişikliğe göre, Merkez Bankası, fiyat istikrarını sağlama amacıyla tutarsız olmamak şartıyla hükümetin istihdam ve büyüme politikalarını belirler (TBMM, 2001).

Ekonomik gelişime katkıda bulunma görevi daha çok gelişmekte olan ülkelerin Merkez Bankası kanunlarında karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bazı gelişmiş ülkelerin Merkez Bankası yasasında da bu göreve yer verilmektedir. Buna örnek; Amerikan Federal Rezerv Sistemi'nin yasasıdır. Federal Rezerv Sistemi esas vazifelerini yerine getirirken, güçlü istihdam, fiyat dengesi, ekonomik büyüme ve dış ticaret dengesini ön planda tutmakla mükelleftir (Akyazı, 2001: 9).

Merkez bankalarının yasalarında ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak vazifesi açıkça belirtilmemişse, bu merkez bankalarının ekonomik gelişmeyle ilgili olarak hiçbir çalışma yapmayacağı manası taşımaz (Oktar, 1996: 45).

Merkez bankalarının bu vazifesi daha çok gelişmekte olan ülkeler için önemlidir. Dünya Bankası da, 1960'lı ve 1980'li yıllar arasında birtakım az gelişmiş ülkelerde merkez bankası kuruluşları zamanındaki müzakereleri çerçevesinde, bu ülkelerin merkez bankaları ve benzeri parasal kuruluşların pozisyonlarına, kalkınma işlevleriyle ilgili belli vurgulamalara yer verilmiştir (Yüksel, 1993: 5).

2.3. TÜRKİYE'DE MERKEZ BANKACILIĞI

Batı'da 19. yüzyılda ilerleyen merkez bankacılığı, Türkiye'de 1930 sonralarında ilerleme imkanı sağlamıştır. Merkez bankasının oluşturulması Türkiye'de, yalnız Cumhuriyet Dönemi'nde sağlanabilmiştir. Osmanlı Zaman'ında banka ve benzer kredi teşkilatlarının hem çok az sayıda hem de çoğunlukla azınlıkların yönetiminde kurulup çalıştıkları bilgi dahilindedir. Bu durumun esas sebebi, Müslüman halkın, faizin haram sayıldığı noktasındaki görüşleridir. Belirtilen görüş, Müslüman Türklerin bankacılık işleriyle ilgilenmelerini engellemiştir (Parasız, 2000: 235).

1863 yılında yabancı sermayeyle oluşturulan Osmanlı Bankası'na banknot basma ayrıcalığı sağlanmıştı. 19. yüzyılda, ülkemizde iki defa kağıt para ihracatı yapılmıştır. Yalnız, Osmanlı bankasının banknot basma ayrıcalığının olması, Türkiye'de modern kredi bünyesinin oluşturulması için ehliyetli değildir, banka daha çok Osmanlı Hükümeti'nin dış uluslardan borç para alımı yapmasını sağlayan bir kuruluş olarak işlevde bulunmuştur (Zarakolu, 1988: 50).

2.3.1. Cumhuriyetin İlanından Önceki Dönemde Türkiye'de Merkez Bankacılığı

Klasik Osmanlı Dönemi'nde, para arzının oluşturulması, kredi hacminin düzeninin yapılması, döviz ve altın rezervlerinin yönetilmesi ile iç ve dış ödemelerin sağlanabilmesi, hazine, darphane, sarraflar, loncalar ve bedestenlerin üstlendiği farklı tutumların bir arada olmasıyla yerine getiriliyordu. Osmanlı paraları, imparatorluk hudutları içerisinde Floransa, Venedik, Memluk ve Macaristan paraları ile beraber dolanımdaydı. 1326 yılında ilk Osmanlı parası *Akçe* bastırılmıştır. 1477 yılında İlk altın sikke *Sultani* bastırılmıştır. 1843 yılında "*Kaime*" adındaki ilk banknotlar bastırılmıştır. "*Usulü Cedide Üzere Tahsisi Ayar*" kararnamesiyle 1844 yılında "*Mecidiye*" adında standart duruma getirilmiş gümüş ve altın paralar basımı yapılarak,

iki metalli para düzenine geçiş yaşandı. Osmanlı Hükümetiyle Avrupa arasında aracılık rolünü alacak bir devlet bankasına gereksinim vardı. İngiliz sermayeli Osmanlı Bankası “Ottoman Bank” 1856 senesinde İngiltere Kralı’nın bir emriyle oluşturuldu. En büyük şubesi İstanbul’da faaliyet gösteriyordu. Osmanlı Bankası’nın çalışmaları; hükümete avans vermek, küçük oranlarda kredi sağlamak ve bazı hazine bonolarını iskonto etmek idi. Osmanlı Bankası 1863 senesinde kendini feshetti (tcmb.gov.tr).

Öncelerde İngiliz sermayesi ile oluşturulan Bank-ı Osmani, 1863 senesinde Fransız sermayesinin de katılımıyla ile Bank-ı Osmani Şahane ismiyle tekrardan düzenlenerek, kendisine banknot çıkarma ayrıcalığı sağlanmıştı (Zarakolu, 1988: 53).

Banknot basımı ayrıcalığı ve otuz yıl müddetle Bank-ı Osmani Şahane’ye sağlandı. Osmanlı, bu zaman içerisinde banknot basmamayı ve bu ayrıcalığı farklı bir kuruma sağlamamayı kabul ediyordu. Banka, kasasında mevcut olan altının üç katı kadar banknot çıkarabilecekti. Banka, devlet gelirlerinin tahsilatını yapacak, devletin hazinedarlığını yapacak, Hazine’nin ödemelerini yapacak, hazine bonolarını iskonto edecek, dış ve iç borçlarla ilgili anapara ve faiz ödemelerinde bulunacaktı (tcmb.gov.tr).

I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla, banka piyasaya yeteri kadar para akışı sağlamamış, savaşın devamıyla banknot basma ayrıcalığından caydığını, devlete, isterse kağıt para basabileceğini belirtmiştir. Hükümet yetkilileri basılacak banknotların kabul olması için, bir kurumun aracı olmasıyla, dış ülkelerece yönetimi yapılan Düyunu Umumiye İdaresi’ne başvuruda bulunmuştur. Düyunu Umumiye, basacağı paraların tahsisatı altın ile yapılırsa, bu paraların tahsisatını savaş sonrasında altın olarak ödemeyi üstlenmiştir. Böylesi durum için 5 milyon liralık altın Almanya’dan sağlanmıştır; ancak bu altınlar Düyunu Umumiye’ye verilmeden savaş için hazırlıklarda kullanılmıştır. Sonrasında, tekrardan 6,5 milyon liralık altın Avusturya ve Almanya’dan sağlanarak, Düyunu Umumiye’ye teslimatı yapılmıştır. Fakat sonrasında savaş masraflarının bu paralarla giderilemeyeceği belli olduğundan, piyasaya tekrardan para sürülmüş ve yeni paraların tahsisatı olarak Düyunu Umumiye’ye Alman Hazine Tahvili olarak ödeme yapılmıştır (Misge, 2000: 78, 79).

2.3.2. Cumhuriyetin İlanından Sonraki Dönemde Türkiye’de Merkez Bankacılığı

Savaşı başarılı bir şekilde bitirmiş olan hükümetin amacı, savaş sonralarında ülkenin ekonomisini düzenlemektir. Ekonomiye ışık tutulması ve bunun durum için de bazı teşebbüslerde bulunulmalıydı. Cumhuriyet hükümeti inşa edildiğinde, ödeme vasıtası olarak alınan evrakı nakdiyeler, Avusturya ve Almanya’nın mevcudundaki altınlar, kurtuluş savaşın kazananlarına verildiği için bütünüyle karşılığı bulunmamıştır. Yine aynı senelerde, Osmanlı Bankası’nın bastığı banknotların piyasada dolanımı yapılmaktadır. Osmanlı Bankası, 1957 senesinde bir yasanın çıkması ile diğer dış bankalar gibi, yalnızca Türkiye’de şube kurma hakkı olan banka halini almıştır (Parasız, 2000: 256).

Ülkenin içerisinde olduğu zor koşullardan ötürü, ilk olarak devletin ekonomi içerisindeki yerinin ve ağırlığının belli hale gelmesiydi. Ulusal bir devlet bankasının oluşturulması sonraki zamanlara bırakılmış; ancak görüş seviyesinde ciddiyetini muhafaza etmiş ve zamanla göz önüne alınmıştır. 1923 senesinde gerçekleştirilen ilk Türkiye İktisat Kongresi’nde de ulusal bir devlet bankasının inşa edilmesi fikri ortaya çıkmıştır. Bilhassa, cumhuriyet hükümetinden bekledikleri ucuz krediyi sağlayamayan işadamları, iç ve dış ekonomik konjonktür bir merkez bankasının oluşturulması isteğinde bulunmuşlardır. Hükümet de Türk parasının kıymetini muhafaza etme fikriyle buna destek vermiştir. Merkez bankası inşa edilmesi bakımından gelişmeler, ilk defa 1927 senesinde okunan hükümet programında açık ifadesini bulmuştur. Böylelikle, 1923 senesinden bu zamana gelişim yaşayan merkez bankası düşüncesi, resmi çerçeve de olmuştur (Abdullayev, 2002: 28).

Türkiye’de bir milli merkez bankası oluşturulması görüşü İttihat ve Terakki dönemlerinde temelleri atılmıştır. Belirtilen zamanda oluşturulan “İtibar-ı Milli Bankası”, ileriki zamanlarda Osmanlı Bankası’nın yerine geçecek bir devlet bankası namzedi olarak varsayılıyordu. 1923 senesinde toplanmış olan Türkiye İktisat Kongresi’nde, bir yandan devletin bankacılık politikasını düzenleyecek, bir yandan da banknot ihracatı ile devlet kredisini tanzim edecek bir merkez bankası inşa edilmesi üstünde durulmuştur. 1924 senesinde, Türk Hükümeti Osmanlı Bankası’nı bir devlet bankasına çevirmek amacıyla bazı girişimler yapmıştır; ancak o zamanki mali ve ekonomik şartlar bu duruma uygunsuzdur. Bu durum üzerine, 1926 senesinden bu

zamana bir merkez bankası oluşturulması için yeniden çalışmalar yapılmıştır (Kahraman, 2007: 42).

2.3.3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dönemi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın inşasında, I. Dünya Savaşı sonralarında Cenova ve Brüksel Konferanslarında verilen hükümlerin de etkisi görülmüştür. 1715 sayılı kanunla, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, anonim şirket biçiminde ve 15 milyon sermayeyle oluşturulmuştur (Takan, 2002: 32).

Banka devlet sermayesiyle oluşturulmamış ve özel sermayeye de bırakılmamış; türlü menfaatler, banka sermayesine katılım sağlamak yoluyla bankaya belirli bir serbesti verilmek istenmiştir. Hisse senetleri A, B, C, D olarak sınıflara ayrılmıştır. 1715 sayılı kanunun 2. maddesine göre, ekonomik ilerlemeye katkı sağlamak amacıyla kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın vazifeleri (Zarakolu, 1988: 56):

- İskonto fiyatını belirlemek ve para piyasasını ve dolanımını düzene koymak,
- Hazine işlemlerini uygulamak,
- Hükümetle beraber Türk parasının gelecek zamanda dengesi ile alakalı tüm önlemleri sağlamaktır.

Bir süre noksanlıkları sebebiyle sınırlı etkinlikler gerçekleştirebilen Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, yalnız 1932 senesi başlarından bu zamana kaplamalı çalışma yapabilmıştır. 1 Ocak 1932 tarihinde döviz piyasasını düzene sokan konsorsiyum, bütün davranışlarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na vermiştir. Böylelikle bankanın kurulma süreci önemli oranda yapılmıştır. İleri ki zamanlarda uygulanan türlü değişimlerin, bankayı etkili bir organizasyona ulaştırmak için yetersiz kalması, bu sırada kredi ve para işlerinin düzene koyulmasında farklı kurumlara yetki ve sorumluluk sağlanması, bankanın yeni bir pozisyonuna ulaştırılması zorunluluğunu meydana getirmiştir. 1715 sayılı Merkez Bankası Yasası, yaklaşık 40 yıl kullanılmıştır. Belirtilen süre zarfında, yasanın Türk parasının altın karşılığı maddeleri başta olarak birtakım maddesi değişime uğramıştır (Misge, 2000: 80).

1970 senesinde yapılan müdahale neticesinde, 1715 sayılı Merkez Bankası Kanunu tümüyle değişime uğramıştır. 14 Ocak 1970 tarihli ve 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, 26 Ocak 1970 senesinde yürürlüğe koyulmuştur. O zamanda bu zamana, iktisadi şartlar ciddi şekilde değişime uğramıştır. Merkez bankacılığı mevzusunda başta Avrupa Birliği normları olarak, dünyada ortaya çıkan gelişimler Banka Kanunu'nda 1983, 1986, 1990, 1998 ve 2001 senelerinde türlü değişimler uygulanmıştır. 5 Mayıs 2001 senesinde yürürlüğe koyulan 4651 sayılı kanunla, AB normları ve dünyada merkez bankacılığındaki son gelişimler göz önünde tutularak, 1211 sayılı kanunun on dört maddesinde değişim yaşanmıştır, yedi maddesi yürürlükten çıkarılmış ve yeni madde ilave edilmiştir (Hacıyev, 2003: 12).

Yeni Merkez Bankası Yasasıyla yapılan esas değişimler aşağıdaki gibidir:

- **Araç Bağımsızlığı:** Bankanın esas amacının fiyat dengesini oluşturmak olduğu ve bankanın para politikasının belli hale gelmesinde ve gerçekleştirilmesinde sorumlu ve tek yetkili olduğu kararı verilmiştir.
- **Hesapverebilirlik ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesi:** Kamuoyu denetlemesinin artması ve şeffaflığın yapılabilmesi amacıyla, bankanın para politikası amaçları ve uygulamalarına bağlı olarak dönemsel raporlar oluşturularak kamuoyuna ilan edilmelidir. İstenen amaçlara duyurulan zamanlarda erişilememesi ya da erişilememe ihtimalinin meydana gelmesi durumunda, sebeplerinin ve alınması gerekli tedbirlerin hükümete yazılı olarak duyurulması ve kamuoyuna duyurulması kararı eklenmiştir.
- **Para Politikası Kurulu:** Fiyat dengesinin oluşturulmasında etkinlik kurulması amacıyla, dünyadaki yürütümler de göz önünde tutularak Para Politikası Kurulu meydana getirilmiştir. Para Politikası Kurulu, başkanın başkanlığında, Banka Meclisi'nce üyeleri arasından seçimi yapılacak bir üye ve başkanın öneride bulunmasıyla müşterek hükümle tayin edilecek bir üyeden meydana gelmektedir.
- **Kamu Kesimine Kredi Açılmaması:** Hazine ile kamu kuruluşlarına kredi açılması ve avans sağlanması bağımsızlığın oluşturulması kapsamında, yasak hale gelmiştir. Bu nedenle, karşılıksız para basılması engellenmiştir. Bu

durumla birlikte, dolaylı olarak aynı neticeyi ortaya çıkararak, Hazine ile kamu kuruluşlarının ihracatını yaptığı borçlanma araçlarının birincil piyasadan satın alınması yasaklanmıştır.

- ***Son Borç Verme Mercii:*** Nihai kredi mercii sıfatıyla, ödeme düzeninde aksaklıklara neden olacak geçici likidite sıkışıklıklarını ve finansal piyasaların etkili biçimde çalışmasına engel olacak teknik kaynaklı ödeme problemlerini yok etmek amacıyla, T.C. Merkez Bankası'na düzene teminat karşısında gün sonu ya da gün içi kredi verme fırsatı verilmiştir.
- ***Finansal Sistemin ve Ödeme Sisteminin Gözetimi:*** Mali düzende dengeyi kurma yetki ve görevi kapsamında, bankaya ekonomik düzenin alt yapısının sağlaştırılması ve ekonomik düzenin içinde bulundurduğu rizikoların belirlenmesi amacıyla, düzeni seyretme ve değerlendirmeler yapma, ekonomik düzendeki rizikoların kesimin geneline yayılmasını engellemek için gereken önlemleri alma yetkileri tanınmıştır.
- ***Görev Süreleri ve Güvencesi:*** Başkanın görev zamanına koşut olarak, başkan yardımcılarının görev zamanları, üç seneden beş seneye yükseltilmiştir. Başkaca, başkan yardımcılarının da görev zamanlarının bitişinden önce değiştirilmelerinin muhtemel olmadığı kararı verilerek, görev güvencesi oluşturulmuştur.
- ***Bilgi İsteme ve Risklerin Toplanması:*** Bankanın istatistiki bilgilerin elde edilmesinde, kamu kurumları, Devlet İstatistik Enstitüsü, Hazine Müsteşarlığı başka ulusların istatistiki bilgi sağlamaya yetkili mevkilere ve uluslararası kurumlara ortaklık yapması kabul edilmiştir. (Parasız, 2003: 12).

2.4. ENFLASYONLA MÜCADELE YOLLARI

Enflasyonu önüne geçmek amacıyla ekonominin parasal bünyesine etki eden yani para hacmini değiştiren “kredi ve para politikaları” gerçekleştirilir. Politikalarla birlikte para hacmi düşürülür ve kredi tavanı belirlenir. Bankaların karşılık tutma nicelikleri değişime uğratarak para oluşturma imkanları hudutlanır. Açık piyasa işlemleri aracılığıyla merkez bankası faiz hadlerine etki ederek para hacmini kontrol altında tutar. Reeskont dereceleri ile kredi hacmi, bu nedenle de toplam likidite hacmi düşürülür (Kurnaz, 2009: 14).

1999'un Aralık ayında, IMF ile stand-by anlaşması hazırlanarak yeni bir çıkış meydana getirme amaçlanmıştır. Üç yıllık zamanı içine alan "Enflasyonu Düşürme Programı" ile ekonomide enflasyonla mücadele etme ilk amaç olarak belirlenmiştir (Oktayer, 2010: 434).

Toplam talep toplam arz seviyesine getirilerek, bütçe giderleri düşürülerek, gelir yükseltici önlemler aracılığıyla bütçe fazlası oluşturularak enflasyonla mücadele edilebilir. Enflasyon ile mücadele açısından vergiler ve kamu harcamaları selektif olarak kullanılarak, toplam arzın toplam talebi geçmesi, ilave bir talep oluşturacağından pek muhtemel değildir. Arz artış gösterip kendine eşit bir talep artımına neden değilse ithalat aracılığıyla enflasyon ile mücadele edilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Fakat neticede toplam talebin daraltılması lazımdır. Toplam talebin daraltılması ekonomideki büyümenin yavaşlamasına yol açar, işsizliğin giderek artmasına neden olur, gelir dağılımında eşitsizlikler oluşur, siyasal ve sosyal problemlerle karşı karşıya kalırız (Aren, 1992: 255, 256).

Maliye politikalarının yürütümü uzun olabilir. Bahsedilen bu politikalar enflasyonu devlet harcamalarında, vergi sisteminde değişikliğe giderek önüne geçmeyi amaçlar. Maliye politikalarının başarılı sayılabilmesi için başka politikaların desteği olması ve değişen koşulların göz ardı edilmemesi gerekir (Çiftçi, 2015: 81).

Bütçe ve kamu harcamalarında denge oluşturucu, toplam talebi daraltıcı, arzı yükseltici yeni vergi kanunları yalnızca uzun zamanda neticelenir. Kısa zamanda da dış borçlanma, hazine işlemleri gibi metotlarla denge oluşturulabilmektedir. Bu durumlara göre aşağıda belirtilen uygulamalar enflasyonun önüne geçmeye yardım eder. Bunlar (Kurnaz, 2009: 14);

- Kamuda israfın önüne geçilmesi ve kamu harcamalarını kısılması
- Sıkı Para Politikası
- Kamu Gelirlerinde Artışı Elde Edilmesi
- Etkin Borç Yönetimi Uygulanarak
- Verimliliğin ve Üretimin Yükseltilmesi
- Doğru Özelleştirme Politikaları Uygulanarak
- Kur Rejiminde Denge Oluşturularak
- Yapısal Bozuklukların Giderilerek.

Kısa vadeli faiz oranları enflasyonu önlemede aktif uygulanırken, para tabanı da ilave bir çıpa gibi belirtilerek, enflasyon hedeflerinin itimatının yükseltilmesi hedeflenmiştir. Geçmiş sürede, sansasyonlu kur sistemine uyum daha da yükselmiş ve enflasyon hedeflemesi sistemine geçmek amacıyla müsait düzenin meydana gelmesine bağlı ciddi mesafeler belirlemiştir: Enflasyon hedeflerine varılmış, itimat yükselmiş, enflasyon istenen hedeflere yaklaşmış, kamu borç stokuyla ilgili münakaşalar azalmış, mali disiplinin devamlılığı mevzusundaki tasalar önemli oranda azalmış, finansal pazarların derinliği artış göstermeye ve kırılabilirliğiyse düşüş göstermiş ve portföy yeğlemelerinde TL türünden yatırımlar çoğalma göstermiştir (TCMB, 2005: 1).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın faiz politikasının üç negatif neticelerinden ilki yükselen dış istikrarsızlık, sonrası iktisadın dış şoklar karşısında daha hassas durumda olması sonuncusu da dolu bir dış kaynak girişi neticesinde içe dönük iktisadi büyümenin enflasyonu önlemeyi güçleştirmektedir (Baydur, 2007: 99-100).

Türkiye'de, enflasyonu önlemede, 2001 senesine kadar para politikası ağırlıklı önlemler ön planda olmuş, denge programlarına ilave edilen mali önlemler gereken önemle uygulama alanı bulamamıştır. 2001 döneminden sonra bu alanda büyük bir değişim olmuş ve denge programı hedefleri arasında olan mali disiplin uygulanmıştır. Maliye ve para politikalarının etkileşimi neticesinde enflasyon oranı seneler sonra ilk kez 2004 senesinde tek haneli rakamlara düşürülebilmiştir (Oktayer, 2010: 445).

Enflasyonu önlemede uygulanan istikrar programlarında 1980–2002 döneminde bir takım başarılar elde edilmiş olmasına karşın 2003 senesine kadar büyük bir başarı sağlanmamıştır (Aykırı, 2008: 123).

Fiyatlar genel seviyesinin yükselişini denetim altında tutmak ve bahsedilen fiyatlar genel seviyesine denge sağlamak için, toplam arzı yükseltmeye ve toplam talebi daraltmaya ilişkin politikaların uygulanması lazımdır. Bu politikalara anti enflasyonist politikalar adı verilmektedir. Bu durumda enflasyonu önlemede bir yandan toplam arzı arttırıp diğer yandan da toplam talebi daraltmak gerekir. Toplam arzı, piyasaya yeni hizmet ve mal sokmak amacıyla yükseltilir. Toplam talebi ise, piyasadaki enflasyona neden olan para fazlalığını yok etmek amacıyla yükseltilir.

Toplam arzı yükseltmek amacıyla, ithalatın artırılması, kısa vadeli yatırımların yapılması, iflas edecek şirketlerin kurtarılması ve verimliliğin yükseltilmesi gerekir. Toplam talebi daraltmak amacıyla ise, mevduat faiz, reeskont, kanuni karşılık ve disponibilite oranlarının artırılması; merkez bankasının açık piyasa işlemleri vasıtasıyla piyasa tahvil satması; ithal mal değerlerinden merkez bankasına yatması zorunlu olan payı arttırmak; taksitli satışların güçleştirilmesi; banka kredilerine tavan uygulanması; selektif kredi kontrolüne varılması; fazla ya da denk bütçe yapılması; uzun vadeli yatırımların daraltılması; merkez bankalarının bağımsızlığının korunması ve karşılıksız para basımının önüne geçilmesi gerekir. Böylelikle ekonomide toplam talep ve toplam arz dengeye ulaştığında enflasyon denetim altında tutulmuş olur (Abdou Baoua, 2016: 12,13).

Ekonomik büyüme rakamlarının yüksek seviyede olması için yalnızca enflasyon seviyesini aşağı çekmek ve enflasyonu önleyecek politikalar yalnız başına yeterli kalmamaktadır. Türkiye’de enflasyon azaltılırken, ekonomik büyümeye mani olan uzun ve kısa zamanlı istikrarsızlıklar yok edilmeli, iktisadi büyümeyi devamlı duruma getirecek biçimde ekonomik politikalar seyredilmelidir (Süleymanov ve Nadirov, 2014: 124).

İktisadi birimler, geleceğe dönük enflasyon hedeflerini yakın geçmişte görülen enflasyona göre belli hale getirmeye devam ettiği müddetçe, enflasyon yükseliş niceliği geçmişe koşut bir durum izleyecektir. Böylesi vaziyet enflasyon ataletine yol açmakta ve bu sebeple merkez bankaları enflasyonun önlerken bir taraftan da enflasyon beklentilerini de düşürmeyi istemektedir (TCMB, 2013: 5).

Enflasyonu önlemek amacıyla, para arzı yükseliş hızını düşürmek ve bu nedenle paranın enflasyonist etkisini yok etmek gerekir. Enflasyon ile para arzı arasındaki bağlantı, para arzı yükseliş hızının piyasadaki hizmet ve mal üretimi yükseliş hızı ile denk olmasını belirtmektedir. Bu itibarla, ilk olarak ülkemizde enflasyonun önüne geçmede, para arzını yükseltecek etkenlerin denetlenmesi ve bu nedenle para arzı artış hızı yavaşlatılmalıdır. Enflasyonun önüne geçmede para politikasının tek başına yeteceğini düşünemeyiz. Bu ile birlikte anti-enflasyonist maliye politikalarının gerçekleştirilmesi de gerekmektedir (Cesur, 2006: 101).

Neticede enflasyonu önlemede büyüme üstünde olumlu bir etki oluşturacağı, kalkınma ve istikrarın ülke ekonomisi için öncelikli politikalardan olduğu hatırlanmalı ve bu durumda Merkez Bankası ve diğer ekonomi otoritelerinin etkinliği hükümetlerce de destek verilmeli ve uzun dönemlik bu durumda devlet programları ve politikaları uygulanmalıdır (Süleymanov ve Nadirov, 2014: 124).

2.4.1. Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Uygulanan İstikrar Programları

Dünya ekonomisi 1970’lerin başında geçirdiği ekonomik bunalım neticesi yeni bir oluşum dönemine geçmiştir. Türkiye ekonomisi de yenedünya sistemi olarak isimlendirilen bu yeni duruma 1980 senesinden beri gerçekleştirdiği iktisat politikaları ile uyumu amaçlamaktadır. Türkiye bu amaçla ilk olarak 24 Ocak 1980 İstikrar Programı, sonrasında sırasıyla 5 Nisan 1994 ve 2000–2001 İstikrar Programlarını yürürlüğe sokmuştur. İstikrar politikaları, ekonomik kriz içerisindeki ülkelerde krizin aşılması ve sarsılan ekonomik dengelerin tekrardan tesisi için uygulanan bir dizi tedbirler paketidir. Esas hedefi çoğunlukla ödemeler dengesini iyi hale getirmek, kamu açıklarını düşürmek ve enflasyon oranını azaltmak olan geleneksel istikrar politikaları, Heteredoks ve Ortodoks İstikrar Programları olarak iki şekildedir. Gerçekleştirilen istikrar politikaları tarihsel bakımdan bakıldığında, 1980’den öncesi uygulamaya giren istikrar programlarının Ortodoks ve paraya bağlı, 1980’den sonra uygulamaya giren istikrar politikalarının ise Heteredoks ve döviz kuruna bağlı istikrar politikaları olduğu bilinmektedir (Aykırı, 2008: 69, 70).

1950-1980 döneminde, Türkiye hemen hemen on yılda bir ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. 1958, 1970 ve 1980 yıllarının farklı özellikleri olsa da iktisadi yeniden düzeltmeye ilişkin istikrar programları yürürlüğe sokulmuştur. Fakat 1970’lerin sonlarına doğru gerçekleşen kriz daha büyük derecede yaşanmış. Bu kriz sonrasında uygulanan ve 12 Eylül yönetiminden sonra da uygulanmaya sürdürülen 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ülkedeki esas ekonomi politikasını ve ekonomi düzenini değiştiren tedbirleri kapsadığı için uzun seneler bunun üzerinde münakaşalar olmuştur (Günel, 2012: 354).

2.4.1.1. Ortodoks İstikrar Programları

Ortodoks İstikrar Politikaları, fiyat dengesinin oluşturulabilmesi için bütçe giderlerinin düşürülmesine ilişkin sıkı maliye politikası ve ekonomideki fazla talebi düşürücü sıkı para politikası uygulaması ilkesine bağlıdır. Öbür yandan sıkı para ve maliye politikası uygulamalarına ilave olarak, sabit döviz kuru sistemi ile dış ticaretin kapsadığı mallarda da fiyat dengesi oluşturmak hedeflenmiştir (Parasız, 1995: 56).

Uygulamada, programın başında ödemeler dengesini oluşturmak amacıyla, ilk olarak büyük ölçüde devalüasyon uygulanıp kur sabit tutulmaktadır. Fakat devalüasyonun hedefine varabilmesi için kur ayarlamalarının yanında ihraç mallarının dış talep esnekliğinin etkili olması, ihraç edilebilir mal varlığının olması ve ülkenin teknolojik seviyesinin dış rekabeti kaldırabilecek seviyede olmalıdır. Gerçekleştirilen Ortodoks İstikrar Politikalarının başarılı olabilmesi için, alınacak yapısal uyum politikalarıyla muhtemel olmaktadır. Latin Amerika tecrübeleri, programın başında yaşanan kısmi dengelerin sürekli olmadığını ve ülkelerin daha sonralarda daha şiddetli problemlerle karşılaşmalarına sebep olacağını belirtmektedir (Aykırı, 2009: 70).

2.4.1.2. Heteredoks İstikrar Programları

Heteredoks politikalar, iktisadi araçlar ile birlikte idari tedbirlerin alınmasını anlatmaktadır. Heteredoks İstikrar Politikaları bilhassa bekleyişleri oldukça istikrarlı ve rizikolu yapan devamlı-yüksek ya da süreğen enflasyonlu ekonomiler için uygun olur. Zira beklentiler, kronik yüksek enflasyonla konsolide edilmektedir (Emsen, 2003: 88).

Heteredoks istikrar politikalarının amaç belirlediği yöntem yüksek süreğen enflasyondur. Buna bakılarak, ekonomik ajanların mazi dönem enflasyonunun cari dönemde de meydana geleceğine inanmaları ve beklentileri bu yönde belirlemeleri halinde dünkü enflasyon bugünkü enflasyon olarak meydana gelecektir. Bu nedenle bu çeşit politikalarla ilk olarak enflasyon bekleyişlerinin kırılması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla fiyat ve ücretlerin dondurulması, gerçekleştirilen politikaların başarıya varmasında ciddi önem arz etmektedir (Bahçeci, 1997: 5-9)

2.4.1.3 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları

Ekonomik krizin çoğalması ve 1977-1978 yıllarında gerçekleştirilen tedbirlerin yeterli olmaması durumunda hükümet, 24 Ocak 1980'de yeni bir iktisat politikası ortaya koydu (Kepenek ve Yentürk, 1995: 182)

1980 sonrasında, bilhassa 1973–1974 ve 1978–1979 dünya petrol fiyatlarındaki aniden sıçramaların da etkileriyle 1973 yılıyla birlikte artan bir eğilime sahip süregelen enflasyon, Türk ekonomisinin esas özelliği durumunu almıştır. Bu dönemde dış ticaret hadlerindeki olumsuzluklara karşın dış ticaret politikalarında bir değişik yaşanmamış, cari işlemlerde ortaya çıkan açıklar dış borçlarla karşılanmak istenmiştir. IMF ile yaşanan olumsuzluklar sonrasında dış kredilerin kesilmesi ile Türkiye dış borç krizi yaşamıştır, iç ve dengelerin hızla yok olması neticesinde enflasyon 1979 yılında %64 seviyelerine varmıştır (TÜSİAD, 2002: 133, 134).

24 Ocak 1980 kararlarının büsbütün orijinal bir istikrar programı değildir. Bu program daha öncelerde Türkiye'de gerçekleştirilen istikrar programlarını andırdığı gibi, IMF'nin denetiminde Latin Amerika ülkelerinde gerçekleştirilen Ortodoks İstikrar Programları gibidir. Bunun beraberinde, 24 Ocak İstikrar Programı Türkiye'de daha önce gerçekleştirilen istikrar kararlarında mevcut olmayan bir takım özellikler vardır. Şöyle ki; bunun öncesinde gerçekleştirilen istikrar programları özellikle kısa vadeli önlemleri içerirken, 24 Ocak istikrar Tedbirleri kısa vadeli amaçların yanında uzun vadeli amaçları da içermektedir (Şahin, 2011: 189).

24 Ocak Kararları ekonomik krizden kurtulmak amacıyla yürürlüğe girmişti. Diğer bir ifadeyle, uzun vadeli hedeflerinden önce bir takım kısa vadeli hedefleri mevcut idi (Parasız, 1998: 183).

Kısa vadeli bu hedefleri şöyle sıralayabiliriz, acil dış ödeme güçlüklerini analiz edip çözmeyi, enflasyon şiddetini azaltmayı, atıl kapasiteleri harekete geçirerek büyüme hızını yükseltmeyi hedeflemiştir (Karluk, 1999: 405).

24 Ocak istikrar önlemleri paketinin ekonomiyi dengeye getirme hususunda hareketleri şöyledir:

- Enflasyonun şiddetini düşürmek, fiyat dengesini oluşturmak ve enflasyonun devlet kesiminden meydana gelen etkileri hafifletmek,
- Üretim mekanizmasını harekete sokmak, bu amaçla da enerji, döviz ve ona ilişkili olmayan diğer girdilerin arzını yükseltmek,
- Ekonominin döviz kazanmasını arttırmak amacıyla ihracata yöneltmek ve diğer döviz elde eden etkinlikleri kuvvetlendirmek,
- Zorunlu ithalat haricinde döviz harcamalarını en az seviyeye çekmek,
- Yeni tasarruf, kambiyo, faiz politikalarını uygulamaya koymak (Kılıçbay, 1999: 164).

24 Ocak kararlarında ilk olarak, dış ticarete serbestleşmeye istenerek, kaynakların etkin dağılımını ve üretim faktörlerinin verimliliğini azaltan dış ticaret engelleri yok edilmiştir. Bunun beraberinde finansal piyasalarda serbestleşme istenerek, faiz oranlarının piyasa şartlarına bırakılması ve kambiyo sistemi serbestleştirilerek bankaların ve yerleşiklerin döviz işlemleri yapabilmelerine imkan verilmiştir. Belirtilen yapısal reformların yanında, reel devalüasyonlar doğrultusunda işletilen kur politikası, ucuz kredi, pahalı döviz ve vergi iadesi gibi teşvik ve sübvansiyonlarla destek verilen dış ticaret politikası, iç talebin daraltılmasına bağlı sıkı para ve maliye politikaları ile düşük ücret politikaları uygulanmıştır (Şahin, 1998: 180).

Uygulamalar neticesinde 1980–1983 döneminde piyasada talep ve arz dengesi büyük oranda oluşturulmuş, ödemeler bilançosu açıkları aza indirilmiş, döviz darboğazından kurtulmuş, dış ödemelerde rahatlama elde edilerek enflasyon gerileme göstermeye başlamıştır. 24 Ocak 1980 kararları neticesinde, 1983 senesinin sonbaharında yapılan seçimler ve başa gelen hükümetle beraber daha dışa açılımcı ve daha liberal politikalar uygulamaya konulmuştur. Kısa zamanda faiz haddi, döviz kuru, dış ticaret ve yabancı sermaye politikalarında köklü değişiklikler yaşanmıştır. Sermaye Piyasası Yasası yeni hal almış, İMKB etkinliğe koyulmuştur. Bankalar arası para piyasası kurulmuştur. Bu sırada, iktisattaki resesyonu asmak ve daha çok büyüme hızına varmak amacıyla genişlemeci bir maliye ve para politikası seyretmiştir. Bahsedilen politikalar neticesinde hem kamu harcamalarında ve hem de para arzında ortaya çıkan artışlar, kamu sektörü finansman açığının büyümesine ve bu

açığın iç borçlanma ile karşılanmasına sebeptir. Para arzı genişlemesinde etkisi olan bir diğer etken ise döviz piyasasındaki serbestleşmeye paralel olarak döviz tevdiat hesaplarındaki genişlemedir. Tüm bu sebeplerden ötürü, para arzının kontrol altına alınamaması, iç talebin sınır altında tutulamaması, bu duruma karşın kredi faizlerinin ve ithal girdi fiyatlarının devamlı artması, 1984’de enflasyonun tekrardan yükselmesine sebeptir (Şahin, 2002: 199, 200).

Tablo 3: 1980-1988 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

Yılı	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1980	22 795	101,4	34 377	107,2	10,42	89,6
1981	30 546	34	47 027	36,8	15,05	44,3
1982	39 221	28,4	59 725	27	19,31	28,3
1983	51 536	31,4	77 941	30,5	24,32	26
1984	76 479	48,4	117 145	50,3	36,13	48,5
1985	110 895	45	167 751	43,2	55,24	52,9
1986	149 265	34,6	217 406	29,6	74,92	35,6
1987	207 329	38,9	287 193	32,1	100	33,5
1988	360 130	73,7	483 346	68,3	170	69,7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik göstergeler 1923- 2009 (2010: 554)

1980 sonlarında sıkı para politikası uygulanmadığı halde 24 Ocak istikrar tedbirlerinin meydana getirdiği talep şoku, etkisini göstermiş ve tablo 3’de belirtildiği gibi enflasyon 1981 senesinde TÜFE %34 düzeyine düşmüştür. Fakat 1984 senesinden sonra para politikasında oluşturulan rahatlama ile desteklenen ve giderek %60’lar seviyesinde karar kılarak kronikleşen ve daha da önemlisi halk aracılığıyla kanıksanan bir enflasyon ortamına girmemize sebeptir (Eren, 1999: 77).

2.4.1.4 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları

Türkiye’nin ekonomisinde esaslı değişikliği temsil eden 24 Ocak 1980 hükümleri sonrasında, iktisadi dengeyi kurmak amacıyla bazı senelerde, musahhah tedbirler alınıyordu (Kepenek ve Yentürk, 1995: 443).

İhracata dönük, dışa açık bir politika 24 Ocak 1980 hükümleriyle seyredilmeye başlanmıştır. 1980-1984 seneleri arasında fazla oranda borç ertelemesi ve 1984 senesi sonrası yeni dış kaynakları temin etme başarısıyla aralıksız olumlu

büyüme niceliklerine varılabilmektedir. 1988 durgunluğunu izleyen yıllarda büyüme sansasyonları, göreceli olarak daha kısa aralıklarla olmuş büyüme hızındaki dengesizlik nicel olarak artış göstermiştir (Tarı ve Kumcu, 2005: 163).

1988 ekonomi programı 1994 krizine esas sebep olmuştur. Şöyle ki;

- 1980–1986 senelerinde az tutulan ücret yükselişleri, 1988 senesinde reel işçilik ücretlerini 1969 senesinin aşağısına düşürmüştür. 1988 sonrasında, kayıpların karşılanabilmesi için yükselen reel ücretler, maliyet artışlarına neden olmuş, ucuz işçi yararına bağlı olan ihracatı yavaşlatmıştır.
- Döviz kurları yükselişlerinin enflasyon niceliğinin aşağısında olması neticesinde TL fazlaca değerlenmiş, ihracat yükselişleri yavaş hal almış, ithalat yükselişleri seri hal almıştır. Bu halde dış ticaret açıklarını yükseltmiş. 1993 sonlarına varıldığında dış ticaret açıkları 13,5 milyar dolar olmuştur.
- Döviz kurları yavaş yükselirken faizler yüksek olduğundan kısa vadeli yabancı sermaye Türkiye’de dolar olarak %40'lara varan kazanımlar sağlamaya ve dış ticaret açıklarını finanse etmeye başlanılmıştır.
- Yurt içinden borçlanma yurt dışından borçlanmaya nazaran daha pahalı olduğundan, firmalar yurt içi parasından değil de yurt dışı parasından borçlanma yapmışlardır. Bankaların döviz durumu açıkları, 1993 sonlarında 5 milyar doları geçmiştir.

İstikrar bozuklukları ile ilgili tüm bu gelişimler, ülkede rizikoları yükseltmiş, kriz beklentilerini arttırmıştır. Kriz, 1994 Ocak ortalarında oluşmaya başlamıştır. 1994 krizi de enflasyonun 120'lere erişmesi, yüzde 300'lere ulaşan döviz kuru yükselişleri ve yüzde 900'lere ulaşan faizlerle neticelenmiştir (Erdoğan, 2006: 52,53).

İstikrar programı, enflasyonu düşürme, TL'ye kararlılık sağlama, dışsatımı fazlalaştırma ve bu durumları uygulayarak, devam ettirilebilir bir iktisadi ve toplumsal gelişme zamanını sağlamayı amaçlamıştır. Böylesi amaçlara varılması, ilk olarak kamu sektörü açıklarının düşürülmesi ve bazı yapısal yeni düzenlemelerle yapılacaktır (Kepenek ve Yentürk, 1995: 444).

1989 senesinden sonra Türkiye ekonomisinde, kamu sektörü gelir-gider dengesi önemli oranda bozulma göstermiştir. Bu dönemde kamu sektörü gelirleri

arttırılmadığı gibi, kamu gider ve harcamaları da denetim altında tutulamamıştır. Kamu sektörü giderleri normal gelirlere karşılık gelmeyince TCMB kaynaklarına başvuruda bulunmuş ve fazla şekilde dış ve iç borçlanma yapılmıştır. 1985 senesinde ortaya konulan bütçe yasa tasarısı ile hükümete konsolide bütçe gelir-gider farkının iki katına kadar iç borçlanma yetkisi tanınmıştır. Bunun nedenle devlet bu dönemde borçlanabilmek için faizleri yüksek tutmak mecburiyetinde olmuştur. (Şahin, 2011: 218).

5 Nisan ve daha sonra uygulamaya giren önemli tedbirler, başlıklar halinde şöyle özetlenmiştir:

- Türk Lirası %39 büyüklüğünde dış değer kaybı yaşamıştır,
- 5 Nisan'da TL cazip duruma gelmesi için Hazine Bonosu, repo ve tahvil gelirlerinden sağlanan %5 vergi alınmamıştır,
- Bankaların faiz niceliklerindeki değişimi 2 gün öncesinden Merkez Bankası'na bildirmek mecburiyeti kalkmıştır,
- Döviz kurları serbestleştirilmiş, Merkez Bankası'nın kur tayin etme düzeninde değişiklik olmuştur. Kurlar 10 bankanın verilerine göre belirlenmiştir,
- On yıldan sonra ilk kez IMF ile stand-by anlaşması olmuştur,
- KİT ve TEKEL ürünleri ciddi manada pahalı hale getirilmiştir,
- Akaryakıt kesintileri, %10 oranından %25 oranına yükseltilmiştir,
- Hazine'nin Merkez Bankası'ndan sağlayacağı avansa sınır koyulmuştur (Karluk, 2005: 414,415).

5 Nisan 1994 İstikrar Programını amaçlarına ulaşma başarımı açısından bakarsak, şu şekilde özetleyebiliriz: 5 Nisan İstikrar Kararları piyasalardaki yangını kesebilmiştir. Ancak, gayri safi milli hasıla da yüzde 6 ya varan düşüş pahasına olmuştur. Bu duruma karşın, 5 Nisan kararları yapısal hedefleri uygulamada başarı gösterememiştir. Program uygulamasını seyreden senelerde yıllık enflasyon yüzdeleri %70-%80'lerde gerçekleşmiştir. Kamu sektörü gelir-gider istikrarsızlığı, vergi yasalarındaki değişime karşın zamanla artış yaşamıştır. Hazırlanan program tümüyle

gerçekleşmemiştir ve Türkiye de ekonomik kriz gündemden yok olmamıştır (Şahin, 2000: 227).

Plan fiyat istikrarını oluşturma mevzusunda başarı sağlayamadı. Program uygulamasını seyreden yıllarda yıllık enflasyon yüzdesi çok şiddetli seviyelerde olmuştur. Bu vaziyetin en önemli nedenlerini, enflasyon hedefine ulaşılamaması neticesinde, yeni KİT zamlarının, ücret ve maaş artışlarının ve kamu personel giderlerinin artışının zorunlu durumda olması, kamu harcamalarında yapılan kıسمaların sürdürülememesi, vergilerin hedeflenen miktarda alınamaması, enflasyon hedeflerinin faizleri yükseltmesi, döviz kurlarındaki artışın ithal maliyetlerine yansması ve iç talepteki durgunluğun üretimi düşürmesidir (Tecer, 2003; 94, 95).

Tablo 4: 1989-1995 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

Yılı	TÜFE	Değişim (%)	T E FE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1989	588 092	63,3	792 204	63,9	298	75,5
1990	942 712	60,3	1 206 526	52,3	470	57,6
1991	1 563 958	66	1 874 942	55,3	747	59,2
1992	2 660 293	70,1	3039 281	62,1	1 222	63,5
1993	4 418 747	66,1	4 814 220	58,4	2 045	67,4
1994	9 115 875	106,3	10 624 985	120,7	4 238	107,3
1995	17 137 846	88	19 762 471	86	7 932	87,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik göstergeler 1923-2009 (2010: 554)

Tablo 4’de 1989-1995 dönemlerde fiyat değişim oranları gösterilmiştir. 5 Nisan kararlarının alındığı yıl TÜFE %106,3 yüzdesinde TEFE %120,7 yüzdeleriyle Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamları görülmüştür. Sonraki yıl enflasyon üç haneli rakamlardan inmiş TÜFE %88 yüzdesinde TEFE %86 yüzdesinde görülmüştür.

2.4.1.5. Enflasyon ile Mücadele Programı

1999 senesi ikinci ve üçüncü çeyreğinde GSMH yükseliş hızı pozitif duruma dönmüş fakat 17 Ağustos depreminin de etkisiyle tekrardan negatif büyüme görülmüştür. Türkiye 1999 senesini % 6.1 oranında bir küçülme ve (TEFE) % 70'lere varan bir enflasyon oranıyla bitirmiştir (TCMB, 1999: 8, 9).

Türkiye, Rusya ve Asya krizlerinin ve 17 Ağustos depremi sonrasında, Aralık 1999'da IMF ile bir stand-by anlaşması yapmış ve 1999 yılının sonlarında 3 yıllık bir enflasyonla mücadele ve yapısal reform programını yürürlüğe koymuştur (Seyidoğlu, 2013: 148).

IMF ile 22 Aralık 1999'da imzalanan stand-by anlaşması ile çerçevesi çizilen Enflasyon ile Mücadele Programı, maliye, para, kur ve gelirler politikalarının yanında başka özelleştirme düzenlemelerini de içermektedir. Enflasyonu düşürme programının esas amaçları şu şekildedir (Öcal, 2007: 452);

- Tüketici enflasyonunu 2000 senesi sonlarında %25, 2001 senesi sonlarında %12 ve 2002 senesi sonlarında %7 oranına düşürmek,
- Reel faiz oranlarını uygun seviyeye çekmek, kamu harcamaları daraltılacak, büyüme hızı yükseltilecektir,
- Özelleştirmeye hız kazandırılacak, yapısal düzenlemeler uygulanacaktır. (Sosyal güvenlik, vergi politikası, bankacılık düzenlemesi)
- Ekonomideki kaynakların daha aktif adil dağılımını oluşturmak.

Enflasyonu Düşürme Programı üç esas öge üstünde oluşturulmuştur (Günel, 2012; 373).

- Sıkı bir maliye politikası gerçekleştirerek faiz dışı fazlanın yükseltilmesi, yapısal düzenlemelerin uygulanması ve özelleştirmenin hızlandırılmasıdır.
- Enflasyon beklentisi ile uyum sağlayan gelirler politikası.
- Bu öğelerin reel faizlerin ve enflasyonun aşağı çekilmesine oluşturacağı katkıya destek vermek ve iktisadi birimlere uzun vadeli bakış sağlamak için enflasyonun aşağı çekilmesine odaklanmış para ve kur politikası uygulamasıdır.

Bu istikrar programının önceki zamanlarda uygulanmış olan istikrar programlarından en ciddi farkı süreli bir istikrar programı olması ve enflasyonun önüne geçme isteği ve stratejileridir. Uzun dönemden bu zamana Türkiye'de görülen yüksek enflasyona bakılarak enflasyonun aniden tek haneli oranlara düşürülmesi değil de üç yıllık bir program ile tek haneye düşürülmesinin daha gerçekçi olacağı kabul

edilmiş ve bu üç yıl için aylık olarak enflasyon yüzdelerinin nasıl görüleceği belirlenmiştir. Daha önce yapılmış programlarda enflasyonun düşeceği hedeflenmesine karşın bu inişin hangi zamanda ve ne kadar olacağı belirlenmemiştir (Şahin, 2011: 248).

1999 senesi sonlarında ekonomi ciddi oranda kötümser bir haldeydi, iktisadi büyüme -%6.1 oranında görülmüş, enflasyon oranları TÜFE %64,9 TEFE %51,3'e, Hazine'nin senelik bileşik faizi ortalama %106'ya varmış, bütçe açıkları yükselmiş ve taşınamaz bir raddeye varmıştır. Son 30 yıldır iki haneli enflasyon oranı görülen Türkiye ekonomisi sondaki aşamada hiper enflasyonun yaşanması beklenmiştir (Eğilmez ve Kumcu, 2005: 384).

Enflasyonu Düşürme Programında döviz kuru tekrardan çapa olarak kullanılmış ve 1 dolar +0,77 Euro'dan meydana gelen kur sepetinin değeri 2000 yılıyla her üç ayda 12 ay sonrası için, günlük değerleri de içerecek biçimde, önceden ilan edilmiştir. Sepetteki artışın 2000 ve 2001 senelerinde zamanla düşeceği açıklanmış, kur artışındaki düşmeyle beraber enflasyonunda zamanla azalacağı varsayılmıştır (Uygur, 2001: 404-405).

Programın açıklanmasıyla faiz oranları azaldı bu da ertelenmiş tüketim isteklerini uyandırdı. Bankaların düşük faizlerle verdikleri tüketici kredilerinin de yardımıyla tasarruflar hızla tüketime dönüştü. Düşük döviz kuru politikasının teşvik ettiği sıcak para girişlerine bağlı ithalat yükselmeleri de enflasyonun, 2000 senesi için beklenen, %20-25 seviyelerine düşürülmesinin önüne geçti ve TÜFE %54,9 yüzdesinde TEFE %51,4 yüzdesinde olmuştur (Tecer, 2003: 99).

Kur çapası nedeniyle enflasyon yüzdesinin altında bir yükseliş gösteren döviz kuru TL'nin kıymetlenmesine sebep olarak cari işlemler dengesi açığını yükseltti. Krizden önce ülkeye giren sıcak paranın, özellikle bankaların açık pozisyonlarını kapamak için döviz talep etmeye başladıkları bir zamanda dışarıya çıkma çalışması, iktisatta likidite sıkıntısına neden olarak Kasım 2000'de faizlerin hızlı biçimde artmasına neden oldu. Merkez Bankasının, piyasanın talep ettiği likiditeye zamanında karşılık gelememesi neticesinde 2000 yılının Kasım ayında görülen kriz, IMF'in 7,5 milyar dolarlık krediyi devreye koymasıyla üstesinde gelindi. Programın kırılganlığı gösteren Kasım 2000 krizinden sonra, 2001 Şubat ayında görülen kriz, öncekine

nazaran daha büyük ölçekli döviz spekülasyon bir saldırı uygulayarak, benzer sürecin daha güçlü bir biçimde gerçekleşmesine ve gecelik faizlerin %6000'lere yükselmesine neden oldu. Bu kriz sonrasında kur çapasından cayılarak kur dalgalanmaya bırakıldı ve serbest kur politikası gerçekleştirilmiş oldu (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 58).

Enflasyonla Mücadele Politikası'nda istenen hedeflere varılması mevzusunda ilk olarak döviz kuru ve para politikası kapsamında; TCMB, net iç varlıkları denetim altında olması, bankanın sterilizasyona başvurmaması ve döviz girişi ile ilgili parasal genişleme ile faiz haddinin aşağı çekilmesi, TL'nin döviz karşısında %20 değer yitirmesi, kur değişikliklerinin enflasyon hedefine göre belirlenerek, nominal kur çapası uygulamasının 2001 senesinin Temmuz ayına kadar sürdürülebilmesi ve bu tarihten sonrasında dalgalı kura geçilmesi istenmiştir. TCMB, 22 Şubat 2001'e dek programda belirlenen döviz kuru ve para politikasını sadakatle yürütmüştür (Şahin, 2002: 250).

Tablo 5: 1996-2000 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

YILI	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1996	30 911 933	80,4	34 775 574	76	141 20	78
1997	57 411 783	85,7	63 218 658	81,8	25 587	81,2
1998	106 017 630	84,7	108 629 843	71,8	44 859	75,3
1999	174 787 793	64,9	166 270 384	53,1	69 868	55,8
2000	270 777 960	54,9	251 801 511	51,4	105 415	50,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik göstergeler 1923-2009 (2010: 554).

Tablo 5'de 1996-2000 dönemleri arası fiyat değişim oranları gösterilmiştir. 1996-2000 yılları arasında en düşük enflasyon yüzdesi 2000 yılında yaşanmıştır. 2000 senesinde TÜFE %54,9 yüzdesinde, TEFE %50,9 yüzdesinde yaşanmıştır. 1996-2000 dönemleri arasında TÜFE ortalama %74,12 yüzdesinde, TEFE ortalama % 66,82 yüzdesinde yaşanmıştır.

Programın mühim bir ayağı kamu sektörü esas dengesinin iyi hale getirilmesidir. Bu amaçla maliye politikası etrafında; ilk olarak bir takım vergi yasalarında değişiklikler uygulayarak, sermaye gelirleri ve bir takım servet unsurları vergilendirilmiştir. Bu duruma ilave olarak, sosyal güvenlik kuruluşlarına gerçekleştirilecek transfer harcamalarında ve cari harcamalarda, GSMH'nin yüzdesi

olarak toplam %0,8 puanlık bir tasarrufa gidilmesi ve kamu sektöründe ücret ve maaşlara uygulanacak zammın, kira yükselişlerinin ve KİT ürünlerindeki fiyat ayarlamalarının istenen enflasyon oranı zarfında tutulması istenmiştir. Bu arada, kamu kesimi gelir-gider dengesinin iyi hale getirilmesi durumunda özelleştirme neticesinde sağlanacak gelirler, programın başarısı içinde büyük öneme sahiptir (Şahin, 2011: 249).

Son olarak, program çerçevesinde yapısal reform olarak yapılması planlanan iyileşmeler şöyledir: Finansal sektörün tekrardan hazırlanması, sosyal güvenlik reformu, özelleştirme programı, yerel yönetimler reformu, tarımsal destekleme reformu, finansal sektörün tekrardan hazırlanmasına ilişkin bankacılık sektörünün tekrardan yapılandırılması, sermaye yapısının güçlü hale getirilmesi ve kontrolün uluslararası unsurlara göre gerçekleştirilmesi, kamu bankalarının görev sahalarının tanımlanması ve görev zararlarının önüne geçilmesi, bütçe dışı ve bütçe içi fonların, bir kaçı haricinde tasfiye edilmesi (Şahin, 1998: 251).

Programın gerçekleştirilmesi sonucu değerlendirildiğinde; 2000 senesinde enflasyon oranı son on dört yılın en düşük düzeyine düşürülmesine karşın, enflasyon hedefi istenildiği gibi olmamıştır. Uygulama döneminde enflasyon yüzdesinde oluşan gerçekleşmenin, nominal döviz kurunda ortaya çıkan değişmeyi yaklaşık olarak 15 puan geçmesi, başlangıçta çok kıymetli olan reel döviz kurunu, daha da kıymetli duruma getirmiştir. Bu gelişme iç talebi ve kısa vadeli borçlanmayı teşvik etmiş, cari işlemler açığını arttırmıştır. Planlanan yapısal düzenlemeler uygulanmamış, özelleştirme programı, koalisyon ortakları arasındaki anlaşmazlık bu nedenle tıkanmıştır. Yine Enflasyonla Mücadele Politikası, çok yüksek Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve iç borç servisinin olduğu bir ortamda gerçekleştirildiğinden, devlet uygulama zamanında borçlarını çevirmek amacıyla yüksek faizden borçlanmaya devam etmiştir. Bu vaziyet faizlerin artmasına ve enflasyon beklentilerinin düşürülmesine sebep olmuştur. Gerçekleşen problemler kamuoyunda git gide programın başarısı mevzusunda şüphelerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Tüm bu olumsuz gelişmelerin üstüne, IMF'nin programın gerçekleştirilmesi konusunda taahhüt etmiş olduğu kredinin 3. dilimini erteleme, yurt dışına sermaye çıkışlarının yükselmesine ve likidite sıkıntısının ağırlaşmasına yol açmıştır. Likidite sıkıntısını, borsadan çekilen fonlar ve borsa endeksinin azalması

seyretmiştir. Bankacılık sektörü büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır, kamu bankalarının görev zararları artış göstermiştir. Bankalar, Kasım 2000 krizinde faiz rizikosuyla Şubat 2001 krizinde ise hem kur hem de faiz rizikosuyla ile karşılaşmışlardır (Şahin, 2011: 252).

2.4.1.6. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

2000 senesinde gerçekleştirilen IMF destekli Enflasyonu Düşürme Politikası maliye ve para politikalarının yarı heterodoks politikalarla beraber uygulandığı, döviz kuru çapasına bağlı bir program olarak biçimlenmiştir. Bahsedilen program evvelki programların tüm eksik taraflarını göz önünde tutarak şekillenmiştir. Bu program 2000 Kasım kriziyle neticelenmesi, aslında programın içsel tutarsızlığından çok bankacılık sektörüne bağlı hızlı bir dönüşüm zorlamasının oluşturduğu güven bunalımı ve bundan kaynaklanan likitide probleminin giderilememesinden olmuştur. Enflasyonu Düşürme Programı, önceki programlardan değişik olarak programın kendisinden değil gerçekleştirilmesinden oluşan hatalarla başarısızlık yaşamıştır (Eğilmez ve Kumcu, 2010: 396).

Kasım 2000 krizinin üstesinden gelindi derken, 19 Şubat 2001'de Cumhurbaşkanıyla Başbakan arasındaki bir münakaşa ikinci bir spekülatif saldırıyı ateşledi ve bu sefer döviz krizi yaşanmaya başladı (Uygur, 2001: 22).

Şubat krizi sonrasında döviz kurlarını sansasyona bırakılarak müdahalede bulunulmaksızın esnek döviz kuru düzenine geçildi, faizleri kontrol altında tutuldu (Eğilmez ve Kumcu, 2010: 396).

2001 yılı başlarında dalgalı kur düzenine geçilerek programdan vazgeçilmesinin sebebi ödemeler dengesi finansman açığı olarak nitelendirilmemelidir. Dışsal şok olarak vasıflandırılan yapısal bozukluklar sermaye çıkışlarına sebep olmuş ve programın gerçekleştirilmesinin önüne geçilmiştir. Programda istikrarlı bir biçimde devam edebilmesi, olumsuz dış etkilere karşın, cari işlemler açığının finansmanını ve dış kaynak olanaklarına bağlı olan likidite artışının devamlılığını gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir (Kadıoğlu vd. 2001: 32).

Merkez Bankası başkanı, 19 Şubat'ta ertesi gün valörlü olarak satılan 7,6 milyar doların, gerçekleştirilen para programı içerisinde piyasaya likidite verilmediği

için 6,1 milyar dolarlık kesimini geri alındığını ve 1,5 milyar dolarlık fiili satış yapıldığını belirtilmiştir. Fakat likidite oranının düşürülmesi faiz oranlarının çok fazla artmasına yol açmış ve mevcut para programının ve buna bağlı döviz kuru politikasının gerçekleşme ihtimali kalmamıştır. Devalüasyon beklentileri çoğalmış ve piyasalarda fiili bir devalüasyon ortaya çıkmıştır. Merkez Bankası dalgalı kur düzeni uygulanacağını belirtmekle yetinmiştir ve bunun haricinde ögle zamanına kadar bir açıklamada bulunmamıştır. Piyasalarda dolar kuru 1.000.000. TL'yi aşmış ve fiili %35- 40 oranlarında bir devalüasyon görülmüştür (Günel, 2012: 371, 372).

Şubat 2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisinde (Karluk, 2005: 428);

- Ekonomi %8-9 yüzdelerinde daralma yaşamıştır,
- Milli gelir 51 milyar dolar düşmüştür,
- Kişi başına düşen gelir 725 dolar düşmüştür,
- 125 iş yeri ve 19 banka hizmette bulunamaz hale gelmiştir,
- İşsizlik yükselmiştir,
- Enflasyon oranı %70'in üstüne çıkmıştır,
- Hazine'nin faiz ödemeleri %101 yükselmiştir,
- İç borç stoku 2000 yılının dört katına varmıştır.

Türkiye ekonomisinde gerçekleştirilen 1994 ve 1999 kura bağlı istikrar programının başarısızlıkla sonuçlanması ve gerçekleşen krizler sonrası, 2001 yılında sabit kur düzeni bırakılarak dalgalı kur düzeni uygulanmıştır (Mangır, 2006: 470).

Türkiye ekonomisinde yeni dönem başlamıştır. 14 Nisan 2001 günü Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı gerçekleştirilmiştir. Programın esas amacı krizlerle meydana gelen güven bunalımını yok etmek ve dengesizliğin seri bir biçimde yok edilerek eski alışışlıklara bir daha geri dönülmesine olanak tanımayan çağdaş ve yeni kurumsal bünyelerin meydana getirilmesi, ekonomik etkinliği oluşturacak yapısal düzenlemelerin sağlanabilmesi, makro ekonomik politikaların enflasyonu önlemede etkili biçimde kullanılmasıdır (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 58).

Bu yönde aşağıdaki amaçlar belirlenmiştir (TCMB, 2001: 12, 13);

- Programın istenen hedeflere varması ve ekonominin tekrardan düzenlenmesi mevzusunda net bir siyasi taahhüdü ve desteği içermektedir,
- Kamuda kaynak tahsisi zamanında hesap verilebilirlik ve şeffaflığın olması, rasyonel olmayan karışmaların geri dönüşü olmayacak biçimde önüne geçilmesi, iyi yönetimin ve yolsuzluğun önüne geçilmek istenmektedir,
- Tüm bu bahsedilenlerle, piyasalarda güven durumunun tekrardan meydana gelmesi hedeflenmiştir. Yeni Program'ın bu esas ilkeler çerçevesinde alt hedeflerini yazıya dökersek;
- Dalgalı kur düzeni içinde enflasyonu önlemede kararlı ve kesintisiz bir şekilde devam ettirmek,
- Bankacılık kesiminde, kamu ve TMSF yapısındaki bankalar il olarak kaplamalı ve hızlı bir tekrardan oluşturulmayı, böylelikle bankacılık sektörü ile reel kesim arasında güvenilir bir bağlantı oluşturmayı,
- Kamu finansman istikrarını bir daha sarsılmayacak bir şekilde güçleştirmeyi,
- Toplumsal mutabakata dayalı, özverinin tüm sektörlerce adil bir şekilde paylaşımı yapılmasını hedefleyen ve enflasyon hedefleri ile ahenkli bir gelirler politikası devam ettirmek,
- Tüm bahsedilenleri esneklik, saydamlık ve etkinlik ile bağlayacak yapısal öğelerin altyapısını meydana getirmeyi kendisine alt hedefler olarak belirlemiştir.

Program'ın son amacı, ekonomide devam edilebilir bir gelişme sahasını oluşturarak kaynak kullanma zamanındaki verimliliği fazlalaştırmak, dışa açık bir yaklaşımla pazar şartlarında rekabet gücünü yükseltmek ve böylelikle ekonomik büyümeyi, istihdam ve yatırımı yükselterek refah seviyesini temelli bir şekilde arttırmaktır (Karluk, 2005: 438).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nda Merkez Bankası, para politikasını meydana getirirken enflasyon hedeflemesi gerçekleştireceğini belirtmiştir. Böylelikle, oluşturacağı para arzının amaçladığı enflasyonla tutarlı olmasına çalışacaktır (Karluk, 2005: 437).

2002 yılı başlarında para politikasının geneline bağlı yaptığı açıklamada, para politikasında nihai amacın enflasyon hedeflemesine geçiş yapmak olduğunu, fakat gereken ön şartların oluşturulmadan enflasyon hedeflemesi uygulanamayacağını açıklamıştır. 2002-2005 senelerinde Merkez Bankası örtük enflasyon hedeflemesi gerçekleştirilmiştir. Bu zamanda, dalgalı kur sistemine uyum sağlanmış ve enflasyon hedeflemesi sistemine geçmek için uygun bir ortam meydana gelmesine ciddi mesafeler konulmuştur. 2006 senesiyle Merkez Bankası açık enflasyon hedeflemesi düzenine girmiştir (Günel, 2012: 405).

Tablo 6: Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Hedef Ufku ve Gerçekleşmeler

Yıllar	Hedef	Gerçekleşme
2002	35	29,7
2003	20	18,4
2004	12	9,3
2005	8	7,7
2006	5	9,7
2007	4	8,4
2008	4	10,1
2009	7,5	6,5
2010	6,5	6,4

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/>

Tablo 6'ya bakıldığında 2002-2005 seneleri arasında hedeflenen orandan daha az düzeyde yaşanan enflasyon 2006-2008 seneleri arasında hedeflenen orandan daha fazla düzeyde yaşanmıştır. Açık enflasyon hedeflemesinin gerçekleştirildiği senelerde para politikasının denetimi haricindeki etkenlere, enerji ve gıda fiyatlarının yükselişi, küresel ekonomiye bağlı belirsizliklerin yükselmesi ve 2008'de daha fazla belli hale gelen küresel kriz nedeniyle, Merkez Bankası enflasyon hedefini sağlayamaması, hedefin revize edilmesi münakaşalarını ateşlemiş ve bu vaziyet, Merkez Bankası'nı kredibilite problemini oluşturmuştur. Merkez Bankasının 2008 Nisan Enflasyon Raporu'nda, enflasyon hedefinin çapa özelliğini kaybettiğini, enerji ve gıda fiyatlarına bağlı yeni rizikoların oluşmasıyla, %4 olarak hedeflenen enflasyon hedefine varılmanın belli sürede çok güç olacağını belirterek enflasyon hedeflerinin güncellenmesini teknik bakımdan gerekli görmüştür. Merkez Bankası, hükümete, petrol ve gıda fiyatları ile küresel ekonomiye bağlı belirsizliklerin sürdürmesine ilişkin, enflasyon hedeflerinin 2009 senesi için %7,5, 2010 senesi için %6,5 olarak

belirlenmesini ve 2011 senesinin de %5,5 olarak değiştirilmesini teklif etmiştir. Hükümetin de olumlu fikir ifade etmesiyle, enflasyon hedefi kesin olarak revize edilmiştir (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 105-106).

Tablo 7: 2001-2006 Yılları Arası Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

YILI	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
2001	418 081 170	54,4	406 911 241	61,6	163 740	55,3
2002	606 217 697	45	610 773 773	50,1	236 409	44,4
2003	759 590 774	25,3	767 131 859	25,6	289 596	22,5
2004	824 902 377	8,6	878 856 359	14,6	317 004	9,5
2005	892 372 465	8,2	930 643 289	5,9	333 951	5,3
2006	978 040 222	9,6	1 017 193 114	9,3	373 056	11,7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik göstergeler 1923-2009 (2010: 554)

TÜFE yüzdesi 2004 senesinde Tablo 6'ya bakıldığında %8,6 yüzdesinde gerçekleşerek %10'un aşağısına düşmüştür. Fakat enflasyondaki azalış ve GSMH büyüme yüzdesindeki ki yükseliş işsizlik yüzdelerinin azalmasına yardımcı bulunamamıştır (Günel, 2012: 375).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

3.1. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI

Ekonomik Büyüme, bir ulusta meydana getirilen hizmet ve mal miktarının zamanla artış göstermesidir. Bu nedenle, bir ulusta reel gayri safi yurt içi hasılda zamanla devamlı artış yaşıyorsa, bu ülkede ekonomik büyüme durumu vardır. Yalnız dikkat edilmesi gerekli konular mevcuttur. Ekonomik büyümeden bahsedilebilmesi için, reel gayri safi yurtiçi hasılanın zaman içinde ve devamlı olarak artış göstermesi gereklidir. Genellikle ekonomistler, ekonomik büyümeyi senelik büyüme hızı olarak ölçümü yapılır. Bir ülkede yaşamını sürdüren insanların yaşam kalitelerinin devamlı arttırmasının tek yolu ekonomik büyümedir (Ünsal, 2005: 14,15).

İktisat kaynaklarında ekonomik büyüme, ekonomik kalkınma ve ekonomik gelişme çoğu kez aynı manaya gelmektedirler. Ancak bu kelimelerin manaları farklıdır. Aralarındaki farkı en tutarlı biçimde Alfred Amonn meydana getirmiştir. Amonn'a göre ülke ekonomisi zamanla iki tarafta değişime uğrar.

- Gövdesi ile büyür genişler; örnek olarak popülasyon yükselir, popülasyonda yaşanan artış ile beraber iş gücü artar, bununla beraber üretim etkenlerinde artışlar görünür.
- Bünye ve çatısı ile değişir; örnek olarak milli gelir içerisindeki sanayi, tarım, hizmet kesimlerinin payları değişir.

İşte ülke ekonomisinde popülasyon, toprak, işgücü ve üretim etkenlerinde ortaya çıkan yükselişlere büyüme adı verilir (Olgun, 2012: 22).

İktisadi büyüme kuramı, ticaret döngüleri ve enflasyon kuramları gibi, makroekonomik parametrelerin dinamik yollarıyla alakalı olmaktadır. Döngü kuramından ayrı olarak, büyüme kuramı yalnızca uzun dönemli eğilimleri üstünde durmaktadır. Enflasyon kuramından farklı olarak, büyüme kuramı sadece fiyat durumları üstünde durmamaktadır. Başka ekonomi sahalarında görüldüğü gibi, büyüme kuramı da “Pozitif” ve “Normatif” olarak iki durumdan meydana

gelmektedir. Pozitif büyüme kuramı dünyanın nasıl büyüdüğünü araştırırken, normatif büyüme kuramı, dünyanın nasıl büyümesi gerektiğini araştırmaktadır (Abdou Baoua, 2016: 16).

Ekonomik büyüme, bir ülkenin elinde bulundurduğu ve seneden seneye değişim yaşayan üretim kaynaklarının nitelik ve niceliğindeki artımlarla meydana gelmektedir. Zira bir ülkenin üretim kapasitesi kaynakların nitelik ve niceliğine ve eriştiği teknolojik düzeye bağlı durumdadır. Bu üretim sermaye, kaynaklar, doğal kaynaklar, teknoloji, işgücü ve bilgi birikiminden meydana gelmektedir. Büyüme uzun zamanlı bir kavram olup makroekonomik manada arz tarafınca tayin edilmektedir. Büyüme kaynaklarında büyüme hızı olarak en çok ele alınan ulusal gelir üzerindeki değişimdir. Bu nedenle büyüme hızı, üretimin bir evvelki zamana göre yüzde kaç oranında yükseldiğinin belirtisidir (Ay, 2007: 4,5).

İktisadi büyüme kuramsal olarak değişik biçimlerde ifade edilmektedir. Örnek olarak, iktisadi büyüme bir ulusun üretim imkanları eğrisi aracılığıyla belirtilebilir. Kaynakların tam ve etkili uygulanması vaziyetinde üretilebilecek mal miktarlarının maksimum bileşenlerini üretim olanakları eğrisi göstermektedir (Aykırı, 2008: 4, 5).

Bir ülkenin refah seviyesinin yükselmesi büyük oranda iktisadi büyümeye ile ilgilidir. Bu nedenle iktisadi büyüme refah seviyesiyle çok yakından ilgili olduğu için bir ülkede ekonomi politikalarını şekillendiren politikacılar, bulunan imkanlarla reel hasılayı daha çok nasıl yükseltebileceklerini göz önüne almak zorundadırlar. Bugün dünya üstünde farklı ekonomik büyüklüğü olan çok sayıda ülke vardır. Bu ülkelerin bir kesimi çok zengin, diğer kesimi çok yoksul büyük çoğunluğu da bu belirtilen iki uç nokta arasındadır. Bazı ülkeler çok seri büyüme gösterirken bazı ülkeler ya çok yavaşça veya hiç büyüme gösterememektedirler (Aykırı, 2008: 5).

İktisadi büyümeden bahsedildiğinde aklımıza ilk olarak oluşum sebebi birbirlerinden farklı iki çeşit üretim artışı gelmektedir. Bunlardan ilki, ekonomi tam istihdamdayken ekonomiye yeni üretim etkenlerinin eklenmesi veya teknolojik gelişimler neticesinde var olan üretim sığasının genişlemesine bağlı uzun ve orta vadeli üretim yükselişleridir. İkincisiyse, ekonomi eksik istihdamdayken talep yükselişi sebebiyle kapasite kullanma yüzdelerinde sağlanan yükselmeye bağlı üretim

artışlarıdır. İktisadi anlamda bu üretim yükselişlerinden birincisi tercih edilmektedir. Çünkü ekonomik büyüme temel manasını bu artış çeşidinde bulur (Berber, 2006: 3).

3.2. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİ

Büyüme mevzularıyla klasik iktisatçılar da ilgilenmişlerdir. Ancak büyüme kuramlarındaki değişimleri 1940-1960 seneleri arasındaki büyüme modelleriyle ilişkilendirebiliriz. Keynes ekonominin mekanizmasını kısa zamanda statik bir anlayışla araştırmış ve kısa zamanda tam istidama erişmenin yollarına gitmiştir. Keynes sonrasında bir takım economiciler ise ekonominin uzun zamanlı büyüme sorunları üzerinde durmuştur ve büyüme modellerini geliştirmişlerdir (Şahin, 1997: 547).

İktisadi düşünce tarihinde bir ülkenin zenginleşme yaşaması ve büyümesi üstünde duran ilk düşünce Merkantilizmdir. Dış ticarete bağlı bu öğretiyeye göre; bir milletin zenginleşmesi elinde bulundurduğu gümüş ve altın stokuyla ilgidir. Yeteri kadar gümüş ve altın stoku bulunmayan uluslar ise zenginleşmek ve büyümek için dış ticarete bulunmaktadırlar. 18. yüzyılda Fransa’da gelişme gösteren Fiyokrasi akımı ve bu akımı kabullenen economiciler ise; yaşamı, bir “doğal yasanın” düzenlediğini ve bu arada, mantıksal olarak esas politik bir durumun seyredildiğini varsaymışlardır. Merkantilizmde dış ticaretin aldığı rolü fizyokratlar tarıma göstermişlerdir. Bu durumda bir milletin refah kaynağını fizyokratlar doğa ya da toprak olarak varsaymışlardır (Kibritçioğlu, 1996: 51).

Ekonomide üretim birimlerinin hareketleri, kaynakların kullanılmasıyla ilgili tercih ettikleri, ulusal gelirin tasarrufla tüketim arası bölüşüm ve tasarruflar yatırımlara çevrilmesi başarısı iki taraflı netice oluşturmaktadır.

- En kısa zamanda ulusal hâsıla düzeyinin belli hale gelmesi,
- Uzun zamanda ise, yeni üretim kapasitesi oluşturulması ve bu kapasiteyi kullanmaktır.

Makroekonomik kuramın bir alt kolu olan büyüme kuramları bu ikinci etki üstünde olmaktadır. Özetle, yatırımların çarpan düzeneği ile ulusal hâsılayı ve istihdamı yükseltici etkisi duruk bir yaklaşımla istihdam ve ulusal gelir kuramlarında,

sığa etkisi ise etkin bir yaklaşımla büyüme kuramlarında araştırılmaktadır (Şahin, 1997: 546).

İktisadi büyüme yaklaşımlarını; Klasik Ekonomik Büyüme Modeli, Marksist Ekonomik Büyüme Modeli, Joseph Schumpeter Ekonomik Büyüme Modeli, Keynes'in İktisadi Büyüme Modeli, Harrod-Domar İktisadi Büyüme Modeli, Neoklasik İktisadi Büyüme Modeli ve İçsel İktisadi Büyüme Modeli olarak yedi başlık içerisinde incelemesinin uygun olacağı düşünülmüştür (Olgun, 2012: 25, 26).

Tablo 8. Başlıca Büyüme Teorileri ve Özellikleri

Büyüme Teorisi	Büyümenin Kaynağı	Büyümenin Özelliği
Klasik Büyüme Teorileri A.Smith(1776) ----- David Ricardo(1817)----- T.R.Malthus(1799)-----	İşbölümü Artık Kıymetin Yatırıma Dönüşmesi Artık Kıymetin Yatırıma Dönüşmesi	Sınırlı Büyüme Tarımda Azalan Verimler kanunu ve Sınırlı Büyüme Nüfus Kanunu nedeniyle Sınırlı Büyüme
Karl Marx(1867)	Sermaye birikimi	Kapitalist Süreçte Kar Oranının Düşmesi nedeniyle, Sınırlı Büyüme
J.A.Schumpeter(1911–1939)	Yenilikler Demeti	Kararsız Büyüme, Kararsız Denge
Post-Keynesyen Büyüme Modeli R.Harrod(1939) E.Domar(1946)	Tasarruf ve Yenilikler	Kararsız Denge
Neoklasik Büyüme Modeli (Dışsal Büyüme Modeli) R. Solow (1956)	Nüfus ve teknolojik gelişme “dışsal”	Teknolojik gelişmenin yokluğu sebebiyle geçici büyüme
Roma Kulübü Modelleri Meadows (1972)	Doğal Kaynaklar	Nüfus Patlaması, çevre kirliliği ve enerji tüketimi sebebiyle sonlu büyüme
Yeni Büyüme Teorileri (İçsel Büyüme Teorileri) P.Romer(1986), R.Lukas(1998), R.Barro(1990),	Fiziki-Beşeri Sermaye, Teknoloji, Ar-Ge, Artan Getiri, Dışsallıklar	Büyümenin içsel olması, devletin yenilenmesi, tarihsel geçmişe dikkat edilmesi

Kaynak: Aykırı, 2008: 12

3.2.1. Klasik Büyüme Modeli

Klasik büyüme modeli, ilk düzenli büyüme modeli olmasından ötürü oldukça önemlidir. Geniş manada klasik ekonomiyi ortaya çıkaran esas öğelerin teknik değişmeler ile sanayileşme olduğu kabul görmektedir. Klasik ekonomi bir bakımdan da büyüme ekonomisi gibi de görülmektedir. Zira klasiklerden bu zamana günümüzün

büyüme teorilerine kadar başka bir büyüme modeli ortaya çıkartılamamıştır (Berber, 2006: 57).

Adam SMITH, Thomas MALTHUS, David RICARDO gibi klasik düşünürlerin klasik büyüme modelleri görüşlerinin yansımasıdır. Bunun beraberinde Ricardo, kurama özellikle ilk aşamada en ciddi yararı gerçekleştirmiş olduğundan, klasik büyüme modeli Ricardo Modeli başlığında kalmıştır. Ricardo Modeli'nin arka kısmında İngiltere'nin 19. yüzyıldaki şartları ve sorunları bulunmaktadır (Parasız, 2003: 77).

Ricardo Büyüme Teorisinin, aynı zamanda da bir makroekonomik gelir dağılımı teorisinin iki unsuru vardır. İlk unsur, toprak sahiplerinin toplam hasıladan aldıkları oranın belirtilmesine yarar sağlar. İkinci unsur toplam hasıladan geri kalan kesimin kar ve ücret olarak nasıl dağıtımının yapılacağı açıklanır. Büyüme engelleyip ekonomiyi resesyona uğratacak düzen, toplum içerisindeki üç kesimin (emekçi, girişimci, toprak sahibi) gelirden aldıkları payların farklılığıdır. Fakat, Ricardo Modelinin esas hipotezleri büyüme tecrübeleriyle uyuşmamaktadır (Aykırı, 2008: 13).

Klasik modele göre; fazla tasarruf fazla yatırıma, artan yatırımlar ise artan büyümeye öncü olurlar. Klasik modelde yatırım-tasarruf denkliğinden yola çıkarak, tasarrufların düşmesi yatırımların düşmesine yol açmakta, bu durum neticesinde büyüme hızı aşağı çekilmektedir ya da tasarrufların artış göstermesi yatırımlarda artışa yol açmakta ve böylesi durumdan büyüme hızının yükselmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durum aynı zamanda Malthus'un nüfus kuramında nüfusa bağlı olup, nüfusun yükselme hızının çok fazla olmasında kişi başına düşen gelirin düşmesi nedeniyle, uygulanacak tasarrufların düşmesi durumu olacak, bu durumsa büyüme hızının düşmesi anlamına gelecektir (Göktaş Yılmaz, 2005: 65).

Klasik modelin hipotezleri (azalan verimler kanununun geçerli olması, teknik gelişim hızının az olması, Malthus'un nüfus kanunu), çağımız gelişme yaşamış ülkelerinin 19.yüzyıl'daki gelişim aşamalarında fiili olarak gerçekleşme göstermemiştir. Başkaca bu ülkelerde nüfusta yükselmeler olmuştur (Berber, 2006: 68).

Klasik büyüme teorisi aşağıdaki varsayımlara dayanmaktadır;

- Kar, sermaye birikimini uyaran mühim etkindir. Sanayi devriminin ilk zamanlarda kar fazlalığından tasarruf yükselişi ve sermaye birikimi seridir.
- Teknik ilerleme sanayi kısmında seridir. Emeğin marjinal ürün eğrisi yükselen bir işlevidir.
- Tarım kısmında teknik ilerleme hızı oldukça azdır. Toprak miktarında veri olması nedeniyle bu kısımda azalan verim durumu vardır. Sanayi kısmındaki teknik ilerlemeler ve yükselen prodüktive, tarım kısmındaki azalan verim durumunun üzerinden gelemediğinden ekonominin tamamı için azalan verimler kanunu vardır.
- Üretim işlevi veridir. Malthus'un nüfus modeline göre ücret düzeyi kısa zamanda emek talebine ve arzına bağlı olarak değişim gösterse dahi uzun vadede en az ücret seviyesinde izleyecektir.
- Ekonomide sürekli tam istihdam durumu ve tam rekabet şartları vardır (Alkin, 1975: 46-47).

Klasik büyüme teorisi çağımızın gelişmiş ülkelerinin gelişmesini belirtememektedir. Bu model, çağımızdaki az gelişmiş ulusların gelişmesine yeteri kadar faydalı olacak özellikleri yoktu. Zira modelin dayandığı hipotezler gerçeğe ve geçirilen büyüme deneyimlerine uyum sağlamamaktadır. Örnek olarak ekonomilerin devamlı olarak tam rekabet ve tam istihdam koşullarında çalışması imkan dahilinde değildir. Başkaca Maltus'un nüfus teorisi de git gide önemini yitirmiştir. Fakat model, ilk kez ortaya çıkan ve düzenli bir model olduğundan önem arz etmektedir (Acar, 2002: 65, 66).

3.2.2. Marksist Ekonomik Büyüme Modeli

Karl Marks sosyalist büyüme teorisinin meydana getirilmesinde büyük payı vardır (Acar, 1998: 29).

Marksist büyüme modeli, kapitalizmin iç paradokslarının, resesyona yer vermeksizin devamlı büyüme olduğunu gösterir; dinamik büyüme aşamasında iç paradoksların git gide şiddetli hale gelerek, düzeni "patlayıcı" bir nitelik verdiğini öne sürer (Kazgan, 2000: 319).

Klasik economiciler nasıl sermaye birikimini ekonomik büyümenin esas etkeni olarak kabul etmişlerse, sosyalist düzendeki sermaye birikimi de aynı biçimde önem arz etmektedir. Sosyalist teoriye göre, kapitalist teoride üretim tekrardan üretimi de kapsamaktadır. Bu anlamda, artık değer sağlamak için kullanılan sermaye yeniden aynı maksada dönük olarak kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle kapitalist düzende birikim, artık değerın kapitale dönüşümünden oluşmaktadır. Diğer yandan, sermaye birikimiyle beraber sermaye kapital yükseldikçe, emek daha fazla sermayeyle olmakta, bu ise emeğin veriminin artmasına sebeptir (Olgun, 2012: 31).

- Büyüme belirleyen oranlar: Marks'ın büyüme teorisinde üç oran vardır:

a - Artı değer oranı $a = S/V$

b - Kâr oranı $k = S/(C+V)$

c - Sermayenin organik bileşimi $b = C/V$

S = Artı değeri

C = Sabit sermaye

V = Değişir sermaye oranını gösterir.

Zamanla rekabet sebebiyle sermayenin organik bileşimi (c/v) yükselecek ve artık değer (s/v) sabitliğinden kar oranı düşüş eğilimine girecektir. Kâr oranı sıfır olduğundan artık yeni yatırımlar yapılmayacak, bu sebeple “efektif talep” düşeceğindeniktisadi buhran kaçınılmazdır (Gürak, 2006: 79).

Karl Marks, üretimde uygulanan fiziki araç gereç, hammadde ve aletlerden meydana gelen *sabit sermaye* ve üretim zamanında işçilere ödenen toplam ücretlerden meydana gelen *değişken sermaye* kavramları kullanarak kâr teorisi açıklanmıştır. Aynı durumda, artı değer oranı, kar payı sermayenin organik bileşimi, malın değeri, fiyat gibi kavramlar kâr teorisinde ele alınmıştır. Marks, kapitalist üreticinin sermaye birikiminde olmasının bir yeğleme olmadığını, kapitalist üreticiler arasındaki bir rekabet olduğuna vurgu yapmıştır. Bu üreticiler rekabet ortamındaki yerini korumak için karlarını yeniden yükseltecek yatırımlarda bulunarak büyüme politikasını tercih etmelidirler. Tüm üreticiler aynı durumda olursa, sermayenin organik bileşiminin yükselmesine sebeptir. Fakat daha fazla sermayenin kullanılması durumunda, kârlar düşer. Bu sistem neticesinde Kâr oranlarının düşmesine azalan kâr oranı yasası adı

verilmektedir. Marx, kapitalistin sermaye birikmesi ve rekabetin yok olması zaman zaman tekelleşmeye neden olacağına vurgu yapmıştır. Üretim zamanında emek düşerse ve işsizlik yükselirse, uzun dönem talebin yetersiz kalması sebebiyle ekonomik bunalımlar meydana gelerek kapitalist düzeninin çöküşüne sebep olur. Karl Marx'ın kapitalist ekonomilerin büyümesiyle ilgili fikirleri çağımız gelişmiş ekonomilerin büyümesini birebir belirtmemiştir. Çağımızdaki gelişmiş ekonomilerde işçi ücretleri düşmediği durumda refah yükselmiştir. Marx'ın rekabeti yok ederek tekelleşmeye gitme fikri de çağımız gelişmiş ülkelerde değişerek kabul edilmiştir (Günsoy, 2013: 66, 70).

3.2.3. Joseph Schumpeter Ekonomik Büyüme Modeli

Schumpeter, hem toplumların gelişmesinin hem de ekonomik sansasyonların açıklamasında girişimcinin yenilik ve rollerini ön planda tutmuştur (Hiç, 1976: 52).

Joseph Schumpeter, Neoklasik dengeli büyüme yaklaşımının aksine, kapitalist düzeni durgun halde dengeye geri gelmeyen bir evrimsel süreç içerisinde tetkik etmiştir. Schumpeter kapitalist ekonomiyi, bitmeyen bir “yaratıcı yıkım” süreci olarak adlandırmaktadır (Aykırı, 2008: 15).

Schumpeter'e göre ilk olarak ekonomi durgun bir haldedir. Faiz ve karın çok az görüldüğü bu noktada girişimci yeni bir üretim yöntemi ya da yeni bir ürün bularak iktisatta bir etki ortaya çıkarır. Yeniliklerin uygulanması için uygulanan yatırımların etkileri farklı zamanlarda meydana gelmekte ve kapitalist düzenin gelişmesini sağlayan sansasyonlara neden olmaktadır (Acar, 2002: 73, 74).

J. Schumpeter, Marx görüşlerinin tersine, kapitalist düzenin dinamizminin gereği, düzenin sürekli gelişme göstereceğini savunmuştur. Kapitalist düzenin bu yol ile sağlayacağı hasıla, ülkenin tüm fertlerinin refahlarının yükselmesi neticesini ortaya çıkaracaktır. Bu refah yükselişi kapitalist düzenin sonu olacaktır. Schumpeter'e göre kapitalist düzenin çözüme kavuşması, ekonomik krizlerle değil de, asıl düzenin getireceği refah yükselişinde dolayı olacaktır. Refah seviyesi yükselmiş olan işçilerin ve liberal bir ortamda yetişen aydınların maddi açıdan istediklerini bulmalarına rağmen, düzene olan manevi tatminsizlikleri yükselecektir (Turan, 1987: 97).

İşçiler refaha ulaşmış olmakla birlikte kapitalistlere karşı birer rakip gibi davranmayı sürdürecektir. Başka bir yandan liberal bir ortamda yetişen aydınlarında kapitalist düzene karşı devam ettirdikleri eleştiriler girişimcilerin ve sermayedarların zedelenmesine sebep olacak, neticede ise kapitalizm Marx'ın belirttiği gibi bir ihtilale gerek olmaksızın terk edilerek yerini sosyalizme devredecektir (Acar, 2002: 75).

3.2.4. Keynes'in Ekonomik Büyüme Modeli

Klasik düzenin otomatik dengelerinden Birinci Dünya Savaşının başlarına kadar şüphe olmamıştır. Bunun sebebi kısa zamanlı buhranlar ya Say'ın arz-talep ahenszlikleri ile ya da konjonktür sansasyonlarıyla açıklaması yapıyordu. Ancak Birinci Dünya Savaşını seyreden zamanda bilhassa 1929'da başlayan büyük dünya buhranının etkisiyle, gelişmiş batı ülkelerinde devamlı ve yaygın bir nitelik alan işsizlik ile otomatik tam istihdam fikrini bağdaştırmanın bundan sonra imkanı yoktur (Aklin, 1981: 69).

Keynes, ekonomilerin durgunluğunu yok etmenin çaresinin talebin genişlemesine yönelik olduğunu bildirmiştir. Özetle, genişleme gösteren talep stokları tüketen tükenen stoklar yatırımlara özendirilecek, yükselen yatırımlar büyümeye hız kazandıracak ve böylelikle eksik istihdam istikrarından tam istihdam istikrarına doğru ilerlemeye bağlanacaktır (Acar, 2002: 78).

Bu sürecin mekanizması, otonom yatırımlarda ortaya çıkan bir artışın geliri, bir katsayı (çarpan katsayısı) ile çarpıyormuş gibi yükselteceği düşüncesine bağlıdır. Gelir yükselişi ΔY , yatırım yükselişi ΔI , çarpan katsayısı k ile belirtirsek;

$$\Delta Y = \Delta I \times k$$

Olarak bilinen basit çarpan modeli meydana gelir. Buradan beliren netice, Keynes yatırım yükselişinin geliri ne ölçüde yükselteceği ile ilgilendiğidir (Berber, 2006: 106).

Keynes 1929 ekonomik buhranı ile meydana gelen resesyondan büyümeye geçişi belirtilmek istenmiştir. Bunalımın sebebini talep eksikliği olarak gören Keynes, çözüm yolu olarak devletin iktisadi yaşama müdahalede bulunarak otonom yatırımlarla toplam talebi gayretlendirmesi gerekliliğini bildirmiştir. Keynes'e göre;

devletin otonom olarak gerçekleştireceği yatırımlar çarpan etkisiyle geliri yükseltecek, gelirler talebi yükseltecek, taleple yatırımları yükselterek iktisadın resesyondan kurtulmasına sebep olur (Tüylüoğlu, 1995: 19).

3.2.5. Harrod-Domar Ekonomik Büyüme Modeli

Keynes'in genel kuramda sermaye birikimini ve bu nedenle ekonomik büyümeyi bütünüyle ihmal eden statik çözümlene gelişmesiyle, bu Genel Teori'nin basımından bir yıl sonra, Keynes'in "Bay Keynes ve Geleneksel Teori" başlıklı makalesi, Roy F. Harrod (1937) aracılığıyla eleştiriye uğramıştır. Keynes'in göz önünde bulundurduğu yatırımların gelir yükseltici etkisini, Harrod ve Domar (1946), uzun zamanlı ve etkin bir durum belirterek tetkik etmişlerdir. Domar'a göre istikrarlı büyüebilmek için her zaman bir önceki yapılan yatırımdan daha fazlası olmalıdır. Domar büyüme teorisinin talep yönü, Keynes'in çarpan katsayısından hareketle belirir. Harrod ise yatırımların gelir yükselişine bağlı olarak hangi oranda değişim göstereceği mevzusu üzerine eğilimde bulunmuştur. Harrod büyüme teorisi belli bir hızlandırma katsayısı ile çalışır. Harrod-Domar teorisi, sermaye hâsıla payının sabit olduğu hipotezi üstüne kurumuştur. Ayrıca bu teoride, sermaye stokunda ortaya çıkan yükseliş yatırıma eşit olduğu varsayımı yapılmıştır (Abdou Baoua, 2016: 25, 26).

Modele göre, devletin maliye politikası araçları ile ekonomiye müdahalede ederek, istenen büyüme hızını uygulayabilir ya da uzun dönem büyüme ortaya çıkabilecek sapmaları yok edebilir. Böylelikle, kamu tasarruflarını arttırmak, özel yatırımları özendirmek, iktisadi kalkınmadan ortaya çıkan ve ekonomik kalkınmayı zedeleyebilecek istikrarsızlığın üstesinden gelmek imkan dahilinde olacaktır (Ay, 2007: 10, 11).

Modelin büyüme hızını belirleyen üç oran vardır. Bunlar fiili büyüme oranı, gerekli büyüme oranı, tabii büyüme oranıdır.

Fiili büyüme oranı; iktisatta fiilen meydana gelen büyüme oranıdır. Gerekli büyüme oranı da sahip olunan sermaye stokunun tümünün kullanılması imkan dahilinde olan büyüme oranıdır (Şahin, 1997: 551).

Ekonomide fiili büyüme oranı ile gerekli büyüme oranı birbirlerine denk olması gerekli değildir. Bu eşitsizlik meydana geldiği zaman ekonomide hareketlenme ya da durağanlaşma olur (Unay, 1997: 486).

Üçüncü büyüme oranı da tabii büyüme oranıdır. Tabii büyüme oranı da doğal kaynaklar, işgücü, sermaye, teknolojik düzey gibi etkenlerin imkanı ölçüsündeki büyüme oranıdır (Acar, 2002: 87).

Şayet milli gelirin yükseliş hızı emek talebinin yükselme hızına denk olursa emek piyasasında istikrar olabilecektir. Domar'ın bildirdiği gibi, ekonominin gereken oranda büyümemesi işsizlik ve boş kapasiteyi meydana getirir. Şayet ekonomide gereken büyüme hızı, tabii büyüme hızına denkse; yatırımlar, milli gelir ve emek arzı aynı hızla artıyor manasına gelir (Unay, 1997: 486).

3.2.6. Neoklasik Ekonomik Büyüme Modeli

Neo-klasik düşünce yönünde birçok büyüme teorisi ortaya çıkmıştır. Fakat bunlar arasında kaynaklarda kabul edilen ana kuram 1956 senesinde R. Solow aracılığıyla ortaya çıkan “İktisadi Büyüme Teorilerine Bir Katkı” adlı çalışmadır. Solow'un bu çalışması, ekonomik büyüme sürecinin daha iyi anlaşılması mevzusuna önemli yardımlar yapmıştır ve Solow bu çalışmasıyla 1987 senesinde Nobel Ekonomi Ödülünün sahibi olmuştur (Berber, 2006: 141).

Neo-klasik (Solowyan) büyüme modeli, Harrod-Domar teorisinin tersine devam etmesi zor bıçak-sırtı denge koşullarından bağımsız, devletin karışması gerekmeksizin ve emek etkenini içselleştiren istikrarlı bir büyümeyi hedeflenmiştir. Solow'un tek kesimli standart neo-klasik ekonomik büyüme modelinin esas hipotezleri; ölçeğe göre getirilerin sabitliği, sermayenin marjinal verimliliğinin düştüğü, teknolojinin dışsal olarak belirtildiği, etkenler arası ikamenin imkan dahilinde olduğu ve bağımsız bir etkeninin olmadığı (tasarruf-yatırım eşitliğinin sağlanması) hipotezleridir (Kibritçioğlu, 1998: 8).

Neo-klasik modelde teknoloji, ekonomik bakımdan bir “kara kutu” olarak benzetilmiş; diğer bir ifadeyle teknolojik gelişmenin tümü, mühendislik biliminin bir alt disiplini olarak kabul görerek ekonomistlerin ilgisinden uzak kalmıştır. Bu durumuyla teknolojik ilerleme dışsal gelişmelere bağlı bir olgu haline indirgenmiştir.

Solow modeli biri sermaye birikimi, öbürü de üretim etkeni olarak iki denklem içerisinde meydana gelmektedir. Üretim etkeni genel anlamda, girdilerle çıktı seviyesi arasındaki bağlantının matematiksel olarak gösteriminden meydana gelmektedir (Aykırı, 2008: 19).

Standart neo-klasik büyüme teorisinin özetlenen hipotezler çerçevesinde Cobb-Douglas çeşidi bir makroekonomik üretim etkeni katkısıyla, uzun dönemde durgun hal büyümenin “sıfır” olduğu neticesine erişmekte; diğer bir ifadeyle, hükümet politikalarının uzun zamanlı ekonomik büyüme üstündeki etkisi düşük olmaktadır. Model; kamu yatırımlarının, kişi başına düşen gelir ve kişi başına düşen sermaye seviyelerine etki ettiğini, ama reel hasılanın uzun dönemli büyüme oranına etki etmediğini gösterir. Bu halde meydana gelecek dışsal bir teknolojik ilerleme ise, sermayenin marjinal verimliliğindeki düşmelerin ekonomik büyüme üstündeki olumsuz etkisini kısmi olarak telafi eder ve bu kaçınılmaz düşüşleri erteleyebilir (Kibritçioğlu, 1998: 8).

Özet olarak, Solow modeli, uluslar arasındaki zenginliklerin farklılaşmasının sebebi olarak, yatırım oranındaki, nüfus yükselişindeki ve teknolojik ilerlemelerdeki farklılıkları belirtmektedir. Bu duruma bakılarak, zengin uluslar daha çok yatırımda bulunan, daha az nüfus yükseliş hızı olan ve seri teknolojik ilerleme sebebiyle işgücü verimliliğini daha çok yükselten uluslar olmasıyla zenginleşme göstermektedirler. Zira teknolojik ilerleme, sermayenin marjinal ürünündeki düşmeyi yok etmekte ve uzun zamanda uluslar teknolojik ilerleme payındaki kişi başına düşen iktisadi büyüme göstermektedir. Aynı zamanda model, azalan verimler kanunu gereğince zengin ulusların zaman zaman durgun halde olacağı ve onların büyüme rotasını izleyen yoksul ulusların onları yakalayacağını öne sürmektedir (Saraç, 2009: 30, 31).

İstenilenin tersine yaklaşma varsayımının öngörülerini gerçekleştirme göstermemiştir. Teknolojinin sabit ve dışsal olduğu hipotezinin gerçek olmadığı anlaşılmıştır. Hakikatte yalnızca şartlı bir yaklaşma meydana gelmektedir. Şöyle ki, birey başına reel gelir seviyelerinin milletlerarası seviyedeki yaklaşması yalnız benzeri kurumsal şartlara mevcut ülke grupları içerisinde olmaktadır. Zira bu süre içerisinde, zengin uluslardan yoksul uluslara uygulanacak sermaye aktarımlarının yakınlştırıcı tesiri, gelişmiş uluslardaki teknolojik ilerlemeler aracılığıyla bütünüyle yok edilebilmektedir. Bu sebeple, iktisadi büyüme sürelerinin anlaşılmasında ciddi bir

mühimi olan teknolojik ilerlemenin, dışsal olmaktan çıkarak mevzu yakından araştırılması durumunu almıştır (Kibritçioğlu, 1998: 215).

3.2.7. İçsel Ekonomik Büyüme Modeli

Solow modeli iktisadi büyümenin nasıl gerçekleştiğine bütünüyle açıklık getirememektedir. Modelin bu eksik yanı, iktisadi büyümenin nasıl gerçekleştiği ve ekonomik büyümeye tesir eden politikaların ne olduğunu açıklamayı hedefleyen yeni bir yaklaşımın meydana gelmesine neden olmuştur yol (Ünsal, 2005: 594).

Ekonomik büyümeyi Solow'un belirttiği biçimde, düzenin dışarısında belirtilen etkenlerle açıklayan yaklaşımın yerini, iktisadi büyümeye tesir eden bütün etkenlerin; ar-ge, bilgi, finansal yenilikler, teknolojik değişmeler, devletin yeni rolü ve piyasa bünyeleri gibi birden fazla parametrenin düzenin kendi içerisinde olduğunu öne çıkaran yaklaşımlar almıştır. Yeni büyüme teorileri olarak ta bilinen içsel büyüme modellerinin savunucuları; Paul M. Romer, Robert E. Lucas ve Robert J. Barro biçiminde sıralayabiliriz (Berber, 2006: 170).

İçsel ekonomik büyüme modelinin varsayımları:

- İktisadi büyüme, düzenin içerisinde aranmalıdır ve düzene dışarıdan tesir eden dışsal bir etken yoktur.
- Teknolojik ilerleme içseldir ve iktisadi kararlar tesirinde kalır.
- Azalan verimlere bağlı üretim etkeni yerine, artan verimlere bağlı üretim etkeni ele alınmaktadır.
- İçsel büyüme teorisi tam yakınlaşma varsayımını kabul etmemektedir. Az gelişmiş ulusların, gelişmiş uluslarla olan gelir farklılığının yükselmesi için gereken önlemleri alması gerektiğine vurgu yapar.
- Sağlık, eğitim, kamu politikası ve yatırım gibi etkenler, uzun zamanda iktisadi büyümeye yarar sağlamaktadır.
- Optimal büyümeye erişebilmek amacıyla, devletin ekonomiye karışması gereklidir.
- Bilgi, herkesin erişebildiği kamusal maldır, bilginin kullanılmasında her hangi bir bireyin dışlanması durumu yoktur.

- Teknolojik ilerleme neticesinde meydana gelen bilgiden, başka ekonomik birimlerim ne kadar fayda sağladığı önemlidir.
- Biriken sermaye etkeni, zamanla içsel olarak artmakta ve sermaye etkeninin marjinal verimliliği zamanla artış göstermektedir (Olgun, 2012: 41, 42).

İçsel büyüme teorileri büyümeyi dışsal olmaktan uzaklaştırmış, üretim çoğaltılmasında itici güç rolü üstlenen etkenlerin tanımını yapmış, içsel hale getirmiş ve birikim aşamalarını incelemeye almıştır. Daha evvelki modellerde çok fazla dikkat edilmeyen beşeri sermaye, AR-GE hareketleri ve kamu politikaları gibi öğeler bu modellerle öne çıkmıştır (Berber, 2006: 184).

Neticede, talep ve arz istikrarsızlığı veya parasal sebeplere bağlı fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen yüksek ve devamlı yükselişler, sosyal, iktisadi ve siyasi istikrar üstünde mühim tesirler yaratmaktadır. Bu nedenle, enflasyonun makul seviyelerde olması, ekonomik dengenin kurulması bakımından esas koşul olarak kabul görmektedir. Bahsedilen yaklaşımın esasında ise ekonomi politikasının birincil amacı olan üretim seviyesinin yükseltilmesi ve sosyal refah düzeyinin arttırılmasıyla artan enflasyon arasında karşıt taraflı bir bağlantının var olduğuna müteveccih kabuller var olmaktadır. Fakat üretim seviyesi ve üretim seviyesindeki yükselme niceliği ile enflasyon niceliği arasında kabul gördüğü üzere bir bağlantının olup olmadığı, makroekonomik anlamda en çok konu olan ve münakaşa edilen mevzular içerisinde olmuştur (Saraç, 2009: 33).

3.3. EKONOMİK BÜYÜME ORANI VE ÖLÇÜMÜ

İktisadi büyüklük, bir iktisatta bir evvelki seneye göre gerçekleşen gelir yükseliş niceliğidir. Büyüme oranı, gayri safi milli hasıla büyüklükleri dikkat edilerek ölçümü yapılmaktadır. Bir ulusta birey başına düşen milli gelir miktarları, o ulusta hayatını sürdüren kişilerin refah seviyelerini belirtmekte daha çok tayin edici bir etken olarak kabul görmektedir. Bu nedenle bir ulusun temel hedefi, yalnızca ekonominin ilerlemesini değil, en mühimi kişilere yani birey başına düşen maddi refah seviyelerini arttırmalıdır(Aykırı, 2008: 9).

İktisadi büyüklük, gayri safi yurtiçi hasılda gerçekleşen yükselişin temel seneye bölünüp 100 ile çarpılmasından meydana gelir. Bunu formülle gösterecek olursak;

$$g = \frac{GSYİH_t - GSYİH_{t-1}}{GSYİH_{t-1}} \times 100$$

GSYİH t; içerisinde olunan senenin gayrisafı yurt içi hasılası.

GSYİH t-1; bir evvelki senenin gayrisafı yurt içi hasılası. (Çiftçi, 2015: 6).

Yatırım harcamaları, tüketim harcamaları, stok yükselişleri ve ihracat ithalat farkı gayri safi yurtiçi hasılayı meydana getiren harcamalardır (Akyıldız, 2006: 66).

Toplumsal refah seviyesinin ölçümünü yapma da kişi başına düşen yükselişlerin ele alınması daha tesirlidir. Zira kişi başına düşen gelir, toplam gelirin popülasyona bölünerek elde edilmesinden ötürü, o ulusta hayatını sürdüren kişilerin toplam gelir büyüklüğünden ne kadar oran elde ettiğini belirtir. Kişi başına düşen gelir oranı da gelir dağılımının en mühim işaretidir (Atılğan, 2004: 28).

3.3.1. Milli Gelir Tahmin Yöntemleri

Milli gelirin hesaplanmasına genel anlamda üç metot uygulanmaktadır. Bu uygulanan metotlar genel anlamda bir arada hesabı yapılmaktadır. Bu metotlar;

- Üretim Yöntemi
- Gelir Yöntemi
- Harcamalar Yöntemi olarak isimlenmektedir

Üretim metodu milli gelirin oluşturulması, gelir metodu paylaşılması, harcama metodu ise kullanılması olarak isimlendirilmektedir. Esas manasıyla; milli gelir hesaplanma metotlarına göre şu biçimde belirtilmektedir. Milli gelirin bir ulusta genel manada bir senede üretilen nihai hizmet ve malların toplamı üretim açısından manasıdır. Eş zamanda üretime eklenen etken sahiplerinin sağladıkları gelirler toplamı gelir açısından manası, bir ulusun mal varlığı aynı olmak koşuluyla, harcamasını yapabileceği hizmetler ve mallar toplamı ise harcamalar açısından ulusal gelir açıklamasını yapmaktadır (Kurnaz, 2009; 35).

3.3.2. Cari ve Sabit Fiyatlarla Milli Gelir

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), milli gelirin Türkiye’de resmi olarak hesaplanmasında yetkili mercidir. Türkiye İstatistik Kurumu her üç metoda göre de milli gelir hesabı yapmaktadır. Milli gelir hesaplanırken, hesaplanan senenin fiyatları temel kullanılmasına cari fiyatlarla milli gelir hesabı adı verilmektedir (Kurnaz, 2009: 36).

Cari fiyatlarla milli gelir büyüme niceliğinde yanılma oranının fazla olması sebebiyle reel manada iktisadi büyümeyi gözlemek amacıyla belli fiyatlarla hesabı yapılmış ulusal gelir değerine bakılmalıdır. Sabit fiyatlarla ulusal gelir hesabı yapılırken, her ürün için belli bir senenin fiyatı ile her kesimde gerçekleşen katma değer hesaplanarak toplanması yapılır. Sonunda kesim verileri toplanarak, belirlenen senenin fiyatlarıyla milli gelir değeri ortaya çıkar (Eren, 2002: 295).

Belli fiyatlarla gayri safi milli hasıla değerini bulmak için gereken formül şöyledir; (Kurnaz, 2009: 37).

$$\text{Sabit Fiyatlarla GSMH} = \frac{\text{Cari Fiyatlarla GSMH}}{\text{Milli Gelir Deflatörü}} \times 100$$

3.3.3. Ölçümlerde Olası Belirsizlikler

Ölçümlerde iki etken belirsizliğe sebeptir:

- Verilerin Kalitesi: Milli muhasebe çalışmalarının başlamasıyla ilk zamandan itibaren verilerin niteliğinin sorgulaması yapılırken bugünse uygulamacıların yaşadıkları reel değerlendirme zorlukları iki grup içerisinde gösterilir. Bunlardan birincisi sayımlardan ve anketlerden meydana gelen enformasyonun çok olmaması ve mantık aracılığıyla verilerin toplanması, ötekiyse kendi aralarında mutlak olarak insicamlı olmayan bu verilerin türlü ayarlamalar, donelerin düzene koyulması, tekrardan açıklanmasından sonra önceki bilgilerin değişimidir.
- İşaretlerin seçimi, istatistiksel bilgi sağlama zorluklarla beraber bir takım işaretlerin manasında üstünde de durulmalıdır.

Silahlanma, endüstrileşmenin oluşturduğu çevre kirlenmesiyle mücadele harcamaları gibi mevzular örnek verilerek gayri safi yurt içi hâsılanın içeriği münakaşalarının neticesi büyüme de tesir edecektir (Parasız, 2003: 205).

3.3.4. Ekonomik Analizlerde Zaman

Zaman kavramıyla beraber büyümenin içerisinde bulunduğu ekonomik analizlerde iki ayrı yol seyredilebilir.

Takvim zamanı: Gözleme bağlı takvim süresinin esas tutulması doğal olması beraberinde yetersiz kalmaktadır. Zira zamanın dönemlere bölünmesi incelenen olguların zaman ritimlerine sistemli biçimde uyumsuzdur. Neden ve tesirleri kurmak için iki veri setinin hareketleri arasında belirli benzerliği göstermek yetersizdir. Yalnızca kronolojiye sıkıca bağlanması hesapları bozmanın beraberinde sebep sonuç bağlantılarını meydana getirecek bir neticeye erişmeyi de etkiler (Kurnaz, 2009: 38).

3.4. İKTİSAT YAZININDA BÜYÜME VE ENFLASYON İLİŞKİSİ

Makroekonomik problemlerin ilki enflasyon ile büyüme arasındaki etkileşimi anlamaktır. Enflasyonun büyüme üstünde tesirinin varlığı uzun zamanlardan bu yana ekonomi edebiyatında tartışma konusudur. Bu münakaşaların içeriği dünya ekonomisinin içerisinde olduğu zamana bağlı olarak değişim göstermiştir. Hem gelişmiş ülkelerde ve hem de gelişme gösteren ülkelerde Keynesçi politikalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında yoğun olarak gündemde olmuş, toplam talebi yükselten politikalar neticesi üretim yükselişinin yanı sıra enflasyonda da yükselmeler görülmüştür. Bu zamanda enflasyon problem görülmemiş, hatta enflasyonun ekonomik büyümeye pozitif tesir ettiğine dair tezler ortaya atılmıştır. Fakat 1970'lerde pek çok ulusta yüksek enflasyon nicelikleri sürerken büyüme niceliklerinin aşağı çekilmesi beraberinde, enflasyonun büyümeyi olumlu açıdan tesir ettiği biçimindeki tezler tartışılmıştır. 1980'lerde bilhassa Latin Amerika ülkelerinde görülen yüksek veya hiperenflasyonlar, bu ekonomilerde dengesizliği yükeltmiştir ve ulusların gelişimine negatif tesir etmiştir. Bu gelişmeler, enflasyonun büyümeye pozitif açıdan tesir ettiği yönündeki tezlerin meydana gelmesine ve güçlenmesine sebeptir (TCMB, 1999: 2).

Enflasyonun ekonomi üstündeki tesiri hem mühim hem de münakaşalı ve kompleks bir mevzudur. Mühim olmasının nedeni, sistemli bir şekilde enflasyonun reel tesirleri var olması nedeniyle devletin para politikası yoluyla iktisadi performansı tesir edebilmesidir. Enflasyonun iktisadi büyümeyi nasıl ya da hangi açıdan tesir edeceğine dair çok az teori vardır. Bu da mevzuyu kompleks ve münakaşalı yapmaktadır. Ampirik literatürün önemli kısmı, enflasyonun büyüme üstündeki olumsuz tesirinin araştırmasını yaparken, iktisat kuramı içerisinde birtakım yaklaşımlar da, enflasyonun büyüme üstünde etkisi olmadığını veya büyümeyi olumlu açıdan tesir ettiğini öngörmektedir (Çiftçi, 2015: 101).

II. Dünya Savaşından 1970 senesine kadar, enflasyon mühim bir sorun olarak varsayılmamış, hatta dönem içerisinde enflasyonun iktisadi büyümeye olumlu açıdan yararı olacağı tezi yaygın kabul edilen bir iddiadır. 1970'lerin ortalarına kadar büyümeyle enflasyon arasında bağlantıya yönelik ampirik delillerin olmayışı da bu iddiayı güçlü kılmıştır. Fakat 1970'lerde birçok ulusta görülen artan enflasyon zamanları ve 1980'li senelerde artan enflasyonun bilhassa Latin Amerika ülkelerindeki dengesizliği yükselterek, bu ekonomilerin gelişmesine negatif biçimde tesir etmesi sonucunda görülen büyüme çöküşleri, büyüme ve enflasyona bağlı fikirlerin değişime göstermesine yol açmıştır (Çetintaş, 2003: 142).

3.5. TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI İZLENEN EKONOMİ POLİTİKALARI

3.5.1. İthalat, İhracat Rejimi ve Kur Sistemi

Türkiye'de 1980'li yıllarda, ihracatı desteklemek amacıyla paranın değerini düşürme politikası uygulanmıştır. İhracat kaynaklı büyüme 1980'li yıllarda başarılı sonuçlar vermiştir. Düşük işçilik maliyeti ve uygulanan kur rejimi sayesinde 1980 yılında 2.9 milyar dolar olan ihracat, 1989 yılında 11.8 milyar dolara yükselmiştir. Endüstriyel ürünlerin toplam ihracat içindeki payı %78'e kadar yükselmiştir. Aynı dönemde ithalatın artış hızı ise ihracatın gerisinde kalmış ve 7.9 milyar dolardan ancak 15.8 milyar dolara kadar yükselmiştir. 1990'lı yılların başında (kur rejimiyle desteklenen) ihracata dayalı büyüme sonucunda TL değer kazanmıştır. Değer artışıyla rekabet gücü azalan TL, ihracatın önünü kesmiş ve ithalatın payını arttırmıştır. İthalat ve ihracattaki bu zıt yönlü hareket, cari açığın büyümesine sebep olmuştur. 1994

krizine kadar, cari açık turizm gelirleriyle kapatılabilmektedir. 1994 yılına kadar hükümet, borçların finansmanını devlet tahvilleri ve hazine bonoları yoluyla yapmıştır. Fakat 1994 yılında, politika değişikliği yaparak borçlanma yöntemini değiştirmiştir. Yurtiçi tahvil ve bono ihalelerini iptal ettiğini duyurmuş ve borçların finansmanı için Merkez Bankası'nın rezervlerine güvendiğini açıklamıştır. Böylelikle artan faizleri kontrol edip, yüksek enflasyon oranlarını aşağıya çekmeyi hedeflemiştir. Bu hatalı politika sonrasında yaşanan kriz, ekonomik göstergeleri kriz öncesinden de daha kötü bir duruma getirmiştir. Krizde, Merkez Bankası döviz rezervlerinin yarısından fazlasını kaybetmiş ve gecelik faizler %700'lere kadar çıkmıştır. Türkiye'nin sıcak para politikası işe yaramamış ve enflasyon %118'e çıkmıştır (Harman, 2007: 25, 26).

3.5.2. Sermaye Hareketleri

Sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi 1980'li yılların başında başlayıp 1989 yılında tamamlanmıştır. Liberalizasyonla birlikte bankalar döviz cinsinden banka mevduatı tutabilecek, yabancılar ise TL cinsinden hesap açabileceklerdi. Aynı zamanda yerli, yabancı bütün yatırımcılar döviz cinsinden kote edilmiş her türlü hisse senedi, hazine bonusu, devlet tahvili gibi yatırım araçlarını alıp satabileceklerdi. Sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi ile birlikte yüksek faiz oranları yurtdışından sıcak parayı Türkiye'ye çekmiştir. İlk etapta döviz kuru yükselmiş, faizlerdeki artış devam etmiş ve artan kredi maliyetleri reel sektörün yapacağı yatırımların önünü kesmiştir. Doğrudan yabancı yatırım da, GSYİH'nin %1'i kadar bile olmadığı için Türkiye kısa vadeli sermaye hareketlerine bağımlı hale gelmiştir (Harman, 2007: 26).

3.5.3. Mali Politika

1981 yılında %4 olan bütçe açığının GSMH'ye oranı, 1990 senesinde %7'ye, 2000 senesinde %12'ye çıkmıştır. Aynı süre zarfında devlet ve özel sektörün toplam borcunu ifade eden dış borç stokunun GSMH'ye oranı da %34'ten %42'ye çıkmıştır. Hükümet çözümü iç borçlanmaya yönelmekte bulmuştur. Uygulanamayan gelir politikaları ve etkin olmayan vergi toplama sistemi, devleti ancak dolaylı vergilerden gelir elde edebilecek hale getirmiş, ve Katma Değer Vergisi'nin ana gelir kaynaklarından biri haline gelmesi, fiyatlara da yansımıştır. Kamu bankaları ve KİT'ler vasıtasıyla sosyal güvenlik kurumlarına yapılan kaynak transferleri ve tarım

sektörüne verilen sübvansiyonlar kamuya bağı kuruluşların bütçe açıkları vermesine neden olmuştur. Kamu Bankaları ve KİT'ler üzerinden yapılan kaynak transferleri ve sübvansiyonların yol açtığı bütçe açıkları, bu kuruluşların görev zararları olarak adlandırılıp bütçeye yansıtılmamıştır. Fakat görev zararları 1993'te GSMH'nin %0.7'si iken 1999'da %16.7'sine kadar çıkınca bankacılık sistemindeki volatilitenin artmasına yol açmıştır. Devletin artan borçlanma gereksinimi, faiz oranlarını yükseltmiştir. Bankalar da hane halkından topladıkları mevduatı, arkasında devlet garantisi olan Devlet İç Borçlanma Senetleri ile değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Böylece reel sektöre kanalize edilmesi gereken krediler de, devletin borçlanma gereksinimini karşılamak için kullanılmıştır. Tek şansı yurtdışından kredi almak olan özel sektör, yüksek dış borç stoğu yüzünden düşen kredibilite notunun dezavantajıyla borç almakta zorlanmış ve yatırımları finanse edecek kaynak bulamamıştır (Harman, 2007: 26, 27).

3.5.4. Para Politikası

1986'dan itibaren Merkez Bankası para politikasını bankalardaki TL rezervini kontrol ederek oluşturmuştur. 1989'da, Hazinesinin aldığı kısa vadeli avanslar sınırlandırılmış ve bankalara reeskont yoluyla verilen krediler de kontrol altına alınmıştır. Sermaye hareketlerinin liberilizasyonundan sonra Türkiye'deki bankalarda döviz cinsinden mevduat hesapları artış gösterince, kur artışlarına karşı, enflasyonu kontrol etmek yerine finansal stabiliteyi sağlamaya öncelik verilmiştir. Hazine, bütçe açıklarını karşılamak için Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans sağlamak yerine, piyasaya devlet tahvili ve hazine bonusu sürmüş ve bu enstrümanların serbest pazar koşullarında satışı için İMKB'de ikincil piyasa işlemlerini başlatmıştır. Böylece bu tahvillerin faizleri ekonomik koşullara göre güncellenebilmiştir. Merkez Bankası para politikasını, açık piyasa işlemleri ile gerçekleştirip, para arzına göre yeniden şekillendirebilmiştir (Harman, 2007: 27).

3.5.5. Bankacılık Sistemi

Bankalar piyasadaki yüksek volatilité ve riskten dolayı, bilançolarında ağırlıklı olarak devlet iç borçlanma senetlerine yer vermişler, kurumsal kredilere yönelmediklerinden yatırımları yeterince destekleyememişlerdir. Piyasaya hakim büyük kurumlar sermaye hareketlerinin liberilizasyonunun getirdiği avantaj ile

birlikte yurtdışından kredi alarak yatırımlarını finanse edebilmişlerdir. Bankacılık sektörünün verdiği krediler GSMH'nin ancak %23'ünü oluşturmuştur. Bankaların bilançolarını çoğunlukla hazine bonoları ve devlet tahvilleri oluşturduğu için, ve devletin borçlanma gereksinimi süreklilik gösterdiği için, bankalar likidite sıkıntısına düşmemişler ve faizleri yükseltmekte bir sakınca görmemişlerdir (Harman, 2007: 28).

3.6. ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ İNCELEYEN YAKLAŞIMLAR

Hem enflasyonu hem de ekonomik büyümenin açıklamasını yapan yaklaşımlardan da görüldüğü gibi enflasyonun aşağı çekilmesi iktisadi büyümenin yükseltilmesi toplumsal refahın yükseltilmesinin mühim ön şartlarını meydana getirmektedir. Ancak bu ön şartların birbirlerinden bağımsız bir şekilde uygulanmasının her daim imkan dahilinde olmadığını belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle, iktisadi büyüme niceliklerinin yükseltilmesinin bazı hallerde ki bilhassa kısa zamanda fiyat yükselişlerinin elde edilmesiyle olacağı tebarüz edilmektedir (Savaş, 1998: 44).

Yukarıda bahsedilen fikrin esas dayanağı ise fiyatların artmasının, kâr niceliğinin yükselmesi ve üreticiyi daha fazla istihdama ve daha fazla üretime yönlendirmesi meydana getirmektedir. Bu nedenle kısa dönemde ekonomik büyüme ile enflasyon arasında olumlu yönde bir bağlantı öngörüsünü üstlenen bu belirleme bir manada ekonomik büyüme ile enflasyon arasında bir çelişki olduğunu da söylemektedir. Her ne kadar bir takım şartların gerçekleşmesi halinde bu biçimde bir bağlantının meydana geleceği öngörüsü yapılması beraberinde ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki bağlantının açısı ve bu bağlantının iktisadi politikaları bakımından uzantıları iktisadi kuramın en mühim münakaşa mevzularından bir tanesidir. Ekonomik büyüme ile enflasyon oranı arasındaki bağlantının olumlu olduğu, daha mühimi enflasyonun artmasına müsaade edildiği durumda iktisadi büyüme hızının da artacağı görüşü, önceleri Phillips Eğrisi olarak anılan bağlantıda karşılığını bulmuş ve uzun zaman makroekonomi kuramında hakim fikir olarak kabul görmüştür. Ancak 1970'li senelerde görülen stagflasyon kavramının, Phillips Eğrisini münakaşalı duruma getirmesi beraberinde konuya yönelik farklı teorilerin geliştirildiği görülmektedir. Bu sebeple, ifade edilen bağlantının Phillips Eğrisi,

Neoklasik Yaklaşım ve İçsel Büyüme Yaklaşımları olarak üç temel başlık içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Bunlar;

- Phillips Eğrisi Yaklaşımında Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Bağlantısı
- Neoklasik Yaklaşımlarda Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Bağlantısı
- İçsel Ekonomik Büyüme Yaklaşımında Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Bağlantısı (Saraç, 2009: 34).

3.7. ENFLASYON-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE TEORİK YAKLAŞIMLAR

İktisat literatüründe büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkinin tespitine yönelik olarak yapılan çalışmaların, ele alınan analiz dönemine, farklı ülke deneyimlerine, analizde kullanılan verilere ve gerçekleştirilen ekonometrik metoda göre farklılıklar arz ettiği bilinmektedir. Ancak, iktisat literatüründe yapılan ampirik çalışmaların sonuçları bize çoğunlukla, enflasyon ve büyüme arasında orta ve uzun dönemde negatif bir bağlantının olduğunu göstermektedir (Aykırı, 2008: 52).

3.7.1. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Negatif Etkilerinin Olduğunu İleri Süren Görüşler

Enflasyonun iktisadi büyümeye negatif açıdan tesir edeceğini savunan görüşleri, şu şekilde sıralayabiliriz; (Berber ve Artan, 2004: 3)

- Enflasyon gelecek zamanla alakalı negatif beklentilerin meydana gelmesine sebep görülmekte, bu ise ekonomide yapılacak yatırımları ve sonuçta ekonomik büyümeye negatif açıdan tesir etmektedir.
- Artan enflasyon oranları, artan enflasyon değişimine yol açmakta, meydana gelen belirsizlik ise iktisadi birimlerin piyasadaki işaretleri doğru algılamakta zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu suretle de piyasada oluşan belirsizlik ortamı reel yatırımların azalmasına ve büyümenin de bundan olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.
- Piyasadaki sektörler bazında fiyatlar ayrı niceliklerde artacağından enflasyon, geleceğe dönük yatırım hükümlerinin alınmasını engelleyerek kaynak etkinliğini ve kaynak dağılımını bozacaktır.

- Enflasyon milli paranın aşırı değerlenmesine neden olmakta ve sonuçta ihracata negatif açıdan tesir etmektedir.
- Enflasyon finansal varlıklarının değerini aşağı çektiği için, bireysel tasarruflar kıymetli maden ve gayrimenkule yönelmekte, bu durum ülkedeki finansal derinliği bu nedenle de yatırımlara negatif tesir edecektir.
- Son olarak enflasyondaki yükselmeler sermayenin maliyetini yükselterek yatırımları ve büyümeye negatif açıdan tesir etmektedir.

3.7.2. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Pozitif Etkilerinin Olduğunu İleri Süren Görüşler

Enflasyon ile büyüme bağlantısının olumlu yönde olduğuna dair fikir, hem II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş uluslarda görülen yüksek enflasyon ve yüksek büyüme hızı deneyimleriyle hem de bu zamanda dikkat çeken ve Keynesyen Okulu şahlandırıp sonrasında Keynesyen Okulun münakaşalı hale gelmesine yol açan Phillips Eğrisi yaklaşımı ile beslenmiştir. Keynesyen ve Paracı Okulu içerisinde olan bir takım ekonomistler aşağıdaki sebeplerden ötürü enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif açıdan tesir edeceğini öne sürmektedirler (Berber ve Artan, 2004: 3)

- Enflasyondaki yükseliş kişisel servetleri düşmesine sebep olduğu için kişiler enflasyon öncesi servet istikrarında erişmek için tasarruf meyllerini yükseltirler. Sonuç olarak yükselen tasarruflar faiz niceliklerini aşağı çekmek ve yatırımları yükseltmek yoluyla iktisadi büyümeyi yükseltir.
- Enflasyon yatırım kaynaklarını mali kesimlerden reel sektöre doğru yönlendirmekte bu durum da sermayenin yoğunluğunu çoğaltmak yoluyla iktisadi büyümeyi hızlı hale getirmektedir.
- Enflasyon döneminde kişiler reel tasarruf seviyelerini muhafaza için ceplerinde daha çok para bulundurmaya mecburiyetinde olmaktadır. Neticede bu vaziyet senyoraaj geliri veya enflasyon vergisinin yükselmesine sebep olarak hane halkından devlete doğru uygulanan gelir transferi neticesinde devletin gelirlerinde ciddi oranda yükselişler ortaya çıkmakta, devlet ise artan gelirleri yatırımların finansmanında kullanarak ekonominin büyümesine sebep gösterilmektedir.

- Enflasyon dönemlerinde nominal ücretlerin enflasyona uyum sağlayamaması ya da hükümetlerin denge politikaları çerçevesinde reel ücretleri aşağı çekme talebi marjinal tasarruf meyilleri az olan sektörlerin reel gelirlerini düşürürken marjinal tasarruf meyilleri fazla olan sektörlerin reel gelirlerini yükseltmek yoluyla iktisadi büyümeye pozitif tesir etmektedir.

3.8. EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON HEDEFLEMESİ VE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Enflasyon hedeflemesi izleminde merkez bankalarının esas amacı az bir enflasyon niceliğinde fiyat dengesini oluşturmak ve böylelikle dengeli bir büyüme için müsait zemini oluşturmaktır. Ancak enflasyon hedeflemesi izleniminin başarısını araştıran çalışmalardan sağlanan neticeler üstünde tam bir görüş birliği yoktur. Bunun beraberinde enflasyon hedeflemesi gerçekleştiren ülkelerde;

- Enflasyon niceliği, beklentileri ve değişkenliğinin,
- Faizlerin ve faiz değişkenliğinin,
- Üretim değişkenliğinin ve
- Konjonktürel dalgalanmaların hafiflediği;
- Para politikasının kredibilitésinin yükseldiği,

büyümenin negatif açıdan etkilenmediği ve makroekonomik dengenin de oluşturulduğu gibi pozitif neticelere erişilmiştir.

Bu çalışmalarda meydana gelen bu neticelerin yalnız enflasyon hedeflemesi gerçekleştiren ülkelere özgü olmadığı; enflasyon hedeflemesi uygulamayan birçok ülke için de geçerli olduğu dile getirilmektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 31 Mart 2008 tarihli Para Politikası Kurulu Toplantı Özetinin 23. maddesinde şöyle bir açıklama yapmaktadır (2008a:5): *“Kurul, artan gıda ve enerji fiyatları ile küresel belirsizliklerin enflasyon hedefine ulaşılmasını geciktirebileceği değerlendirmesinde bulunmuştur. Para politikası orta vadede % 4 enflasyon hedefine odaklanmaktadır; ancak içinde bulunduğumuz konjonktür göz önüne alınarak bu hedefe ulaşma süresi ile ilgili olarak katı bir politika izlenmemektedir. Zira arz şoklarından kaynaklanan enflasyon artışına sert tepki verilmesi iktisadi faaliyette*

arzu edilmeyen dalgalanmalara yol açabilmektedir. Bu çerçevede, hedefe ulaşmanın zamanlaması emtia ve finans piyasalarındaki gelişmelere bağlı olarak farklılaşabilecektir.” (Akyazı ve Ekinci, 2009: 10, 11, 14).

SONUÇ

Ekonomik büyüme ile enflasyon ilişkisi, uzun zamanlardır iktisat literatüründe en mühim konulardan bir tanesidir. Bu çalışmada ilk olarak enflasyon ve ekonomik büyüme ile ilgili iktisadi kuramlara ait teorik yaklaşımların araştırması yapılmıştır. Sonrasında Türkiye ekonomisinde, enflasyon ve ekonomik büyümenin tarihsel süreci Cumhuriyetin ilan edilmesinden, 2010 yılına kadar geçen zaman inceleme konusu olmuştur. Bu inceleme gerçekleştirilirken, cari düzeyde fiyatlardaki gelişimi belirten enflasyon rakamları ile cari seviyedeki gayri safi yurtiçi hasıla rakamları kullanılarak analizi yapılmıştır.

Enflasyon kavramı Türkiye ekonomisinde 1970'li yıllardan bu yana çözümü istenen en ciddi problemlerden bir tanesi durumundadır, siyasi karışıklıkların da tesiriyle ekonomide ciddi sorunların görülmesine sebeptir. 2000'li senelerin başına kadar geçen zamanda Türkiye'de kronik ve yüksek oranlarda enflasyon görülürken, bu dönemde zamanla yüksek büyüme oranları da görülmüştür ve bu büyüme rakamlarının enflasyondan olduğu iddiasında bulunulmuştur. Enflasyon, büyüme hızını ve kişi başına düşen milli geliri düşürerek ekonominin küçülmesine neden olmaktadır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, 1945 yılları arasında gerçekleştirilen ekonomi politikaları birden çok ekonomik düzeni içinde bulundurmaktadır. Bir taraftan devletçi politikalar izlenirken, diğer taraftan liberal ekonomi uygulamalarının zemini oluşturmuştur. 1923 senesinden 1929 buhranına kadar maliye politikalarının başarıyla gerçekleştirilmesi neticesinde mühim bir enflasyon oranıyla karşılaşılmaştır, fakat 1929 ekonomik buhranından sonra fiyat oranlarında düşüşler ortaya çıkmıştır. Ayrıca 1923-1929 yılları arasında sağlıklı fiyat tespiti yapılmadığından ötürü enflasyon değerlerine ait net veriler sağlanamamıştır. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşı başlamış, Türkiye savaşa dahil olmamasına rağmen savaşın ekonomik sorunları yansımıştır. Fiyat dengesi bozulmuş ve İkinci Dünya Savaşına kadar, hızlanan büyüme savaş şartlarının etkisiyle yavaşlama görülmüştür.

Türkiye'de, 1970'li yıllardan bu yana yüksek enflasyon sorunu görülmekte ve yüksek enflasyon ülkenin her tarafına olumsuz etki etmektedir. Görülen yüksek enflasyon problemini yok etmek amacıyla Türkiye'de birçok istikrar programı

gerçekleşmiş, 1980'lı yıllara gelindiğinde enflasyonu düşürme hedefi açıkça ele alınmış ve birçok istikrar programında enflasyon öncelikli bir hedeftir. 1980–2002 döneminde enflasyonla mücadelede gerçekleştirilen istikrar programlarında bir takım başarılar görülmesine rağmen 2003 yılına kadar ciddi bir başarı sağlanamamıştır. Fakat 2002 yılı güçlü ekonomiye geçiş ve sonrasında gerçekleştirilen bir takım yapısal programlar sonucunda bu gün artık enflasyon Türkiye'nin öncelikli sorunları arasından yavaş yavaş çıkmaktadır. Tüm bu gelişmeler Türkiye'de enflasyonun kontrolde tutulmasına, yalnız para politikası değil özellikle mali disiplinin sağlanmasında maliye politikalarının da kullanılması gerektiği ve enflasyon ile yapılan mücadelede siyasi otoritenin kararlı tutumunun mühim bir rolünün olduğunu da ortaya koymuştur.

Yaşanan yüksek enflasyon problemini yok etmek amacıyla bilhassa 1980'li seneler sonrasında Türkiye'de birçok istikrar programı gerçekleşmiş, bu nedenle ilk hedef enflasyon olmuştur.

24 Ocak 1980'de, 5 Nisan 1994'te ve 19 Şubat 2001'de istikrar programlarının açıklaması yapılmıştır. Bu programlardan 24 Ocak 1980 istikrar programı ilk senelerinde enflasyonu aşağı çekmede etkili olmuş ancak sonrasında etkili politikalar seyredilemeyince programdan sapmalar görülmüştür. Neticede başarı sağlanamamıştır. 5 Nisan 1994 istikrar paketi de ilk senelerdeki enflasyonu aşağı çekmedeki başarısını daha sonraki senelerde yapamamıştır.

Enflasyonun negatif etkilerinin bilinmesi ve fiyat dengesinin ekonomik büyümenin ön şartlarından bir tanesi olduğuna yönelik etkili bir bilincin ortaya çıkmasıyla birlikte 2001 senesi sonrası dönemde yüksek enflasyon ile mücadelede mühim avantajlar sağlanmıştır. Bu avantajlar, ekonomik büyüme üstünde de olumlu etkiler meydana getirmiştir.

Güçlü ekonomiye geçiş programı sonralarında yaşanan büyüme ve enflasyon oranları, Türkiye'de enflasyon ile ekonomik büyüme arasında olumsuz açıdan bir bağlantı olduğunun bir göstergesi olmuştur. Bu duruma göre tekrar rakamlı enflasyon değerleriyle karşı karşıya gelmemek için, enflasyonu şiddetlendiren durumlar yok edilerek ilk hedef fiyat istikrarı olmalıdır. Fiyat dengesini oluşturmak için de makul seviyede bir enflasyon belirlenerek bu duruma uygun politikalar seyredilmelidir.

Böylelikle enflasyonun sebep olduğu belirsizliğin yok olmasıyla, kişiler ve firmalar tasarruf, tüketim ve yatırım kararları vererek uzun vadeli planlarda bulunacaklardır.

Ekonomik büyüme rakamlarının yüksek seviyelerde yaşanması için yalnız enflasyon seviyesini aşağı çekmek ve enflasyon ile mücadele edecek politikalar uygulamak yetersiz kalacaktır. Türkiye’de enflasyon aşağı çekilirken, aynı zamanda ekonomik büyümenin önünde engel olan kısa ve uzun dönemli belirsizlikler yok edilmeli, ekonomik büyümeyi devamlı duruma getirecek biçimde politikalar seyredilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdou Baoua, M. M. (2016), “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nijer İçin Zaman Serisi Analizi (1971-2014)”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya
- Abdullayev, A. (2002), “Merkez Bankalarının Bağımsızlığı ve T.C. Merkez Bankası'nın Bağımsızlığının Ölçülmesi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul
- Acar, Y. (1998), *Büyüme Teorileri*, 3.Baskı, Vipaş A. Ş. Yayınları, Bursa
- Acar, Y. (2002), *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, 4. Baskı, Vipaş Yayın, Bursa
- Akdiş, M. (2011), *Para Teorisi ve Politikası*, Gazi Kitapevi, Ankara
- Aklin, E. (1981), *Gelir ve Büyüme Teorisi*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul
- Aktan, C. C., Utkulu, U. ve Togay, S. (1998), *Nasıl Bir Para Sistemi? Parasal Disiplin ve Parasal İstikrar için Alternatif Öneriler*, 1. Baskı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul
- Akyazı, H. (2001), “T.C Merkez Bankası İle Federal Rezerv Sisteminin (FED) Karşılaştırılması”, *Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar Dergisi*, Sayı 36, Mart.
- Akyazı, H. ve A. Ekinci (2009), “Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı; 68
- Akyıldız, H. (2006), *Türkiye’de İstihdamın Analitik Dinamiği*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara
- Akyıldız, H. ve Ö. Eroğlu (2004), “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt; 9, Sayı; 1
- Alkinoğlu, L. (2000) “Parasal İstikrarı Sağlamada Merkez Bankasının Bağımsızlığı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt;5 Sayı;1
- Alkin, E. (1975), *Gelir ve Büyüme Teorisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 210, İktisat Fakültesi No: 362, İstanbul

- Altınok, S. (2002), *İktisat Bilimine Giriş*, Baskı Sebat Ofset Matbaacılık, Konya
- Ardıç, O. (2011), *Makro İktisat*, 7.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Aren, S. (1992), *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, Ankara
- Artan, S. (2006), “Türkiye’de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme”, *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni* 2006/14, Kasım
- Artan, S. (2015), *Türkiye’de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Atılğan, H. (2004), *Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye’deki Durumunun Analizi*, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara
- Ay, A. (2007), “Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye’de Büyüme”, A. Ay içinde, *Türkiye Ekonomisi: Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Çizgi Kitabevi, Konya
- Ayazlar, M. (2015) “Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Tekirdağ
- Aykırı, M. (2008), “Ekonomik Büyüme-Enflasyon-İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980-2005)”, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kars
- Bahçeci, A. S. (1997), “Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi”, *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Ekonomik Modeller Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi*, Ankara
- Baydur, C. M. (2007), “Dış Kaynak Kullanımlı Türkiye Ekonomisinde Faiz Artırım Politikası ile Talebi/Enflasyonu Kontrol Etmenin Zorluğu: Çelişkili Bir Enflasyon Hedeflemesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2),
- Berber, M. (2006), *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Derya Kitabevi, Trabzon
- Berber, M. ve E. Bocutoğlu (2010), *Makro İktisada Giriş*, 1. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon

- Berber, M. ve S. Artan (2004), “Türkiye’de Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teori, Literatür ve Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:18, Sayı:3-4, 103-115.
- Berberoğlu, C. N. (2000), *Makro Ekonomi Teorisi (Makro Ekonomik Analiz)*, Birlik Ofset, Eskişehir
- Berksoy, T. (1998), “Vatandaş, Enflasyon ve Gündelik Hayat”, *TÜSİAD Görüş Dergisi*, Sayı: 35, ss. 12-19.
- Birinci, Y. (1989), “Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt:47, Sayı: 1-4
- Bocutoğlu, E. (2007). *Makro İktisat Keynezyen Teori ve Politikalar*, 4. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon
- Bocutoğlu, E. ve M. Berber (2013), *Makro İktisada Giriş*, 2.Baskı, Murathan Yayınevi, Ankara
- Bostan, A. ve A. Özdemir (2011), *Makro İktisat*, Üniversitem Kitabevi, Aydın
- Bozdağlıoğlu, E. Y. ve M. Yılmaz (2017), “Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: 1994-2014 Yılları Arası Bir İnceleme”, *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt:2 Sayı:3, Ocak
- Cesur, F. (2006), “Para Arzı ile Enflasyon İlişkisi ve Türkiye Uygulaması (1994-2004)”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Cilt:8, Sayı:2
- Ceylan, M. (2012), *Ekonomi Mikro-Makro*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara
- Çetintaş, H. (2003) Türkiye’de Enflasyon Ve Büyüme, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* No: 28, Mart
- Çiftçi, E. (2015), “Türkiye’de Enflasyon ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014)”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya
- Çoban, O. (2009), *Makro İktisat*, Gazi Kitabevi, Ankara
- Delice, G. (2015), “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: 85 Yıllık Bir Geçmişin İzlerinden Tarihe Kayıt Düşmek”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:1 Sayı:2

- Eğilmez, M. (2010), *Makro Ekonomi*, 2.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Eğilmez, M. ve E. Kumcu (2005), *Ekonomi Politikası – Teori ve Türkiye Uygulaması*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Eğilmez, M. ve E. Kumcu (2010), *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*, 14. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Eğilmez, M. ve E. Kumcu (2011), *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulamaları*, 15. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Emsen, Ö. S. (2003) “Türkiye’de 1994-2001 Döneminde Uygulanan İstikrar Politikaları”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*
- Engin, M. B. (2011), “Bir Para Politikası Aracı Olarak Enflasyon Hedeflemesi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2)
- Erdinç, Z. (2013), “Enflasyon ve Fiyat Endeksleri”, M. Afşar içinde, *Ekonomik Analiz* (s. 74-75), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Erdoğan, S. (2006), “Türkiye’nin İhracat Yapısındaki Değişme ve Büyüme İlişkisi: Koentegrasyon ve Nedensellik Testi Uygulaması”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, Konya
- Eren, A. (1999), *Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar*, 3. Baskı, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla
- Eren, A. (2002) *Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar*, Muğla Üniversitesi Yayınları: 11, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları: 02, Muğla
- Eren, E. (1993), *Makro İktisat Kavramlar Tarihsel Yaklaşım, İstikrar Politikaları ve Açık Ekonomi*, 2. Basım, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Eroğlu, N. ve İ. Eroğlu (2009), “Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın Kredibilite ve Hesap Verebilirlik Sorunu”, *Maliye Finans Yazıları*, Yıl; 23 , Sayı; 85
- Ertek, T. (2008), *Makro Ekonomiye Giriş (Basından Örneklerle)*, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul
- Gediz, D. ve A. Sağın (2015), “Merkez Bankası Bağımsızlığı Kavramı”, *İktisat Politikaları Araştırmaları Dergisi*, Cilt;2, Sayı;2

- Göktaş Yılmaz, Ö. (2005), “Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı: 2, ss.63–76.
- Günel, M. (2012), *Para Banka ve Finansal Sistem*, 4. Baskı, Berikan Yayınevi, Ankara
- Günsoy, G. (2013), “Geleneksel Büyüme Teorileri”, G. Günsoy ve Z. Erdinç içinde, *İktisadi Büyüme* (s. 52-83), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Gürak, H. (2006), *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*, Ekin Yayınları, Bursa
- Gürler, A., Şimşek, E. ve E. Onurlubaş (2013), *Makroekonomi*, 1.Basım, Nobel Yayıncılık Ankara
- Hacıyev, N. (2003), “Merkez Bankasının Bağımsızlığı, Ülke Örnekleri ve Türkiye Uygulaması”, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul
- Harman, O. (2007), “Enflasyon ve Büyüme Etkileşimi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul
- Hiç, M. (1976), *Büyüme Teorileri ve Gelişen Ekonomiler*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul
- Kadioğlu, F., Z. Kotan ve G. Şahinbeyoğlu (2001), “Kura Dayalı İstikrar Programı Uygulaması ve Ödemeler Dengesi Gelişmeleri: Türkiye 2000”, <https://core.ac.uk/download/pdf/7061431.pdf>, 2019
- Kahraman, S. (2007), “Merkez Bankalarının Bağımsızlığı ve T.C Merkez Bankasının Bağımsızlığı”, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne
- Kara, H. ve M. Orak (2008), “Enflasyon Hedeflemesi”, *Ekonomik Tartışmalar Konferansı*, Ekim
- Kardeş Selimoğlu, S. (2001), “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslararası Boyuttaki Düzenlemeler”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, Sayı 4, ss. 99-108.
- Karlık, R. (1999), *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim*, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul

- Karlık, R. (2005), *Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm*, 10. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul
- Kartal, F. (2011), "Türkiye'de Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Para Politikasının Görünümü", *Maliye Finans Yazıları*, Yıl: 25 Sayı: 91
- Kazgan, G. (2000), *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kepenek, Y. ve N. Yentürk (1995), *Türkiye Ekonomisi*, 7. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kılıçbay, A. (1999), *Türk Ekonomisi Modeller Politikalar Stratejiler*, 5. Basım, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir
- Kıvılcım, M. (1993), "Türk Ekonomisinin Uzun Dönem Enflasyon Analizi: Bir Ampirik Yaklaşım", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt; 4 Sayı; 8
- Kibritçiöğlü, A. (1996), *Uluslararası (Makro) İktisat Okumaları*, SBF Yayınları, Ankara
- Kibritçiöğlü, A. (1998), "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beseri Sermayenin Yeri", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 53, No. 1-4, ss. 207-230
- Kurnaz, Ö. (2009), "Türkiye'de Enflasyon ve Büyüme İlişkisi 1987-2006 Dönemi", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Aydın
- Mangır, F. (2006), "Finansal Deregülasyonun (1989-2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri", Ocak, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/issue/view/23>, 2019
- Misge, H. (2000), "Finansal Piyasalar ve Merkez Bankacılığı", Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul
- Oktar, S. (1996), *Merkez Bankalarının Bağımsızlığı*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul
- Oktay, E. (2006), *Makro İktisat Teorisi ve Politikası*, 4. Basım, Ege Basım İstanbul
- Oktayer, A. (2010), "Türkiye'de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi", *Maliye Dergisi*, Sayı; 158, Ocak-Haziran

- Olgun, N. (2012), “1980 Sonrası Türkiye’nin Enflasyon ve Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Uygulama”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya
- Oltulular, S. ve H. Terzi (2006), “Yüksek Enflasyon Enflasyon Belirsizliğini Arttırıyor mu?”, *İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı;3
- Onaran, Z. A. (1995), “Para Politikasına Yeni Bir Bakış; Merkez Bankası Bağımsızlığı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul
- Öcal, T. (2007), *Makro İktisat*, İkinci Sayfa, İstanbul
- Özdurak, T. S. (2012), *Makro İktisat*, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul
- Parasız, İ. (1995), *Kriz Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Parasız, İ. (1998), *Makro Ekonomi Teori ve Politika*, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Parasız, İ. (2000), *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Parasız, İ. (2003), *Ekonomik Büyüme Teorileri*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Parasız, İ. (2011), *Merkez Bankacılığı ve Para Politikası*, 1. Basım, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Paya, M. (2001), *Makro İktisat*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul
- Pekin, T. (1993), *Makro Ekonomi: Para, Milli Gelir, İstihdam*, Bilgehan Basım Evi: İzmir.
- Saraç, T. B. (2009), “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007)”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, Konya
- Sarıdoğan, E. (2006), “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon Ve Büyüme Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul
- Savaş, V. (1998), *Politik İktisat*, 4. Baskı, Beta Basım Yayım A.Ş., İstanbul

- Seyidoğlu, H. (2013) *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, 15. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul
- Suleymanov, E. ve O. Nadirov (2014), “Türkiye Örneğinde Enflasyonla Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”, *Kafkas Üniversitesi Dergisi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt;2 , Sayı;2
- Şahin, H. (1997), *İktisada Giriş*, 5. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Şahin, H. (1998), *Türkiye Ekonomisi*, 5. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Şahin, H. (2000), *Türkiye Ekonomisi*, 6. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Şahin, H. (2002), *Türkiye Ekonomisi*, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Şahin, H. (2011), *Türkiye Ekonomisi*, 11. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Şimşek, N. (1998), “Fiyatlarının Konjonktürel Davranışına İlişkin Bir Araştırma, 1963-1995 Türkiye Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir
- Şişik, Ü. (1982), *Enflasyon Kuramında Gelişmeler ve Türkiye’de Enflasyon: 1962-1977*, 1. Baskı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara:
- Takan, M. (2002), *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Tarı, R. ve F. S. Kumcu (2005), “Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin Analizi (1983-2003 Dönemi)”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt;9 Sayı;1
- Tatlıyer, M. (2016), “Enflasyon Neden Yükselir, Nasıl Düşer ?: Türkiye Örneği”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt;12, Sayı;30
- TBMM (2001), “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Kanun No; 4651
- TCMB (1999), “Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme İlişkisi: Genel Bir Değerlendirme”, Aralık, <https://www.tcmb.gov.tr>, 2019

- TCMB (2001), *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 25.04.2001 Tarihli ve 4651 Sayılı Kanun ile Getirilen Yenilikler*, TCMB, Ankara
- TCMB (2004), “Enflasyon”, <https://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB (2005), “Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılında Para ve Kur Politikası”, Sayı;56, <https://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB (2008a), “Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası”, <https://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB (2008b), “Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Tarihçesi ve Görevleri”, <https://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB (2011), “Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası”, <http://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB (2013), “Enflasyon ve Fiyat İstikrarı”, <https://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB (2018) “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tarihçesi ve Görevleri”, <http://www.tcmb.gov.tr>, 2019
- TCMB Kanunu (1970), Yayımlandığı R. Gazete: Tarih : 26/1/1970 Sayı : 13409
- Tecer, M. (2003), *Türkiye Ekonomisi*, 1. Basım, Türkiye ve Orta Doğu Amme idare Enstitüsü, Ankara
- Tekeli, İ. ve S. İlkin (1997), *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*, 2. Basım, TCMB Yayım, Ankara
- TÜİK (2010), *İstatistik Göstergeler 1923-2009*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara
- Tunca, Z. (2011), *Makro İktisat*, 5. Baskı, Geçit Kitabevi, İstanbul
- Turan, Z. (1987), *Genel İktisat*, Kutay Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti., Niğde
- Turhan, S. (1987), “Stagflasyon ve Maliye Politikası”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt;43
- TÜİK (2008), *Fiyat Endeksleri ve Enflasyon Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi – 3*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

- Türk, İ. (1997), *Maliye Politikası: Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- TÜSİAD (2002), *TÜSİAD 2002 Yılı Çalışmaları*, Cilt: 1
- TÜSİAD (2004), “Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik”, *TÜSİAD Raporları*, Yayın No. TÜSİAD-T/ 2004–11/381, İstanbul
- Tüylüoğlu, S. (1995), “İçsel Büyüme Modelleri (Teorik Çerçeve-Ampirik Bulgular)”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya
- Unay, C. (1997), *Genel İktisat*, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa
- Unay, C. (2001), *Makro Ekonomi*, 8. Baskı, Vipaş Yayınevi, Bursa
- Uygur, E. (2001), “Türkiye’de Enflasyon”, *Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz*, Editör: Ahmet Şahinöz, İmaj Yayınevi, Ankara
- Uysal Şahin, Ö. (2014), “Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesinin Kamu Cari (Tüketim) Harcamalarına ve Çıktı Açığına Etkisi”, *Yaşam Ekonomisi Dergisi / 2*
- Ünsal, E. M. (2005), *Makro İktisat*, İmaj Yayıncılık, Ankara
- Vardari, L. ve G. Keskin (2015), “Enflasyon ve Para Arzının Kosova Ekonomisine Etkisinin İncelenmesi”, *Erzincan Ulusal Sosyal ve Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Kongresi*, Cilt: 2, Erzincan
- Yalta, Y. (2011), “Para ve Enflasyon”, Bölüm 10, www.acikders.org.tr, 2019
- Yay, G. G. (2006), “Para Politikası Stratejileri ve Enflasyon Hedeflemesi”, *İktisat Dergisi*, Sayı; 470-471
- Yenipazarlı, A. (2014), “Merkez Bankasının Bağımsızlığı, Yönetişim, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt;1, Sayı;2
- Yılmaz, B. (2010), *Makro Ekonomi*, 1.Baskı, Printer Ofset Matbaacılık, İzmir
- Yiğit, N. (2006), “Enflasyon Hedeflemesi”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara

Yüksel, A. S. (1993), *Merkez Bankasının Özerkliği ve Özellikle Enflasyonist Ekonomilerdeki İşlevleri*, Marmara Üniversitesi Yayını No;528, İİBF Yayını No; 393, İstanbul

Zarakolu, A. (1988), *Bankacılar için Merkez Bankacılığı Bilgisi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (T. İş Bankası A.S. Vakfı), Afşaroğlu Matbaası, Ankara

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Fidan GÜNEŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : 03.07.1995/Karaman
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : fdangunes@gmail.com
0553 591 09 96

EĞİTİM

2001-2009 Özel Babaoğlu Koleji
2009-2012 Bifa Anadolu Lisesi
2013-2017 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi/İktisat
2017----- Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi/Sosyal Bilimler
Enstitüsü/İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLARI

GÜNEŞ F. (2018). “Döviz Kuru ve Para Politikasının Enflasyonla Mücadeledeki Rolü”. ICPESS (International Congress on Political, Economic and Social Stududies)

GÜNEŞ F. (2019). “Türkiye’de Tarım Sektöründe Sebze, Meyve İşleme Sanayinin Önemi ve Alım Satımının Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması”. 6. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi (Multicongress Gaziantep)

GÜNEŞ F. (2019). “Ekonomik Yönden Tarım – Tarıma Dayalı Sanayi İlişkisi ve Seçilmiş Tarımsal Göstergeler”. 6. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi (Multicongress Gaziantep)